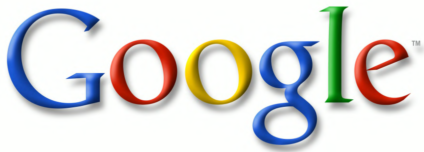
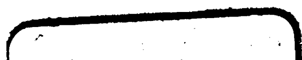
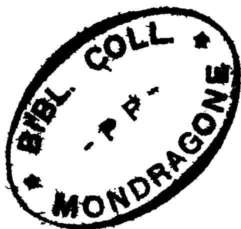
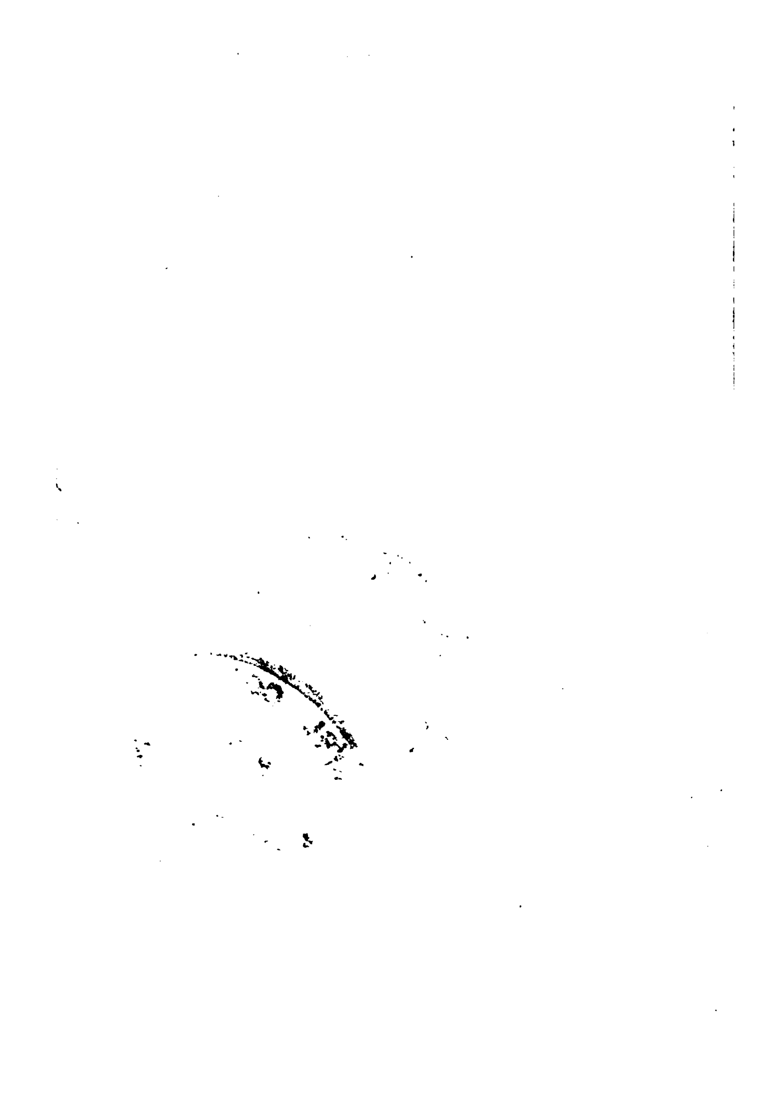

XX 4

ASSERTA
MORALIA

ASSERTA
MORALIA

AUCTORE

M.-M. MATHARAN S.J.

THEOLOGIÆ MORALIS PROFESSORE

CUM SUPERIORUM FACULTATE

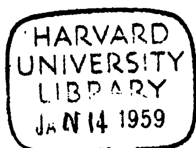
EDITIO OCTAVA

PARISIIS
VICTOR RETAUX ET FILIUS
Via Bonaparte, 82

MATRITI
QUILEZ Y MOLINA
Bolsa, 10

1895.

 Imprimatur.

Uclesii, 9 *aprilis* 1894

† Pelagius,

Episcopus Conchensis.

ILLUSTRISSIMI AC REVERENDISSIMI

CAROLI LAVIGNE

EPISCOPI MILEVITANI

VICARII APOSTOLICI COTTAYAM

AD AUCTOREM EPISTOLA

Reverende in Christo Pater,

Asserta *tua* moralia *concisum necnon clarum exhibent responsum præcipuis de theologia morali quæsitis : perutilia proinde videntur fore, tum ut lectionum compendium Clericis sacras in Seminariis scientias addiscentibus, tum ut optimum Sacerdotibus* Vade mecum, *quo adhibito in plerisque casibus non necesse habebunt longa theologorum volumina summo labore revolvere.*

Velis ergo, R. Pater, trecenta ad me mittere exemplaria quæ in præmium Sacerdotibus et Clericis Vicariatus C *ttayamensis possim elargiri.*

† CAROLUS LAVIGNE S.J.

ttayam, 13 *sept.* 1889.

AD SACERDOTEM

ANIMARUM MODERATOREM.

Ut plane et probe tuo animarum Moderatoris officio fungi valeas, Christi Sacerdos optime, urgens tibi incumbit obligatio compertas habendi leges omnes, principaliores saltem, quibus animæ illæ regendæ sunt; et quamvis diligentem perdiu rei moralis studio operam navaveris, disciplinæ tamen hujusmodi memoriam iterum iterumque renoves oportet. Ad istum adeo pernecessarium laborem tibi expeditiorem exhibendum, hoc moralis theologiæ compendiolum, quod olim pro meis discipulis concinnaveram, nunc tibi, eximie Sacerdos, libenter offero : illud accipe eo quo peractum est animo, non profecto ut monumenta principum hujus scientiæ perscrutari in posterum desinas, sed dumtaxat ut minore negotio atque ideo crebrius morales regulas in mentem revoces, et ita plures animas ad felicitatem supernam queas perducere.

Quod si, brevitati simul et claritati stu-is, auctorum nomina tacuerim, scias ıen volo, non pauca ex meis Assertis *. Pontificum Conciliorumve dicreta re-*

ferre, Romanarumque Congregationum responsa, cætera vero sententiam multorum aut certe aliquorum Doctorum, et quidem tibi notissimorum, S. Thomæ, S. Alphonsi, Navarri, Suarezii, Sanchezii Lugonis, Ballerini, EE. d'Annibale, aliorumve, nominatim J. B. Gury, Magistri mei desideratissimi, exhibere.

Methodum autem, qua in rebus proponendis ordinandisve usus fuerim, ipsum opusculum manifestam faciet satis : sed tu, erudite Sacerdos, quod imperfectum et mancum in illo deprehendes, oro et obsecro, benevole supplere atque perficere velis; quod obscurum aut ambiguum, in bonam partem amice trahere; quod a vero aberrans, indulgenter juxta sanam doctrinam emendare; ego equidem verba mea et sensa omnia infallibili judicio Sedis Apostolicæ mente libentissima submitto, ea laudans et approbans quæcumque ipsa laudat et approbat, et ea damnans atque reprobans quæcumque ipsa reprobat atque damnat.

Faxit Deus Optimus ut hoc qualecumque opus meum tibi et animabus tuæ curæ commissis prosit ad majorem ipsius Dei gloriam atque laudem Immaculatæ Mariæ Virginis.

PROLEGOMENA.

PRINCIPIA FUNDAMENTALIA.

1. Theologia moralis est scientia illa quæ rectitudinis normam docet secundum quam humani actus informandi sunt in ordine ad vitam æternam. *Theologiæ moralis definitio.*

2. Distribui potest moralis theologia in duas principaliores partes, quarum prior exhibet *officia* Christifidelibus implenda ut æternam assequantur beatitudinem, altera *subsidia* complectitur iisdem oblata et sine quibus vel nullatenus vel ægre tantum beatitudinem assequi queunt : *Distributio.*

Priusquam tamen de hujusmodi officiis subsidiisque agamus, præmittenda sunt principia quæ lucem toti morali theologiæ necessariam præbebunt : et re sane vera ut actus humani recte dirigi valeant sive in officiis implendis sive in sidiis adhibendis, ante omnia nosca-s oportet quid sint *actus humani* et nam applicandæ sint *regulæ* ad illos gendos.

SECTIO PRIMA.

ACTUS HUMANI.

3. De actu humano quærendum venit : 1. quid sit;—2. quænam illi adversentur; 3. undenam bonus sit vel malus moraliter;—et 4. quo pacto sit agenti imputandus.

I. NATURA. *I. Notio.*

4. Actio *hominis* illa dicitur quæ ab aliqua hominis facultate procedit;—actus vero *humanus*, illa quæ procedit a libera voluntatis determinatione cum intellectus advertentia ad objectum :

Porro actus humanus vocatur *moralis* quoties ponitur cum advertentia ad objecti honestatem vel inhonestatem.

5. *Voluntas* est potentia qua bonum intellectu apprehensum appetimus;—*libertas* vero est proprietas ea, qua gaudet voluntas, agendi vel non agendi, vel unum præ aliis eligendi, i. e. ad unum ex pluribus sese determinandi :

Hinc ratio *voluntarii* in eo præcise consistit quod actus ortum habeat ab illa potentia quæ ex sese ad agendum se determinat,—ratio autem *liberi*, in e quod habitudinem importet ad potei tiam eamdem quatenus potest agere v non agere :—in re tamen morali plerun

que voluntarium pro libero usurpatur, imo et liberum pro ipso morali.

II. Voluntarii partitio.

6. Voluntarium *simpliciter* nuncupatur quidquid a voluntate efficaciter intenditur, sive adsit sive non adsit inclinatio in oppositum;—et voluntarium *secundum quid* tantum, illud ad quod reapse voluntas inclinatur, quod tamen non efficaciter intenditur, nec proinde fit, quia in tali adjuncto oppositum magis placet:—unde *involuntarium secundum quid* illud dicetur quod voluntate conditionata homo aversatur, absoluta tamen et efficaci voluntate amplectitur, ideoque involuntarium *secundum quid* simul est voluntarium *simpliciter*, v. g. mercium projectio in mare imminente naufragio;

Voluntarium *directum* seu *in se* illud vocatur quod in ordine intentionis immediatum est objectum voluntatis, licet forte remotum sit in executionis ordine;—*indirectum* seu *in alio*, illud quod secuturum prævidetur ex alio directe volito;

Demum voluntarium dicitur *actuale*, si a voluntate procedat actualiter influente et quidem cum deliberatione nunc actu habita;—*virtuale*, si vi actus prius delibe-
positi,et in agentem influere pergen-
--oveniat;—*habituale*, si olim quidem
olitum et postea retractatum non
-*interpretativum*, si præsumi queat

subjectum illi fore consensurum, quamvis forte nullatenus reapse consentiat quia non potest aut non cogitat; — porro nec *habituale*, nec *interpretativum* sufficit ad actum humanum constituendum.

III. Partitio libertatis.

7. Libertas duplex distinguitur, nimirum libertas *spontaneitatis* seu *a coactione*, quæ est immunitas a violentia extrinsecus illata, et libertas *indifferentiæ* vel *electionis* seu *a necessitate*, quæ sola est proprie libertas :

Ratione vero objecti libertas dividitur in libertatem *contradictionis* seu *exercitii*, *contrarietatis* et *specificationis*, prout est facultas ferendi se ad terminos contradictorios, contrarios vel diversos tantum.

IV. IMPEDIMENTA

8. Intellectui obest *ignorantia* et *error*, libertati *metus* et *vis*, utrique *concupiscentia* :—quæ ideo impedimenta dicuntur voluntarii.

I. Ignorantia.

9. Ignorantia est cognitionis carentia in eo qui scire potuit;—error vero, falsum de aliqua re judicium.

10. Ratione objecti ignorantia est *juris* vel *facti*, prout circa legem vel factum versatur;

Ratione originis dicitur *consequens* vel *antecedens*, quatenus procedit vel non ex ipsa voluntate deliberata :—et ab ante-

cedente in eo discrepat *concomitans*, quod absque antecedente actus, de quo quæritur, non fuisset positus, qui tamen sine concomitante omnino positus fuisset;—sic antecedente ignorantia laborat qui volens occidere ovem inimici quam videt, occidit equum ejus quem non videt; concomitante autem, ille qui equum inimici occidit, falso putans esse ovem, sed voluisset, si scivisset, et equum occidere;

Ratione vero imputabilitatis nuncupatur *invincibilis* aut *vincibilis* :—*invincibilis* ea est in qua homo voluntarie nihil eorum omisit quæ moraliter facere debebat ad illam expellendam, nec tamen illam expulit;—*vincibilis* vero, illa quam diligentia pro rei gravitate debita superare potuisset.

11. Ignorantia aut error invincibilis, sive antecedens sive concomitans, penitus tollit voluntarium, proindeque culpam;—vincibilis autem seu consequens non tollit voluntarium, sed minuit juxta gradum difficultatis quo potest superari.

12. Cum quis suspicatur legis existentiam, eo majorem diligentiam adhibere ...etur in ignorantia depellenda atque ... cognoscenda, quo hæc magis ne-...aria censetur ad finem ultimum as-...uendum :

Hinc maxima requiritur ad noscendum Deum verum veramque religionem;

In legibus autem communibus mere positivis regulariter ab omni culpa excusat ignorantia etiam consequens, modo in inquirendo de legis existentia diligentia saltem mediocris fuerit adhibita;

Quod vero ad pœnam attinet, ignorantia illius quælibet, si forte excipias crassam aut affectatam, delinquentem excusat, non sane a pœna quæ ex rei natura delicto proportionata est atque debita, sed ab illa pœna quam legislator priori superaddit ad deterrendos delinquentes.

II. Concupiscentia. 13. Concupiscentia est motus appetitus sensitivi, quo voluntas fertur ad bonum sensibile :

Actum porro ad quem impellit, non involuntarium sed potius magis voluntarium reddit, antecedens quidem effective, consequens autem notificative;

Liberum autem, saltem in re mala, minuit et interdum omnino tollit : efficit enim ut intellectus magis æstimet rationes concupiscentiæ faventes et alias negligat, ex quo imminuitur vel etiam aliquoties tollitur recta deliberatio me tis circa suum objectum.

III. Metus. 14. Metus est mentis trepidatio c instans vel futurum periculum :

Jam vero metus quilibet, levis aut gravis, nisi auferat penitus rationis usum, non reddit actum, ad quem impellit, involuntarium simpliciter,—sed regulariter efficit ut actus voluntarius simpliciter evadat simul involuntarius secundum quid, proindeque imminuit rationem meriti vel demeriti;—imo si metus gravis sit saltem relative, totam peccati rationem tollere potest, nisi agatur vel de re intrinsece mala vel de damno religionis aut societatis.

15. Vis seu violentia est coactio quæ a causa voluntati extrinseca et libera invito alicui infertur : *IV. Vis.*

Proindeque actus a voluntate eliciti nullatenus cogi valent;—sed actus voluntati extrinseci ex violentia poni queunt, atque eo minus voluntarii et liberi sunt quo major fit violentia.

16. Moralis bonitas actus humani consistit in ejus conformitate cum voluntate Dei jubentis vel tantum consulentis servari rerum ordinem; — malitia autem actus humani consistit in ejus discrepantia a voluntate Dei vetantis hunc ordinem perturbari : III. MORALITAS. *I. Notio.*

quoniam existunt actus deliberati
ec conformitatem habent nec discre-
tiam ad divinam voluntatem præci-
em, consulentem, aut prohibentem,

admittendum est dari actus deliberatos indifferentes seu moralitate carentes tum in specie, tum probabiliter etiam in individuo.

II. Fontes. 17. Actio humana rationem moralitatis desumere potest primo quidem secundum propriam speciem ex objecto, quod est finis operis;—secundo ex circumstantia aliqua, quæ, si importet relationem specie diversam conformitatis vel discrepantiæ ad regulam morum, novam superaddit speciem moralitatis;—et tertio ex fine operantis ex quo moralitatis species semper habetur:

Jam vero totam actionis bonitatem ex objecto ortam tollit finis graviter malus,—non autem finis malus leviter, nisi totalis sit vel ita primarius ut fines cæteri ad illum ordinentur.

18. Actus externus, si consideretur ut voluntatis *objectum*, actui interno præbet propriam moralitatis speciem;

Si vero ad actum voluntatis internum comparetur tanquam ipsius *effectus* seu *executio*, differt quidem quoad moralitatem ab actu interno inefficaci, essentialiter vel accidentaliter tantum prout inefficacia provenit ex ipsa agentis voluntate vel ex ejus impotentia;—sed ab actu interno efficaci, qui de facto illum producit, non differt nisi quatenus actu

internus moralitatem habet per se et intrinsece sibi inhærentem, externus vero dumtaxat per extrinsecam denominationem liberæ voluntatis a qua imperatur.

IV. IMPUTABILITAS. *I. In genere.*

19. Ut actus agenti imputetur ad laudem aut vituperium, ad meritum vel demeritum, non sufficit libertas *a coactione*, sed requiritur libertas *indifferentiæ* vel *electionis*, seu immunitas ab omni determinatione, tum antecedente tum concomitante, quæ ab ipsa voluntate non procedat : ille etenim nec laude nec vituperio dignus est, a quo non pendet ponere aut non ponere suum actum.

20. Gradus imputabilitatis humani actus ad meritum vel demeritum dependet tum a mentis advertentia ad illius bonitatem aut malitiam, tum a libero voluntatis consensu : in tantum enim actus alicui imputandus est ad meritum vel demeritum, in quantum ille dominio gaudet in talem actum; dominium vero totum provenit ex intellectus advertentia et libero voluntatis consensu.

II. In specie. Effectus simplex,

21. Qui scienter et libere ponit causam, eo ipso et quidem eodem instanti ıitatem vel malitiam effectus con-.it, sive hic sequatur, sive non setur :

t tamen effectus malus illi imputetur

tria requiruntur, sc. prævisio jam in confuso saltem habita effectus secuturi, potestas libera causam non ponendi vel positam auferendi, atque obligatio impediendi hujusmodi effectum.

duplex. 22. Quando ex causa unica necessario oritur effectus duplex, bonus unus, alter malus, ponenti libere talem causam non imputatur malus effectus, modo adsint quatuor hæ conditiones, nimirum 1. ut causa sit bona, vel indifferens, vel saltem non mala ob secuturum malum effectum, 2. ut effectus bonus ex causa non sequatur mediante malo effectu, 3. ut agens solum intendat bonum effectum, et 4. tandem ut sit ratio proportionate gravis ad effectum malum permittendum.

SECTIO SECUNDA.

REGULA HUMANORUM ACTUUM.

23. In actibus suis homo duplici regula dirigitur :—una *objectiva* est atque magis *remota*, et constat ipsa determinatione mediorum quæ hominem ad finem ultimum conducunt;—altera est *subjectiva* et *proxima*, ea nempe qua mens, perceptis jam fine ultimo atque medio ad illum necessario, judicat tale medium sibi reapse adhibendum esse, non prætermittendum.

CAPUT I.

REGULA SUBJECTIVA :—CONSCIENTIA.

I. OBJECTIVE.

24. Conscientiam dicimus actum intellectus quo judicamus aliquid nobis agendum vel omittendum esse vel fuisse, tanquam bonum vel malum.

Recta et erronea.

25. Ratione sui objecti conscientia dicitur *recta* vel *erronea* prout dictamen practicum rationis ex principio vero colligitur, vel falso.

26. Conscientia tum recta, tum invincibiliter erronea *præcipiens* aut *prohibens* est semper sequenda : nam utraque divinam manifestat voluntatem, prior veram, altera existimatam;

Conscientia vero invincibiliter erronea *permittens* ab omni peccato eximit : agens enim non peccat si actum ponat quem inculpabiliter censet non esse prohibitum.

II. SUBJECTIVE.

27. Subjective considerata, conscientia nuncupatur *certa*, si judicet absque ulla errandi formidine saltem prudenti;

Probabilis, si assentiat motivo gravi ...denti innixa sed non sine formi... errandi;

...*lexa*, si mens inter duas leges an...ereat;

Scrupulosa, si ex inani motivo aliquid illicitum esse metuat;

Demum *laxa*, si tenui freta motivo confidat aliquid esse licitum.

I. Certa. 28. Sola conscientia moraliter certa, saltem imperfecte, est recta regula morum : ea enim stante, agens aliud non intendit quam se divinæ voluntati conformare; ea vero absente, implicite et virtualiter Deum contemnit, cum sciens volens se exponat periculo transgrediendi illius legem :

Cum conscientia igitur practice dubia nunquam operari licet, sed pars tutior sequenda est.

II. Probabilis. 29. Quoties constat de obligatione absoluta finis determinati obtinendi, tenemur omnino ex lege certa et non solum probabili adhibere medium tutius, relicto medio probabiliter inepto ad eumdem finem assequendum; interdum tamen medium ex se probabiliter ineptum ad finem potest vel aliunde facile suppleri vel aptum certo evadere ad illum finem ex efformatione ipsa nostræ conscientiæ, et tunc vel minus vel nullatenus urget obligatio adhibendi medium tutius.

30. Lex, de qua certo non consta post debitam inquisitionem, vel non exi stit, vel non obligat, quia non est sati manifestata;

Ideoque, modo ex illo principio inconcusso tuam efformes conscientiam, semper licite sequi potes opinionem, non tenuiter quidem, sed vere et practice probabilem, relicta tutiore etiam probabiliore : tunc enim obligatio, quamvis speculative et objective probabilis maneat, practice tamen et subjective certo nulla est;

Imo nihil vetat quominus modo una, modo contraria opinione probabili utaris;– formalem tamen legis transgressionem necessario velles, si ambabus simul uti velles contrariis, in quarum alterutra lex certo violatur.

31. Qui inter duo præcepta constitutus necesse habet ut alterutrum eligat et dubius hæret quodnam debeat eligere, consulat si possit;—secus eligat quod præstantius existimatur;—si vero utrumque præceptum æque grave ipsi videatur, eligat quod libuerit, nec peccabit : certus est enim Deum impossibilia non jubere. *III. Perplexa.*

32. Scrupulosus, qui ex proprio judicio incapax est discernendi moralitatem actionis suæ, cæcam præstare debet obedientiam prudenti Confessario;—atque te operari potest, etiam manente scruo, modo eum contemnat ex actuali, tuali aut saltem habituali judicio quod scrupulus; *IV. Scrupulosa.*

Et regulariter loquendo Confessarius suaviter simul et fortiter ei prohibere potest quominus actionem, de qua scrupulum habet, tanquam peccaminosam confiteatur, nisi jurare queat et rem malam esse et se consensum præbuisse.

V. Laxa. 33. Qui scienter laxæ conscientiæ obsequitur, ex leviore motivo judicans aliquid vetitum non esse saltem sub gravi, profecto peccat si in re dubia partem libertati faventem absque inquisitione amplectatur: non enim operatur ex conscientia certa et imprudenter se exponit periculo violandi legem.

CAPUT II.

REGULA OBJECTIVA.

34. Regula humanorum actuum objectiva in genere accepta una profecto est; ipsa nimirum intimatio mediorum quæ homini sunt necessario adhibenda ut finem suum assequatur;—bifario tamen respectu potest considerari, *in se* videlicet et *in sui transgressione.*

ARTICULUS I.

REGULA OBJECTIVA QUOAD SE:—LEGES.

I. IN GENERE.

I. Natura. 35. Homo creatus non est nisi ut finem suum ultimum, supremam nempe beatitudinem, assequatur:

Ergo 1. adhibere tenetur, et quidem necessario atque *sub gravi,* sub pœna sc. finem ultimum amittendi, media quæ prorsus sunt necessaria ut finem hunc obtineat;

2. Adhibere debet, non sane ita necessario, sed *sub levi,* sub pœna videlicet retardationis in fine suo assequendo, ea media sine quibus potest profecto assequi finem, non tamen absque deviatione aliqua;

3. Adhibere potest absque ulla obligatione, quamvis *laudabilius* et *cum majori merito,* ea media quæ melius et perfectius tantum illum ad eumdem finem ducunt, cujusmodi sunt *consilia evangelica;*

Jam vero Deus ipse finis est hominis ultimus, qui attingi nequit nisi eo modo quo Deus vult attingi :

Deo igitur *præcipienti* homo obedire tenetur, et quidem sub gravi vel sub levi, prout Deus sub gravi vel sub levi præcipit;—Deo autem *consulenti* tantum homo laudabilius et cum majori merito obedit.

36. Deus suam manifestat voluntatem tum *naturaliter* per dictamen rationis atæ vel per publicam auctoritatem ˙imam, tum *supernaturaliter* per revenem, sive immediate per se ipsum, mediate per magisterium Ecclesiæ :

Ac proinde homo obedire tenetur tum præcepto manifestato per rationem, tum præcepto edito per civilem potestatem, tum præcepto revelato immediate per Deum, tum præcepto lato per Ecclesiam;

Et hinc facile deducuntur variæ legum species.

37. Lex est ordinatio Superioris stabilis ad bonum commune societatis imposita et promulgata.

II. Requisita.

1°. Auctoritas.

38. Ab ipso Deo, qui supremo in voluntates dominio gaudet, potestatem habent leges condendi circa temporalia principes civiles,

Circa spiritualia vero Papa Conciliumque generale pro tota Ecclesia,—Episcopus pro sua diœcesi,—Concilium particulare pro sua provincia,—et Prælatus regularis vel Congregatio generalis pro suo Ordine;

Abbatissa autem, Monialium Superiorissa atque Capitulum Sede vacante, non leges proprie dictas, sed statuta solum ferre valent.

2°. Objectum.

39. Lex humana potest præcipere quidquid bono communi convenit;

Actus tamen heroicos, utpote qui v res hominum communes superant, pr cipere nequit, nisi urgente necessita

boni communis, vel stante obligatione circa hoc libere suscepta;

Actus demum mere internos Ecclesia et interdum præcipit et sola præcipere potest, quoniam illi soli data est potestas omnia ligandi sicut et solvendi.

40. Legi naturali perpetuo subjicitur saltem in actu primo et radicaliter quilibet homo;—legi humanæ etiam ecclesiasticæ solus subditus, rationis habitualiter compos et probabiliter expleto tantum septennio. 3°. Subjectum. 1. Generatim.

41. Clericus, licet a principe civili nec cogi nec puniri queat, ad ipsius legem servandam in conscientia obligatur, tum ex jure naturali postulante ut singula membra toti conformentur corpori, tum ex tacita Ecclesiæ approbatione, nisi forte lex illa immunitati ecclesiasticæ adhuc vigenti repugnet, vel clericali statui. 2. Speciatim. Clericus.

42. Peregrini et vagi tenentur legibus juris communis vigentibus in loco in quo versantur, etiamsi in proprii domicilii vel originis loco per legis abrogationem aut per privilegium territoriale nantur; Peregrinus.

ɔd, etiamsi forte abierint animo se lucendi legi, non tenentur legibus ialibus sui domicilii, quia jam sunt

extra territorium,—nec probabiliter loci in quo versantur, quia subditi non sunt, modo tamen violatio hujusmodi legum non cedat in damnum proximi.

43. Quicumque alicubi legi communi jam satisfecit, non iterum satisfacere tenetur adveniens in locum ubi serius urget.

4°. Promulgatio. 44. Ut lex positiva te in conscientia obliget, non sufficit illam tibi cognitam esse, sed requiritur illius promulgatio publica in loco tali unde ad notitiam communitatis pervenire possit:

In foro tamen externo lex rite promulgata te obligat ad pœnam post sententiam judicis subeundam, etiamsi tu eam non cognoscas.

5°. Acceptatio. 45. Quamquam lex a populi acceptatione nullatenus pendet per se quoad vim obligandi, — interdum tamen per accidens lex humana non acceptata non obligat ratione consensus saltem taciti Superioris.

III. Obligatio.

1. Vis obligandi. 46. Obligatio est morale vinculum quo ens liberum adstringitur ad aliquid faciendum vel omittendum:

Jam vero non datur lex absque ob‑ gatione vel ad pœnam vel ad culpam, ad quam culpam obligare per se salte potest omnis lex, etiam civilis.

2. Gravitas.

47. Lex sub gravi aut sub levi obligare potest pro gravitate materiæ, circumstantiarum et finis a Superiore specialiter intenti :

Materia porro gravis generatim censenda est quando finis legis proprius magni est momenti, et illa materia, quamvis forte de se levis, ad hunc finem multum prodest aut multum obest;—secus materia dicenda est levis;—in qua legislator non poterit præcipere sub gravi, licet in materia gravi sub levi præcipere valeat.

3. Amplitudo.

48. Omnis lex præcipiens, ea quoque implicite præcipit sine quibus lex nequit adimpleri, modo non sint extraordinaria : obligatus enim ad finem obligatur ad media ordinaria;

Lex autem vetans, ea quoque implicite vetat quæ probabili legis transgrediendæ periculo committunt, cujusmodi sunt occasiones proximæ.

4. Limitatio.

49. Lex, sive divina positiva sive humana, plerumque non obligat cum incommodo valde gravi, quod per accidens observationi legis conjunctum sit :

Quoniam tamen plures extant leges etiam cum gravissimo urgent inmodo, prudenter indagandum est im in adjunctis occurrentibus legis- obligare voluerit necne.

5. Interpretatio.

50. Verba legis accipienda sunt juxta obviam significationem atque juxta receptam consuetudinem, quæ est optima legis interpres :

In dubio autem attendendum est ad legislatoris mentem, ad finem legis, et ad speciales circumstantias, — quas interdum prudenter existimabis ex epikeia legislatorem non comprehendisse :

Generatim porro lex odiosa stricte est interpretanda,—lex vero favorabilis amplam sibi poscit interpretationem.

6. Modus satisfaciendi.

51. Ad satisfaciendum obligationi legis actum humanum imperantis, requiritur intentio, non sane implendi legem aut finem legis, sed ponendi tantum rem præceptam sicut præcepta est, licet forte modo peccaminoso ponatur;

Imo si actus humanus non imperetur directe vel indirecte, impleri lex poterit etiam per actum non liberum aut per meram omissionem :—at voluntas prava erit si positive legi adversetur;

Demum diversa præcepta vel unico actu, vel diversis actibus simul positis adimpleri queunt, quoties præsumitur aliam non esse mentem legislatoris.

IV. Cessatio.
1°. Obligationis.

52. Cessat legis obligatio sive concurrat cum obligatione alterius legis superioris atque incompossibilis; — sive

tempore determinato satisfactum non fuerit, nisi ipsa temporis determinatio sit non ad finiendam sed ad urgendam obligationem. 1. Concursus. 2. Omissio.

53. Causæ *eximentes* illæ nuncupantur quæ aliquem totaliter subtrahunt dominio legis,—proindeque liberant totaliter a legis obligatione; 3. Causæ excusantes.

A qua etiam liberant causæ *impedientes*, nimirum impotentia quælibet tum physica, tum etiam moralis nisi agatur de lege naturali negativa;--sed qui partem legis et non totam legem implere potest, ad partem tenetur si materia sit divisibilis et in parte illa remaneat ratio præcepti.

54. Causas a legis humanæ impletione eximentes apponere semper licet etiam directe et proxime, eo sc. fine ut quis legi proxime urgenti se subtrahat;

Causas vero mere impedientes nunquam licet directe apponere ex intentione sola declinandi legem;—at licet generatim apponere indirecte, et quidem absque motivo si remote tantum, et cum motivo proportionate gravi si proxime impediant.

5. Legislator dispensare potest in le- 4. Dispensatio. Potestas.
us tum suis tum prædecessorum,—
non inferior in legibus sui Superioris
i ex potestate delegata :

Jam vero etiam in lege divina Summus Pontifex ex justa causa in iis potest dispensare in quibus jus divinum a voluntate humana oritur, ut in votis,—et in cæteris saltem declarare jus divinum ex motivo gravissimo non urgere.

Causæ. 56. Ad *validitatem* dispensationis ex parte *concedentis* causa nulla requiritur si dispenset in sua aut in inferioris lege;—sed requiritur, ut dispenset in lege Superioris;

Ex parte autem *petentis* requiritur ut in petitione non taceat rem necessario declarandam, et ex causis motivis propositis una saltem sit vera et ex se sufficiens;

Ad *liceitatem* vero dispensationis semper aliqua causa requiritur, quia ipse legislator tanquam fidelis et prudens dispensator se gerere debet.

Usus. 57. Uti licet dispensatione tacita, ea nempe quæ in aliquo alio actu implicite continetur; non tamen licet uti præsumpta, nisi forte in rebus minoris momenti, aut ex gravi motivo.

Cessatio. 58. Cessat dispensatio a lege 1. per expressam Superioris revocationem,—2. per subditi renuntiationem a Superiore acceptatam,—et 3. per cessationem cau motivæ totalis ante executionem dispe sationis per delegatum factam, imo post hujusmodi executionem, sed an

usum gratiæ inchoatum, nisi tamen dispensatio absolute concessa sit.

59. Ipsa lex cessat totaliter aut partialiter 1. ex legislatoris voluntate *expressa*, per abrogationem vel per derogationem; —2. ex *tacita*, per desuetudinem vel per legitimam consuetudinem contrariam;—3. ex *præsumpta*, per cessationem causæ motivæ adæquatæ respectu totius communitatis. 2°. Ipsius legis.

II. IN SPECIE.

60. Ratione auctoris lex dispescitur in divinam et humanam :—divina porro naturalis est vel positiva;—humana autem, ecclesiastica vel civilis. *I. Ratione originis.*

61. Lex naturalis, per rationis lumen manifestata, omnia complectitur præcepta quæ necessariam honestatem evidenter habent, ita ut quod eis opponitur moralem inordinationem evidenter contineat :—et hæc semper in conscientia obligat. 1°. Divina. 1. Naturalis.

62. Præcepta legis naturalis, si primaria sint morum principia, ab homine rationis usu gaudente ignorari nequeunt;

Sed eorum conclusiones reapse ignorantur, raro quidem saltem invincibiliter)roximæ sint, sæpius vero si sint ɔtæ.

ɔ. Lex evangelica, ab ipso Christo ˙, legem veterem, excepta præcepto- 2. Positiva.

rum moralium materia, abrogavit,—atque lata est pro omnibus hominibus:

Porro complectitur præcepta tum moralia tum cæremonialia, et si in sensu latiori sumatur, ipsa consilia.

2°. Humana. 64. Lex humana, tum ecclesiastica tum civilis, subdividitur in scriptam et non scriptam.

1. Scripta. Ecclesiastica. 65. Leges ecelesiasticæ, a Summis Pontificibus generalibusve Conciliis editæ, omnes ad culpam censentur obligare, nisi contrarium probetur.

66. Decreta Congregationis Sacrorum Rituum cum generalia sunt et rite promulgata, omnes christianos obligant non obstante quacumque contraria consuetudine;

Cæterarum autem Congregationum decreta, si *particularia* sint, eos obligant pro quibus eduntur;

Si vero sint *generalia*, omnes obligant christianos quando sunt mere *comprehensiva* atque dantur in forma authentica et consulto prius S. Pontifice;—sed non obligant quando sunt *extensiva*, nisi fiant ex speciali S. Pontificis mandato et legitime promulgentur.

Civilis. 67. In conscientia obligant leges c les quæ vel confirmant jus naturale, violari nequeunt absque detrimento p

ximi aut socialis ordinis;—cæteræ ad culpam non videntur obligare nisi legislator illud satis expresserit.

68. In materia tum civili tum præsertim ecclesiastica, *consuetudo*, modo sit rationabilis et a majore communitatis parte inducta per actus longo tempore repetitos, potest ex consensu legislatoris novam legem inducere, atque veterem abrogare, modificare vel interpretari :—jam vero decennium generatim ut longum tempus reputatur. 2. Non scripta.

69. Ratione effectus lex est vel præcipiens aut prohibens, obligans proinde ad culpam aut saltem ad pœnam, ac ideo moralis aut pœnalis,—vel irritans,—vel privilegians. *II. Ratione effectus.*

70. Omnis lex *moralis*, seu ad culpam obligans, semper secum importat transgressoribus subeundam esse pœnam a Deo infligendam;—si vero humanus legislator alteram pœnam superaddat, lex dicetur *mixta*. 1. Moralis.

71. Dantur leges mere *pœnales*, ad alterutrum sc. obligantes, vel ad ponendam rem præceptam omittendamve rem hibitam, vel ad subeundum periculuendi pœnam si lex violata fuerit. 2. Pœnalis.

2. Omnis legislator condere potest es *irritantes*, quibus actus fit, non qui- 3. Irritans.

dem necessario illicitus, sed vel ipso facto invalidus, vel per judicis sententiam invalidandus.

Lex autem *ipso facto* irritans per se semper actum invalidat, — si excipias tum casum necessitatis sive communis sive etiam probabiliter particularis,— tum casum ignorantiæ invincibilis ubi agitur de lege quæ unice in pœnam delicti lata est.

4. Privilegians. 73. Privilegium est quasi lex privata, beneficium concedens particulare,—ac proinde prohibens quominus privilegiatus in illius usu a cæteris perturbetur:

Dicitur *contra legem* quando legi adversatur; secus, *præter legem;—favorabile*, quando ita favorem continet ut nemini noceat; secus, *onerosum* :

Privilegia præter legem et favorabilia largam interpretationem admittunt; alia vero, strictam, quia vel legem vel jus tertii vulnerant.

74. Qui legem condere potest, potest quoque et quidem solus privilegium concedere, contra legem suis tantum subditis qui lege arctantur, præter legem vero etiam non subditis :

Nullus autem, per se saltem, tenet uti privilegio singulariter personali; sed privilegio communi nullus renuntiare valet.

ARTICULUS II.

REGULÆ TRANSGRESSIO :—PECCATA.

I. IN GENERE.

I. Notio.

75. Peccatum actuale formale est transgressio libera legis in conscientia obligantis : — ideoque ad illud requiritur, præter malitiam objectivam actus, tum advertentia mentis ad illam malitiam et quidem actualis saltem in confuso, tum voluntatis consensus.

II. Gravitas.

76. *Mortale* dicitur peccatum illud quo creatura virtualiter saltem et moraliter magis amatur quam Deus finis ultimus; —per hujusmodi igitur peccatum homo divinam amicitiam solvit atque mortem infert animæ suæ,—ac proinde graviter lædit charitatem tum Deo tum sibi debitam.

77. Ad mortale autem constituendum requiritur 1. materia gravis in se vel in circumstantiis, 2. advertentia plena ad malitiam mortalem actus, et 3. consensus plenus voluntatis in prævaricationem :—secus peccatum erit *veniale*.

78. Peccata sunt mortalia ex toto genere suo, quando genus illud parvitatis eriæ incapax est;—mortalia ex ge- suo sed non toto, quando materia llo genere gravis dari potest, licet n levis interdum habeatur;—venialia

demum ex toto genere suo, quando intra suum genus materia gravem reatum nequit admittere.

79. Graviter ille peccat qui voluntarie periculo se exponit sive proximo sive probabili peccandi mortaliter : ipsum enim probabile peccandi periculum est grave malum animæ præsens, a quolibet prudente certo fugiendum;

Si quando igitur ex gravi causa occasionem inire debeas, quæ hujusmodi periculum inducere videatur, ea media tibi sunt adhibenda, sive interna sive externa, ex quibus periculum illud evadat remotum atque improbabile.

80. Qui cum plena advertentia et libertate deliberat de consensu præstando objecto graviter malo, reipsa inquirit an creaturam Deo præferre debeat, hærens inter Dei amicitiam et inimicitiam, et proinde mortaliter peccat quamvis illi objecto illicito tandem non consentiat.

III. Distinctio. 1. Specifica. 81. Specifica peccatorum distinctio proxime et formaliter desumitur ex violatis præceptis formaliter diversis :—præcepta autem distinguuntur vel ex diversis virtutibus, vel ex modo morali ter diverso tendendi ad eamdem virtı tem aut ab ea divertendi, vel ex motivc moraliter diverso propter quod actus d«

se indifferens injungitur;—virtutes vero semper ex objecto adæquato specificantur.

82. Numerica peccatorum distinctio desumitur tum ex multiplicitate actuum moraliter interruptorum, tum ex diversitate objectorum totalium : — totalia dico ea objecta quæ moraliter censeri nequeunt tanquam partes ex natura sua et ex agentis intentione ordinatæ ad unius operis consummationem actu habitam. **2. Numerica.**

II. IN SPECIE.

I. Interna.

83. Desiderium pravum, seu actus voluntatis rem malam exoptantis, est vere peccatum, etiamsi efficax non sit nisi conditionate ; — atque species induit objecti sui ejusque circumstantiarum; **1. Desiderium.**

Proindeque, ubi agitur de re semper intrinsece mala, non licet eam desiderare etiam sub hac conditione, si prohibita non esset.

84. Gaudium, seu deliberata approbatio de re mala prohibita, a se vel ab alio peracta, est peccatum ejusdem speciei ac prava actio circa quam versatur, — atque induit species circumstantiarum adnexarum : **2. Gaudium.**

Ideoque non licet gaudere de actu io etiam inculpabiliter posito, ratione us actus quatenus malus est;—gau-

dere tamen de eo licet quod malum opus effectum bonum causaverit.

3. Delectatio. 85. Delectatio morosa, seu complacentia deliberata, non quidem de ipsa rei malæ cogitatione, sed de re ipsa intrinsece mala cogitata et tanquam præsente exhibita per imaginationem, absque desiderio, est peccatum,—cujus species et gravitas diversificantur ratione objectorum menti exhibitorum, imo et ratione circumstantiarum, si istæ quoque objectum sint delectationis.

II. Capitalia. 86. Capitalia dicuntur peccata illa quæ sunt veluti capita et fontes cæterorum peccatorum :

Jam vero quinque ex illis sunt appetitus inordinatus :—*superbia* quidem, propriæ excellentiæ,—*ira*, vindictæ,—*luxuria*, rei venereæ,—*gula*, cibi et potus, —*avaritia*, bonorum temporalium;

Alia duo important aversionem a bono, *invidia* sc., quæ est tristitia de alterius bono,—et *acedia*, quæ est torpor mentis ac debilitas voluntatis usque ad fastidium rerum spiritualium :

Et omnia ex genere suo mortalia sunt, si avaritiam et gulam forte excipias.

Ebrietas. 87. Ebrietas illa, quæ est excessus potu deliberate admissus ex ipsius poti voluptate usque ad plenam ration

privationem, a peccato gravi excusari nequit;

Excessus tamen in potu etiam usque ad privationem rationis licitus est quoties necessarius censetur, non sane ad solum mœrorem fugandum, sed ad expellendum morbum, vel ad chirurgicam operationem rite subeundam;

Imo probabiliter licet proximum inducere ad ebrietatem tum materialem tum etiam formalem, si necesse sit ut a majori malo avertatur : imminutio enim mali nequit tanquam malum haberi.

LIBER PRIMUS.

OFFICIA VITÆ CHRISTIANÆ.

88. Regulam humanorum actuum objectivam in Prolegomenis vix quoad generaliores tantum lineas adumbravimus;—omnes jam singillatim, præcipuas saltem, leges tradamus oportet quibus *vitæ christianæ officia* constant, sive ea quæ *communia* omnibus, sive ea quæ aliquibus hominum classibus *specialia* sunt.

PARS PRIOR.

OFFICIA OMNIBUS COMMUNIA.

89. Communia omnibus fidelibus officia ex duplici potissimum definiuntur lege, ex *divina* sc. atque ex *ecclesiastica.*

SECTIO PRIMA.

OFFICIA EX DIVINA LEGE DEFINITA.

ı. Divina lex officia complectitur ɜ erga Deum et proximum sunt adimnda :—et erga Deum quidem, sive

quatenus directe et immediate attingitur per actus *virtutum Theologicarum*, sive quatenus mediante cultu attingitur, per *virtutem* sc. *religionis*, quam nobis præscribunt præcepta Decalogi prioris tabulæ.

CAPUT I.

OFFICIA ERGA DEUM.

ARTICULUS I.

VIRTUTES THEOLOGICÆ.

91. Deus, finis noster supernaturalis, immediate attingi potest actu triplici, nimirum 1. intellectu sub ratione veri, per *fidem*, — 2. voluntate sub ratione boni quoad nos, per *spem*;—et 3. voluntate iterum sed sub ratione boni quoad se, per *charitatem*.

I.—Fides.

I. Actus præcepti. *I. Notio.*

92. Actus fidei est assensus firmissimus veritatibus a Deo revelatis præstitus, propter auctoritatem ipsius Dei revelantis.

II. Necessitas. 1. Internus.

93. Actus fidei *internus* est medi omnibus adultis absolute necessari ad justificationem assequendam, et q dem in re;

Illis præterea præcipitur explicitus aut saltem implicitus, per se post usum rationis perfectum, necnon pluries in vita,—et per accidens quoties requiritur ad vincendam tentationem, aut ad præceptum rite adimplendum, atque post negatam fidem.

94. Actus fidei *externus* Christifidelibus præcipitur tum *negative*, quatenus prohibetur veræ fidei negatio, vel falsæ professio aut tantum simulatio,—tum *affirmative*, quatenus jubetur confessio fidei etiam cum vitæ periculo, si necesse sit ut honor Dei vel spiritualis utilitas proximi modo notabili non subtrahatur. 2. Externus.

95. Omnis adultus scire et credere tenetur necessitate *medii* saltem quod Deus sit et quod sit remunerator; *III. Credenda.*

Præterea scire et credere debet necessitate *præcepti* symbolum Apostolorum, præcepta Decalogi et Ecclesiæ, Sacramenta quæ proxime sunt recipienda, atque Orationem Dominicam certe quoad substantiam.

II. ACTUS VETITI.

I. Infidelitas.

96. Infidelitas pure *materialis* est carentia fidei in homine non baptizato qui [illegible]uam de vera religione quidquam [illegible]catus est,—et hæc peccatum dici [illegible]

[illegible]*nalis* vero est carentia fidei in eo

qui fidem sufficienter propositam positive respuit,—et hæc peccatum constituit gravissimum,—non secus ac infidelitas *privativa*, carentia nempe fidei in eo qui sibi notitiam revelationis, data occasione, comparare culpabiliter negligit.

II. Hæresis. 97. Hæresis mere *materialis* vocatur status illius qui errori adhæret bona fide absque pertinacia,—et illa vacat omni culpa;

Formalis autem dicitur error liber et pertinax contra aliquam fidei veritatem ab Ecclesia propositam, in eo qui fidem recepit,— et est semper gravissimum peccatum,—sicut et *apostasia*, quæ est totalis defectio a fide christiana.

II.—Spes.

I. ACTUS PRÆCEPTUS. *I. Notio.* 98. Actus spei est ille quo expectamus certa cum fiducia et ex divina promissione æternam beatitudinem atque media ad illam consequendam.

II. Necessitas. 99. Omnis adultus elicere tenetur actum spei tum necessitate *medii* ad justificationem,—tum etiam necessitate *præcepti*, quod urget pluries in vita.

II. ACTUS VETITI. *I. Præsumptio.* 100. Eodem spei præcepto, qua ne tivum est, prohibetur ne quis unqu *præsumat* beatitudinem assequi vel a

que labore vel ex solis viribus propriis, —neve *desperet* eamdem obtinere :

II. Desperatio.

Desperatio autem parvitatem materiæ non admittit, nisi sit imperfecta, ut sæpius in tristitia et impatientia contingit.

III.—Charitas.

I. ACTUS PRÆCEPTI.

101. Actus charitatis ille est quo Deum summum bonum propter seipsum diligimus, et proximum propter Deum.

I. In Deum.

102. Vi præcepti charitatis tenemur Deum diligere super omnia appretiative, et quidem *per se* pluries in vita,—*per accidens* vero, si urgeat necessitas justificationis quæ obtineri non possit nisi per charitatis actum.

II. In proximum.

103. Proximum diligere tenemur actu interno et formali, atque modo ordinato.

1°. Generatim.

1. In omnes.

104. Ubi agitur de salute animæ, quisque seipsum magis quam proximum diligere debet;

Licet tamen optare et procurare proximo magis quam sibi tum bona spiritualia non necessaria, tum bona temporalia et ipsam vitæ conservationem.

105. In *extrema* proximi necessitate, est succurrendum per se saltem etiam ı vitæ periculo si necessitas spiritua- it,—et cum non levi sui incommodo ˈt solum temporalis;

In *gravi* autem necessitate tum spirituali tum temporali, proximo succurrendum est, sed non cum gravi incommodo nisi interveniat titulus officii, justitiæ aut pietatis;

In *communi* demum necessitate, nullus tenetur singulis succurrere.

2. In inimicos.

106. Inimicum ita diligere debes ut eum ab affectu et effectibus charitatis communibus non excludas, nisi ex causa rationabili, v. g. ad obtinendam satisfactionem pro offensa;

Signa autem specialia dilectionis, extra necessitatis casum, non magis illi debes quam cæteris hominibus;

Et quamvis tenearis inimico veniam rite petenti condonare, non tamen teneris remittere satisfactionem pro offensa vel damno illato;—imo si ille satisfactionem offerat, potes etiam juridice punitionem justam et legitimam exigere, deposito tamen omni odio, et honesto stante actionis motivo, v. g. boni communis cui noceret criminum impunitas.

2°. Speciatim.

1. Eleemosyna.

107. In extrema necessitate *eleemosyna* proximo indigenti eroganda est sub gravi ex bonis etiam necessariis, non sane vitæ sive propriæ sive eorum q rum gerimus curam, sed statui;

Extra occasionem vero extremæ quasi extremæ necessitatis nullus vid

sub gravi obligandus ad succurrendum certo cuipiam indigenti,—quamvis unusquisque teneatur ad aliquas elargiendas eleemosynas ex statui superfluis, et quidem sub gravi saltem si graves necessitates passim occurrant.

108. Datur præceptum *fraternæ correptionis* sub gravi obligans, si 1. certo constet de peccato, si 2. spes valde probabilis emendationis affulgeat, si 3. alius non sit æque idoneus qui correpturus credatur, si 4. correptio necessaria judicetur ad delinquentis emendationem, et si 5. fieri possit absque gravi incommodo. 2. Correptio fraterna.

II. ACTUS VETITI.

I. Scandalum.

109. *Scandalum* est dictum vel factum minus rectum præbens proximo occasionem ruinæ spiritualis :

Scandalum igitur etiam *indirectum* constituit peccatum ex suo genere grave contra charitatem,—et si *directum* sit, quamvis *non diabolicum*, alteram præterea malitiam induit contra virtutem ad quam violandam proximus inducitur;

Jam vero scandalum *pusillorum* vitandum est quoties fieri potest absque gravi incommodo;—non autem generatim et ...ssario scandalum *pharisaicum*.

II. Cooperatio.

. Nunquam licet proximo male ..i *cooperari* formaliter, concurrendo ...irum ad malam ejus voluntatem;

Materialiter vero ei cooperari licet dummodo 1. actio cooperantis sit per se bona aut indifferens, et 2. adsit causa justa atque proportionata tum gravitati peccati alterius, tum proximitati concursus ad peccati executionem.

ARTICULUS II.

PRÆCEPTORUM DECALOGI TABULA PRIMA

111. Præcepta Decalogi prioris tabulæ cultum præscribunt Deo exhibendum, sive per adorationem latreuticam ratione summæ ipsius excellentiæ, sive per divini nominis reverentiam, sive per temporis alicujus dedicationem.

§. I.

Deus latria colendus:

Primum Præceptum.

I. ACTUS PRÆCEPTI.

112. Primum Decalogi præceptum, qua affirmativum est, præscribit primarium religionis actum, quo nempe cultum *adorationis* Deo tribuimus;

Vi autem ejusdem virtutis religior omnis adultus Deum *orare* debet tu. necessitate medii, tum necessitate pra cepti,—quod urget per se sæpius in vit

et per accidens quoties oratio est necessaria ad aliud adimplendum.

II. ACTUS VETITI.

113. Præceptum idem, qua negativum est, vetat et excessum cultus seu *superstitionem*, et defectum seu *irreligiositatem* :

I. Excessus : Superstitio.

Ad superstitionem pertinent :

Tum 1. *cultus indebitus* quo verus Deus colitur contra Ecclesiæ mentem; 1. Cultus indebitus.

Tum 2. *idololatria*, quæ cultum, soli Deo debitum, creaturæ tribuit; 2. Idololatria.

Tum 3. *vana observantia*, quæ ad certum effectum obtinendum media non proportionata, nec a Deo instituta adhibet. 3. Vana observantia.

Tum 4. *magia*, quæ ope dæmonis explicite vel implicite invocati ea patrat quæ vires hominum superant; 4. Magia.

Tum 5. *maleficium*, quod sortem malam in inimicos ope dæmonis injicit, et ideo malitiæ peccati contra religionem superaddit malitiam injustitiæ; 5. Maleficium.

Tum 6. *divinatio*, quæ occultorum notitiam inquirit ope dæmonis saltem implicite invocati. 6. Divinatio.

114. Graviter illicitum est *tabulas* *ntes* vel ipsos *spiritus* de occultis errogare, etiam ad experimentum et testatione facta contra omnem diaicum interventum;—nec hujusmodi Spiritismus.

interrogationi interesse licet etiam mere passive;

Hypnotismus.

Quod vero ad *magnetismum animalem* vel *hypnotismum* attinet, quamvis effectus plures, ut forte aliquis somnus et actiones quædam in isto somno habitæ, provenire queant ex viribus causarum apparenter adhibitarum naturalibus,—non pauci tamen effectus alii, cujusmodi sunt mira cognitio remediorum suis aliorumve morbis convenientium, necnon visio actionum hominum longe distantium, superstitioni *divinationis* certo sunt tribuendi.

II. Defectus: Irreligiositas.

115. *Tentatio Dei* est dictum vel factum quo quis explorat num Deus sit potens, sapiens, misericors aut alia perfectione præditus.

1. Tentatio Dei.

116. Tentare Deum *formaliter*, cum expressa sc. intentione obtinendi ab ipso manifestationem divinæ perfectionis de qua dubitatur, est peccatum contra fidem simul atque contra religionem, et quidem mortale ex toto genere suo;

Tentare autem Deum *interpretative*, quærendo nempe, per medium præternaturale et absque necessitate, vel divinæ voluntatis manifestationem, vel speci Dei auxilium, peccatum est contra r gionem atque mortale ex genere suo

Sed ille tentare Deum non censenc

est qui, data occasione piæ utilitatis, miraculum petit sub conditione tantum, nimirum *si Deo placuerit*.

117. *Sacrilegium* nuncupatur violatio rei quæ speciali quadam ratione cultui divino dicata fuit : 2. Sacrilegium.

Et ideo peccatum est ex suo genere mortale,—sive afficiat personam, sive locum, sive rem aliam sacram.

118. *Simonia* committitur cum res spiritualis, vel temporalis spirituali annexa sive inseparabiliter sive consequenter, commutatur pro temporali ex motivo habendi vel dandi unam pro altera tanquam pro pretio justave compensatione. 3. Simonia.

119. Simonia peccatum constituit gravissimum ob indignam rei sacræ tractationem.

Sive 1. *mentalis* tantum sit per dationem vel promissionem cum intentione non manifestata alium obligandi,

Sive 2. *conventionalis*, per pactum nondum executioni mandatum,

Sive 3. *realis*, per traditionem saltem partialem rei temporalis, spirituali jam accepta,

ve 4. demum *confidentialis*, per reser-
onem beneficii ipsius ejusve fructuum
to habitam in qualibet beneficii col-
ne vel resignatione.

§. II.

Nomen Dei reverendum:

Secundum Præceptum.

120. Secundum Decalogi præceptum præscribit primario honorem nomini Dei exhibendum, tum 1. per reverentem prolationem, tum 2. per laudationem et invocationem, tum 3. per justum juramentum, tum 4. per adjurationem;—et secundario voti emissi observantiam;

Proindeque prohibet vanam nominis Dei usurpationem, blasphemiam, perjurium, inordinatam adjurationem, atque voti violationem.

I. OBJECTUM PRIMARIUM. *I. Vana nominis Dei usurpatio.*

121. Usurpatio nominis Dei vel Sanctorum absque debita reverentia per se constituit tantum peccatum veniale, nisi adsit formalis contemptus, quoniam gravi caret inordinatione.

II. Blasphemia.

122. Blasphemia est locutio Deo contumeliosa,—ideoque peccatum mortale ex toto genere suo, sive *directa* sit et ex formali intentione Deum inhonorandi, sive *indirecta* et absque hujusmodi intentione, sive *immediate* Deum ipsum afficit sive *mediate* tantum,—nisi tamen ex pa sione aliqua aut consuetudine oriat absque advertentia et deliberatione.

123. Juramentum est invocatio Dei ad confirmandam rem sive affirmatam, sive promissam : *III. Juramentum.*

Ad juramentum necessario requiritur tum intentio adducendi Deum in testem, vindicem aut etiam promissarium; tum formula juratoria sive per ipsum Deum, sive per creaturam in qua specialiter elucet divinitas; I. Conditiones.

Jam vero juramentum est actus religionis honestus, modo fiat cum veritate, justitia et judicio;

Sed si veritas desit sive in assertorio sive in promissorio juramento, committitur perjurium stricte sumptum.

124. Juramentum promissioni additum specialem inducit religionis obligationem qua jurans ipsi Deo obstringitur,— et quæ probabiliter gravis est aut levis pro materiæ gravitate vel levitate; 2. Obligatio.

Hæc autem obligatio stricte est interpretanda juxta conditiones etiam tacitas in juramento subintellectas,

Atque cessare potest 1. irritatione, 2. commutatione, 3. dispensatione, vel 4. relaxatione.

125. Adjuratio dicitur efflagitatio facta ...erposito nomine Dei, Sanctorum vel ... sacræ; *IV. Adjuratio.*

...t fieri debet per *preces* quando ad ...um, ad Sanctos, vel ad hominem

superiorem aut æqualem dirigitur;—per *imperium*, quando dirigitur ad dæmonem.

126. Adjuratio *solemnis* non est licita nisi Ecclesiæ ministris quibus ab Episcopo permittitur;

Privata autem omnibus licita est dummodo fiat cum veritate, justitia atque judicio.

II. OBJECTUM SECUNDARIUM.

Votum.

1°. Requisita.

127. Votum est promissio deliberata Deo facta de bono meliori :—ad illius validitatem requiritur tum intentio perfecte deliberata se obligandi, tum materia moraliter possibilis atque bona, imo et melior saltem relative;

Proindeque non valet 1. votum emissum ex *errore* sive circa substantiam, sive circa accidentalem circumstantiam magni momenti quæ voto obstitisset si fuisset cognita;

Neque 2. juxta plures votum emissum ex *metu* gravi et injusto qui incussus est ad votum extorquendum;

Neque 3. juxta omnes votum emissum ex *fine pravo* non accidentali sed primario,—aut cum *conditione mala*, nisi tamen votum fiat ex affectu erga rem bonam ut bona est, quamvis conjuncta cum conditione mala.

128. Qui vota invalide prius em: renovat, non censendus est illa valid nisi reapse intendat actum validum

nere si forte antea non posuerit : actum enim prius positum simpliciter renovando, non vult ulterius ligari quam antea se ligavit.

129. Votum obligat sub gravi aut sub levi secundum voventis intentionem;— sed in re levi graviter obligare non potest; 2°. Obligatio.

Obligatio hæc adeo personalis est ut alieno voto nemo obligetur saltem ex vi ipsius voti;

Vota autem conditionalia non obligant cessante conditione, etiamsi ipse vovens causa fuerit ut conditio non poneretur.

130. Obligatio voti cessat dupliciter, nimirum vel ipso jure ob causas *intrinsecas*, vel ex legitimæ auctoritatis interventu et ob causas *extrinsecas*. 3°. Cessatio.

131. Votum jure ipso ob causas intrinsecas evanescit tripliciter, videlicet cessatione causæ finalis, mutatione substantiali aut fere substantiali materiæ, et impossibilitate saltem morali. 1. Intrinsece.

132. Interveniente auctoritate legitima votum cessat per *irritationem*, per *dispen*-*[illegible]nem* et per *commutationem*. 2. Extrinsece.

Irritatio est ablatio obligationis ine proprio facta ab eo qui auctorim habet : Irritatio.

Jam vero vota *directe* irritare seu annullare potest, et quidem valide non licite absque ulla causa, omnis superior potestate dominativa præditus in voventis voluntatem, nempe Prælatus religiosus quoad vota subditorum, atque paterfamilias quoad vota a filiis impuberibus emissa;

Dominus autem quilibet, justa intercedente causa, *indirecte* irritare seu suspendere valet subditorum vota in iis quæ ipsius juri subjacent.

Dispensatio. 134. Dispensatio voti est condonatio obligationis illius nomine Dei facta ab eo qui potestate gaudet :

Porro a votis subditorum regulariter dispensare possunt ex justa causa sive Prælati qui ordinariam habent jurisdictionem, sive ii quibus S. Pontifex talem concessit facultatem.

Commutatio. 135. Commutatio est translatio prioris voti in obligationem alteram :—facta autem commutatione per legitimam jurisdictionem, si materia posterior evadat impossibilis, jam cessat obligatio etiam prioris.

136. Qui facultatem habet dispensandi, habet et commutandi etiam in r minorem modo justa adsit causa;

Qui vero sola gaudet potestate co mutandi, votum mutare nequit nisi

rem moraliter æqualem, sed causa sufficiens erit ipsa petitio voventis, nempe ut alacriori animo votum impleat.

137. Ipse vovens potest prius votum commutare in rem certo vel probabiliter meliorem et quidem absque ulla causa, —imo et juxta plures etiam in æqualem quia Deus non est durus exactor et vovens eam hilarius præstabit;

Et si professio religiosa emittatur, vota quælibet prius facta in illam commutantur et per illam ipso jure extinguüntur.

§. III.

Tempus divino cultui dicandum :

Tertium Præceptum.

138. Præceptum tertium Decalogi, quatenus naturale atque morale est, omnes adhuc adstringit homines ad tempus aliquod divino cultui impendendum et quidem per veri sacrificii participationem; *I. Morale.*

Sed quatenus est cæremoniale et sabbati jubet observantiam, a Christo ›gatum fuit,—illique substituuntur lesiæ præcepta de dominicis et festis :ndis per cessationem servilium ope- · necnon Missæ auditionem. *II. Cæremoniale.*

CAPUT II.

OFFICIA ERGA PROXIMUM.

TABULA ALTERA PRÆCEPTORUM DECALOGI.

139. Præcepta Decalogi secundæ tabulæ moderantur hominis officia erga proximum, tum quoad bonum *sociale* (4um), tum quoad bonum *individuale*, sive intrinsecum, ipsius nempe vitæ et conservandæ (5um) et rite propagandæ (6um et 9um), sive extrinsecum, fortunæ sc. (7um et 10um) atque famæ (8um).

ARTICULUS I.

BONUM SOCIALE:

Quartum Præceptum.

I. SOCIETAS DOMESTICA. *I. Proprie dicta.* 1. Filii.

140. Titulo pietatis parentibus, vitæ suæ auctoribus, filii debent, et quidem sub gravi in gravi materia, amorem, reverentiam, et, quamdiu sub ipsorum potestate versantur, obedientiam in omnibus ad suam curam pertinentibus;

Parentes.

Parentes vero debent filiis, non solum legitimis sed etiam illegitimis, amorem efficacem et ordinatum, atque educ tionem sive corporalem quoad vita victum et statum, sive spiritualem p doctrinam, exemplum et correctione

Alii autem cognati descendentes et ascendentes easdem mutuas habent obligationes servata debita proportione; — Alii cognati.

Fratres demum et sorores peculiari dilectione se prosequi tenentur, atque sibi invicem succurrere quoad vitæ necessaria in extrema aut etiam gravi necessitate. — Fratres.

141. Vi ipsius matrimonialis vinculi conjuges sibi mutuo præstare debent amorem, cohabitationem, alimenta et alia ad honestam sustentationem necessaria; — 2. Conjuges.

Vir præterea tenetur studiose rem familiarem gerere, curare ut uxor munia christianæ professionis impleat, illamque delinquentem cum amore corrigere; — Vir.

Uxor vero maritum revereri debet, illi obedire atque in re familiari inservire juxta propriam conditionem. — Uxor.

142. Ex inito contractu domini tenentur famulos benigne tractare, instruere et corripere, eisque justum solvere pretium. — *II. Per extensionem.* 1. Domini.

Famuli vero dominis præbeant oportet reverentiam, fidelitatem et obedientiam in iis ad quæ se obligarunt. — Famuli.

3. Ex quasi-contractu magistri et ...eptores discipulis debent amorem, ...mplum, correctionem, doctrinamque ...am; — 2. Magistri.

Disciputi. Et vicissim discipuli magistris exhibere tenentur amorem, reverentiam atque obedientiam in bonis moribus artibusve ediscendis.

II. SOCIETAS CIVILIS. Cives. 144. Ex ipso naturæ jure, quod auctoritatem exigit ad societatem regendam, cives singuli legitimis principibus et superioribus civilibus reverentiam atque obedientiam præstare debent;

Principes. Et ipsi principes cæterique magistratus subditis debent auxilium et bonam gubernationem.

ARTICULUS II.

BONUM INDIVIDUALE.

§. I.

Vita Conservanda:

Quintum Præceptum.

I. SUICIDIUM. 145. Deus solus in vitam hominum dominio gaudet, —ideoque sine ipsius auctoritate non licet se occidere *directa* sive actione sive intentione, nec media recusare ordinaria ut vitetur periculum mortis vel proximum vel probabile, causis necessariis proveniens,—nec ipsum mutilare, nisi id requiratur vitam conservandam;

Licet vero *indirecte* concurrere ad sui occisionem, seu actionem ponere ex qua mors propria certo sequatur, modo ex eadem actione sequatur æque immediate bonum jacturam vitæ compensans, et hoc solum intendatur.

II. Occisio proximi.

146. *Malefactores* occidere licet auctoritate quidem publica, — non autem privata;

1. Malefactoris.

Dummodo tamen inculpatæ tutelæ moderamen servetur, unicuique licitum est defendere etiam cum occisione injusti *aggressoris*, tum vitam sive propriam sive proximi, — tum pudicitiam, — tum bona fortunæ magni momenti;

2. Aggressoris.

Et si quis honorem factis ipsis et non verbis modo impetat, vel bona temporalia minoris quidem momenti sed violenter eripere conetur, licet profecto vim vi repellere.

147. Nunquam licet directe *innocentem* occidere etiam auctoritate publica et ad bonum publicum procurandum;

3. Innocentis.

Sed, quando vires non suppetunt ad civitatis defensionem, licet innocentem tradere tyranno qui eum petit ut occidat, alioquin civitatem vastaturus;

o et licet ob gravissimam causam
.re actionem in se non malam ex
. præter intentionem sequatur mors
centis.

4. Fœtus. 148. Nunquam licet directe occidere *fœtum* in utero matris;

Probabiliter tamen licet etiam directe *partum accelerare*, non obstante prævisione mortis proxime futuræ, si absolute et physice necesse sit ad matrem a morte liberandam;—nunquam autem licet ad impediendum quominus mater ab aliis interficiatur vel infametur.

III. DUELLUM. 149. Duellum proprie dictum est periculosa duorum pugna ex præcedenti condicto de loco, tempore et armis:

Atque ipso jure naturæ omnino prohibetur, tanquam homicidii simul et suicidii reatum complectens,—nisi fiat vel ad commune bonum ex auctoritate publica, vel ad justam necessariamque sui defensionem.

IV. BELLUM. 150. Bellum dicitur pugna multitudinis contra extraneam multitudinem:

Et licitum est tum ad injuriam repellendam, tum ad proprium jus vindicandum, dummodo fiat auctoritate legitima, ex justa et proportionata causa, atque modo debito;

Si tamen incepto bello offensor competentem offerat satisfactionem, a belli prosecutione desistendum est, utpot jam supervacua ac proinde injusta.

§. II.

Vita rite propaganda:

Sextum et nonum Præceptum.

I. EXTERNA. *Sextum Præceptum.* Principium.

151. Humanum semen a Deo ordinatum tantummodo est ad legitimam hominis procreationem : — proindeque omnis extra matrimonium seminis effusio deliberata, et omnia quæcumque per se ad illam tendunt vel proximum illius inducunt periculum, sunt peccata mortalia ex toto genere suo.

I. Non consummata.

152. Generatim saltem et per se loquendo ut mortalia habenda sunt quæcumque ab adultis sine justa causa in partibus inhonestis deliberate exercentur,—imo et in partibus minus honestis inter personas diversi sexus,—sive *oscula,* sive *amplexus,*—sive *tactus,*—et non raro ipsi *aspectus;*

Verba autem obscæna, prolata vel lecta, mortalia aut venialia censentur prout proxime aut remote tantum disponere valent ad veneream delectationem;
am vero *tactus* obscæni, non secus ac
la et *amplexus,* malitiam contrahunt
cie diversam pro diversis circumstan-
personarum quibuscum exercentur;

non tamen *aspectus* aut *verba*, nisi cum pravo desiderio conjungantur.

II. Consummata.
1°. Juxta naturam.
1. Fornicatio.
2. Adulterium.
3. Incestus.
4. Sacrilegium.
5. Stuprum.
6. Raptus.

153. *Fornicationis* nomen tribuitur copulæ, si exerceatur inter solutos;—*adulterii*, si cum persona conjugata non sua;—*incestus*, si cum cognata vel affini;—*sacrilegii*, si cum Deo consecrata vel in loco sacro;—*stupri*, si cum virgine invita;—et demum *raptus*, si cum ea quæ per vim abducta est.

154. Fornicatio est semper peccatum mortale, quoniam graviter adversatur bono prolis atque debitæ hominum propagationi;

Peccato autem contra castitatem nova superadditur peccati species 1. contra justitiam per *adulterium*, *stuprum* vel *raptum*,—2. contra reverentiam conjunctis debitam per *incestum*,—et 3. contra religionem per impudicum *sacrilegium*, sive personale sive locale;

Imo et peccatum vel contra justitiam vel contra religionem duplex est, si duo *adulteri* sint conjugati, vel duo *sacrilegi* Deo consecrati.

2°. Contra naturam.
1. Pollutio.

155. *Pollutio* est seminis effusio absque copula, proindeque frustranea cor[illegible] naturæ ordinem;—et quoniam, nisi [illegible] gravi prohiberetur, impediretur u[illegible] conjugii omnino necessarius ad hum[illegible]

generis propagationem, semper constituit mortale peccatum quoties *directe* et in se intenditur.

156. Si *indirecte* tantum sit volita, pollutio erit:

1. *Mortalis*, quando actio, ex qua secutura prævidetur, mortalis erit in materia luxuriæ et simul causa per se et efficax pollutionis;

2. *Venialis*, quando actio venialis tantum erit in materia luxuriæ;

3. *Culpa vacans*, aut omni aut certe gravi, non solum quando actio erit de se honesta et licita,—ast etiam probabilius quando erit peccaminosa, licet forte graviter, sed in alio peccatorum genere, ut potatio nimia vel comestio vetita, modo tamen pollutio nullatenus intendatur: pollutio enim secundum se et objective non est mala nisi ut voluntarie procurata.

157. *Sodomia* omnino *propria* est con- 1. Sodomia.
cubitus viri cum viro per effusionem seminis,—*minus propria*, concubitus mulieris cum muliere,—et *impropria* simpliciter, concubitus cum persona alterius sexus sed in vase indebito:—quælibet
em potest esse consummata vel non
summata prout effusio seminis virilis
umoris feminei intra vas indebitum
itur vel non.

Jam vero, præter pollutionis peccatum, sodomia, tum *propria* tum *minus propria* consummata, malitiam aliam gravem involvit ex inordinato affectu ad sexum indebitum;

Sed ipsa sodomia *impropria*, etiam non consummata, semper mortalis erit, ratione sc. affectus ad vas indebitum, delectationis venereæ et pollutionis vel saltem ejus periculi proximi.

3. Bestialitas.

158. *Bestialitas* est concubitus viri aut mulieris cum bestia,—atque specialem importat deformitatem ex accessu ad speciem diversam.

4. Congressus cum dæmone.

159. Congressus cum dæmone, sive incubo sive succubo, specialem præ se fert malitiam contra religionem, ratione societatis nefandique commercii cum nequissimo Dei et hominis inimico.

II. INTERNA: *Nonum præceptum.* 1. Delectatio venerea.

160. *Delectatio morosa* de re venerea extra matrimonium a mortali nunquam excusari valet: etenim in ea non datur materiæ parvitas, nec ideo leve tantum peccatum nisi forte propter indirectam volitionem, sive delectatio carnalis sit, importans saltem inchoatam pollutionem, sive etiam spiritualis, quæ est complacentia de objecto mortali atque, ci semel deliberate fuerit quæsita vel ac ptata, grave semper inducit pericul ipsius carnalis delectationis;

Unde sequitur ipsum *gaudium* et *desiderium* hujusmodi rei venereæ lethali culpa nunquam carere si sint perfecte voluntaria.

2. Gaudium.
3. Desiderium.

§. III.

Bona fortunæ servanda:

Septimum et decimum Præceptum.

161. Septimum Decalogi præceptum prohibet injustitiam omnem externam in bonis fortunæ proximi;—decimum vero vetat internum ipsum desiderium cujuslibet actionis injustæ quoad eadem bona.

162. *Contractus* profecto non discrepant adæquate ab ipsa *justitia*, cum sint modus aliquis acquirendi dominium; attamen propter rei momentum de illis separatim agendum erit.

I. Justitia.

I. JUSTITIA ET JUS.

I. In genere.

163. Justitia est habitus constanter inclinans voluntatem ad jus suum unicuique perpetuo servandum.

1. Natura.

164. Jus subjective consideratum est ..stas moralis et legitima sive utendi ..ua re ut sibi devincta et jam sua, sive .. aliquam ab altero exigendi, nimi.. ut res fiat sua;

Et hinc habetur vel jus *in re*, quod rem aliquam alicui obnoxiam facit atque illi tribuit actionem realem,—vel jus *ad rem* quod alium alicui obstringit ad aliquid dandum, faciendum vel omittendum, et actionem tantum personalem tribuit.

2. Objectum. 165. Objectum justitiæ est jus;—objectum autem juris est vel ipse homo, nimirum ipsius vita, membrorum incolumitas, libertas aut dignitas, vel ea quæ homini extra ipsum competunt jure naturali aut positivo, nempe bona existimatio aut res temporales.

3. Divisio. 166. Justitia dividitur in *legalem*, *distributivam* et *commutativam* prout inclinat vel cives ad legibus reipublicæ obtemperandum, vel principem ad publica munia civibus æque distribuenda, vel omnes ad jus stricte acceptum erga cæteros servandum;

Jam vero nomen justitiæ, quod legalis vix meretur, commutativa in strictiori sensu sola sibi obtinet;

Illa autem quæ *vindicativa* nuncupatur, ab aliis specie non differt, sed scopum habet læsionem reparandi vel legalis vel commutativæ ex Superioris mandato

4. Obligatio. 167. Quælibet justitiæ species per sub gravi obligat;—onus tamen re tuendi non inducitur nisi ratione vi

tionis justitiæ commutativæ, qua re sua proximus spoliatus est.

168. Dominium præcise in eo consistit quod aliqua res alicui propria sit,— unde necessario fluit illum jus habere disponendi de illa re; *II. In specie.* Dominii notio et divisio.

Perfectum est quando jus in re se extendit ad omnem ejus usum et dispositionem;—secus dicitur *imperfectum*, et quidem directum vel indirectum, prout jus illud solam rei proprietatem vel solam ejus utilitatem respicit.

169. Ex rebus quæ juris proindeque dominii objectum sunt, *immobiles* illæ vocantur quæ salva substantia de loco in locum moveri nequeunt, — *mobiles* vero quæ vi propria aut aliena de loco in locum moventur; 1°. Dominium directum 1. Objectum.

Plures autem reapse mobiles immobilibus accensentur, sive ex sua quasi *natura*, ut arbores nondum cæsæ aut tegulæ domus,—sive ex proprietarii *destinatione*, ut instrumenta ruri colendo addicta,—sive ex *objecto* ad quod pertinent, ut ususfructus aut servitus rei immobilis.

170. Licet solus Deus sit vere et ab- 2. Subjectum.
..e rerum omnium Dominus, ipse
en homo fieri potest proprietarius
orum quæ legitime sua fecit, jus in
..cquirendo per se inviolabile.

Homo quilibet.

171. In terris omnis et solus homo dominium habere valet, — et quidem *perfectum* in bona fortunæ et in propriam famam;—*imperfectum* vero, non sane directum sed indirectum dumtaxat, in proprium corpus et animam, atque in alium hominem :

Jus porro cujuslibet utendi vel disponendi de re sua ibi tantum desinit ubi incipit læsio juris alterius, quod naturali vel positiva lege definitur.

Filiusfamilias.

172. Ex jure romano filiusfamilias sub paterna potestate constitutus, ad annum sc. 25m vel saltem usque ad emancipationem, perfectum habet dominium atque administrationem bonorum tum *castrensium*, quæ occasione militiæ acquisivit, tum *quasi-castrensium*, ex munere publico provenientium : non tamen ea alienare potest ante completum annum 14m;—dominium habet directum, non usumfructum, nec administrationem, *adventitiorum*, quæ illi obveniunt industria propria, donatione vel fortuito;—sed regulariter nullum habet dominium in *profectitia*, quæ ex bonis paternis lucratus est;

Ex jure autem gallico proprietatem et usumfructum habet bonorum quæ i dustria separata acquisivit, vel quæ clusive ipsi soli donata sunt; ea tam non administrat priusquam major

21 sc. annorum, vel saltem emancipatus; —et usque ad annum 18^{m} completum vel usque ad emancipationem dominio tantum directo gaudet in cætera bona, quorum usumfructum habet pater, vel eo mortuo ipsa mater nisi alias nuptias contraxerit.

173. Ratione bonorum temporalium triplex datur regimen matrimoniale, nimirum : Uxor.

1. Regimen *dotale*, in quo bonum aliquod determinatum a muliere in dotem affertur ut ex illius fructibus sustineantur onera matrimonii,—quamvis tamen et alia bona præter dotem seu paraphernalia mulier habere queat;

2. Regimen *communitatem excludens*, in quo bona utrique conjugi propria omnino remanent, licet uterque ex pacto speciali vel ex lege ad matrimonii onera debeat concurrere;

Et 3. regimen *communitatis*, in quo bona evadunt communia, sive ex *conventione*, sive ex ipsa *lege*,—quæ apud nos statuit communia esse omnia mobilia ab utroque conjuge in die matrimonii habita, fructus et redditus omnes etiam mobilium, et ipsa immobilia post maionium aliter ac per successionem donationem acquisita.

4. Vir usumfructum et administra-

trationem habet *dotis* uxoris suæ, mulier autem dominium directum;—et si dos consistat ex jure romano in pecunia vel in bonis usu consumptibilibus, ex jure autem gallico in bonis mobilibus, viro tribuitur facultas ea alienandi sed cum obligatione valorem restituendi;

Uxor plenum habet dominium, usumfructum et administrationem bonorum *paraphernalium*, — imo ex jure gallico etiam bonorum *omnino separatorum*, quamvis immobilia alienare non possit sine consensu vel mariti vel, eo renuente, judicis;

Bonorum *communium* dominium quidem directum ad utriusque conjugis communitatem pertinet, administratio vero ad solum virum;—sed ususfructus ex jure romano utrique, ex jure gallico soli viro tribuitur, qui ea etiam alienare potest absque consensu mulieris, non tamen titulo gratuito si agatur de immobilibus vel de universalitate aut quotitate mobilium.

Clericus. 175. Bona clericorum nuncupantur *patrimonialia*, quæ ex paterna hæreditate aliave causa profana illis obveniunt;—*casualia*, quæ acquiruntur intuitu fu ctionis alicujus sacræ;— *ecclesiastica*, q ipsis fructibus beneficii constant;—demum *parcimonialia*, quæ clerici s

seponunt parce vivendo ex beneficii fructibus:

Porro clericus dominium perfectum habet bonorum *patrimonialium*, *casualium* atque *parcimonialium*;—bonis autem *ecclesiasticis* uti quidem potest ad honestam sustentationem, sed eorum superflua erogare tenetur in pia opera, sin minus ex justitia, saltem sub gravi, ratione tum præcepti Ecclesiæ, tum propriæ indolis hujusmodi bonorum.

176. Ex jure naturali quilibet homo jus habet perfectum in fructum suæ industriæ et sui ingenii in omni scientiarum aut artium genere, saltem donec opus suum juris publici fecerit;—et post mortem auctoris proprietas tum litteraria tum artistica in hæredes transit ex lege gallica ad 50 annos. Auctor.

177. Acquiritur dominium actione illa qua quis rem aliquam facit suam:—quod quinque potissimum modis efficitur, nimirum *occupatione*, *inventione*, *præscriptione*, *accessione* et *contractu*. 3. Acquisitio.

178. Occupatio est realis alicujus rei apprehensio cum animo eam sibi acquili:—apprehensio hic est intelligenda ta modum quem quælibet res patitur fert usus, nempe manu, pede, rete, vulnere inflicto. Occupatio.

179. Res quæ nullius est, fit primi occupantis :

Et ipsa animalia primi occupantis fiunt si fera sint seu silvestria atque adhuc libera;

Si vero sint ex natura sua silvestria sed jam capta vel etiam mansuefacta, remanent prioris domini quamdiu custodiam ipsius moraliter loquendo non evaserint, aut consuetudinem revertendi non amiserint;

Mansueta demum seu domestica animalia remanent prioris domini quantumvis aberrent, nisi forte jam efferata facta fuerint.

Inventio. 180. Inter res inventas recensentur thesaurus, res nuper amissa, bonum derelictum et bonum vacans :

Thesaurus dicitur pecunia aliave res alicujus pretii, deposita et abscondita, cujus memoria non extat;—*res amissa*, illa quæ nuper a domino involuntarie derelicta est;—*bonum derelictum*, id quod dominus abjecit ex animo illud non amplius possidendi;—et *bonum vacans*, quod a moriente sine testamento et hæredibus relinquitur.

181. *Res nuper amissa* proprio dom
est reddenda;— si tamen, sufficienti d
gentia adhibita, dominus non comp
reat, inventor eam sibi retinere pote

De jure naturali *thesaurus*, *bonum derelictum* atque *bonum vacans* fiunt primi occupantis;

Sed de jure romano et gallico *thesaurus* in alterius fundo fortuito inventus, inter fundi dominum et inventorem est dividendus;—*bona* autem *derelicta* et *vacantia* saltem immobilia reipublicæ tribuuntur.

182. Præscriptio est modus vel acquirendi dominium, vel se liberandi ab aliqua obligatione per certum temporis lapsum, positis conditionibus a lege præfixis : — unde duplex distinguitur præscriptio, una *acquisitiva*, et altera *liberativa*. Præscriptio.

183. Ad legitime præscribendum quinque requiruntur et sufficiunt, nimirum 1. res apta,—2. possessio certa, dominativa, placida et continuata,—3. titulus saltem existimatus, — 4. bona fides,—atque 5. tempus legitimum.

184. Bona *ecclesiastica* ex jure canonico et romano non præscribuntur ante 40 annos;

Bona autem *profana immobilia*, sicut et actiones, obligationes atque servitutum passivæ, tum activæ apparentes ontinuæ, præscribuntur ex jure roo et gallico sine speciali titulo per annos possessionis,—et cum titulo

per 20 annos contra absentes, per 10 contra præsentes.

185. Res *mobiles* ex romano jure præscribuntur sine titulo speciali per 30,—cum titulo per 3 annos;

Ex nostro jure ipsa mobilium possessio pro titulo est acquirenti eas cum bona fide;—sed præscriptio non fit nisi per 3 annos, saltem quoad res deperditas aut furtivas,—quas idcirco dominus sibi intra triennium vindicare potest;—pretium tamen possessori refundere debet, si is forte illas emerat in nundinis vel a mercatore qui res hujusmodi venales habere solet;

Stipendia vero operariorum et hospitum expensæ præscribuntur per 6 menses,—stipendia famulorum et medicorum per annum, — stipendia procuratorum per 2 annos,—pensiones demum et pretia locationis per quinque.

Accessio.

186. Accessio dicitur modus quo dominium acquirimus in rem aliquam, ex eo solum quod illa nostræ adjungitur.

Et fit præcipue in re *immobili :*

Vel 1. sola natura, per *alluvionem*, quando vi aquarum incrementum fundo alicui paulatim adjicitur;

Vel 2. hominis industria, per *ædi, tionem* aut *plantationem,* cum quis ædif aut plantat sive ex materia sua in fur

alieno, sive ex materia aliena in fundo proprio;

In re autem *mobili:*

1. Per *nativitatem*, quatenus res una aliam producit tanquam fructum naturalem, industrialem vel civilem;

2. Per *adjunctionem*, cum duæ res, licet diversæ speciei, ita in unum coalescunt ut una ex altera integretur, si rota v. g. currui adjungatur, vel pictura tabellæ;

3. Per *commixtionem*, cum duæ res æque principales, speciei ejusdem vel diversæ, ita conjunguntur ut jam discerni nequeant, frumenta v. g. ejusdem aut diversæ qualitatis;

Et demum 4. per *specificationem*, cum certa forma in materiam informem inducitur, v. g. imago Platonis in marmor.

187. In accessione qualibet absque fraude habita hæ regulæ servandæ sunt:

1. Si materiæ sine incommodo separari queant, unaquæque suo domino reddatur;

2. Si separari facile non possint, ut frumenta diversi generis, *ex æquo* inter singulos dominos dividantur;

Et 3. si hujusmodi divisio nullatenus valeat, *accessorium sequatur princi-* , ita ut dominus rei principalis totum vindicet, facta tamen, ubi æquitas [illegible]it, debita compensatione;

Cum vero fraus intervenit, reparanda sunt damna omnia quæ proximo illata fuerunt.

2°. Dominium indirectum: Servitus.

188. *Servitus* est onus rei alicujus impositum in usum vel utilitatem alterius;

Et dupliciter accipi potest, nimirum 1. pro obligatione quæ est in re unius ut ipsa alteri quodammodo serviat, et hæc *passiva* nuncupatur;—2. pro jure quod illi obligationi respondet, et hæc est *activa*.

189. Res quælibet servire potest aut personæ aut rei : inde servitutes vel *personales* vel *reales*.

1. Personalis.

190. Inter servitutes personales eminent *usus* et *ususfructus* :

Usus.

Usus nuncupatur jus utendi re aliena, salva ejus substantia, v. g. ad habitandum, ad se sustentandum;

Ususfructus.

Cui juri utendi *ususfructus* superaddit jus fruendi re aliena, percipiendi nempe quidquid ex illa re nasci et renasci solet.

191. Per se loquendo *usufructuarius* potest jus suum quolibet contractu alteri cedere,—quod *usuarius* minime potest;

Utrique autem incumbit obligatio tum solvendi onera ordinaria quibus res illa gravatur, tum subeundi expensas, si modicæ sint, ut res in integro suo statu servetur.

2. Realis.

192. Qui active jus habet ad servitutem

realem omnia perficere valet opera quæ necessaria sunt ad eam exercendam atque conservandam;—et si prædium, cui alterum servit, inter plures dividatur, servitus singulis quoad suam partem debetur; — nullus tamen aliquid agere potest, unde conditio prædii servientis gravior evadat :

Ille vero qui servitutem patitur nihil in suo prædio perficere potest ex quo servitutis usus minuatur.

II. JURIS VIOLATIO.

I. In genere.

1. Notio.

193. Injuria est læsio voluntaria juris alterius inviti :

Proindeque nullam tibi injuriam facio nisi aliquod jus tuum lædam, etiamsi opus tibi nocivum ponam, ex animo nocendi, et absque meo jure, v. g. si in agro meo vel alieno puteum fodiam, quo aperto tuus exarescat; — at injuriam committo quoties interverto jus tuum, etsi damnum absit, v. g. si tuam domum invito te ingrediar.

2. Modus.

194. Injuria constare potest tum actu mere interno,—tum simul actu interno et opere externo, quod sit alteri vel mere injuriosum vel etiam injuste damnosum sive per se, sive ex prava agentis intenᐧ ›ne.

3. Gravitas.

195. Ex jure naturæ prohibetur omnis ıjuria, sub gravi vel sub levi tantum pro ıbjecta materia ;

Porro materia gravis censetur *relative*, si ex se apta sit ad causandum personæ injuriam patienti tristitiam difficile sedandam,—*absolute* vero, si apta sit ad societatis securitatem tollendam vel gravi periculo exponendam:

Unde fluit injuriæ gravitatem determinari non posse nisi singula perpendantur adjuncta, tum personæ lædentis et læsæ,—tum juris læsi aut damni illati,—tum modi quo læsio facta est.

II. In specie. 196. Jus proximi læditur per damnificationem et furtum.

1°. Damnificatio. 197. *Damnificatio*, prout a furto distinguitur, est actio illa qua quis alteri nocet quin inde ipse ditior evadat:

Malitiam specie diversam contrahit pro bonis moraliter diversis quibus damnum infertur, fortunæ, famæ, vitæ vel animæ.

2°. Furtum. 1. Notio et divisio. 198. *Furtum* est acceptio rei alienæ, domino rationabiliter invito;

Injustitiæ porro reali furti simplicis superadditur nova malitiæ species tum injuriæ personalis per *rapinam*, qua violentia infertur domino,—tum sacrilegii per *furtum sacrilegum*, quo aufertur s crum de loco sacro, vel sacrum de loc non sacro, vel non sacrum de sacr loco ad quem aliquatenus pertinebat.

199. Furta multiplicata proprie non coalescunt in unicum peccatum constituendum nisi ratione intentionis; 2. Multiplicatio.

Damnum tamen augent proximo illatum,—quod, si grave sit, per se sub gravi erit reparandum.

200. Qui versatur in necessitate, non sane communi aut etiam gravi, sed extrema aut saltem gravissima, uti potest bonis alienis quantum satis est ad se liberandum ab hujusmodi necessitate; 3. Causæ excusantes. Necessitas.

Et, nisi tunc temporis alibi habeat in re vel in spe probabili unde solvere valeat, non tenetur postea ad restitutionem.

201. Unicuique licet per occultam acceptionem compensare quod sibi debetur, modo debitum certum sit saltem moraliter, nec possit aliter sine gravi damno recuperari. Occulta compensatio.

III. JURIS REPARATIO.

I. *In genere.*

1°. Obligatio restituendi.

202. Omnis injuria proximo irrogata exigit *satisfactionem;*

Si damnum grave ei præterea sit illatum, *restitutio* in re vel saltem in voto est absolute ad salutem necessaria necessitate præcepti,—quod primario affirmativum videtur :

Attamen, cum in ipsa damnificatione irtualiter contineatur, et in ipso retenonis affectu virtualiter perseveret proositum non restituendi, hujusmodi

propositum,, quamvis in se pravum, peccato damnificationis non superaddit novam malitiæ speciem, etiamsi forte diu protrahatur, et pluries animo repetatur.

2°. Radices restitutionis.

1. Res aliena detenta.

203. Ex ipso jure naturali res domino et clamat et fructificat, atque eidem naturaliter perit, nec ullus injuste ex re aliena ditescere potest :

Hæc tamen principia diverse pro diversa possessorum fide erunt applicanda.

204. *Possessio* proprie dicta est rei alicujus detentio animo domini :

Unde possessor *bonæ fidei* ille nuncupatur qui prudenter existimat rem quam detinet suam esse,—*malæ fidei*, ille qui noscit aut putat esse alienam.

205. Ex jure tum naturali tum romano, qui *bona fide* rem alienam possidet, tenetur eam domino restituere si adhuc extet, ipsiusque fructus, exceptis industrialibus,—vel ea non extante, quantum ejus causa factus est locupletior;

Jus autem gallicum omnes assignat fructus possessori bonæ fidei, modo rem possideat ut proprietarius et ex titulo qui natura sua dominium transferre valeat.

206. Possessor *malæ fidei* tenetur :

1. Restituere domino ipsam rem alienam in individuo, si hæc existat,—vel in

æquivalenti, si non existat et non peritura fuisset apud dominum eodem vitio, eodem periculo, eodemve tempore;

2. Illi reddere omne id in quo ditior factus est ratione fructuum naturalium et civilium;

Et 3. compensare damna omnia quæ propter injustam rei acceptionem vel possessionem dominus passurus est, et ipse saltem in confuso prævidit.

207. Qui *probabiliter* judicat rem a se possessam esse suam, eam sibi servare potest;

Qui vero *leve* tantum motivum habet existimandi rem suam esse, nequit eam retinere, nisi, inquisitione facta, probabiliter saltem judicet se legitimum esse rei dominum.

208. Quicumque damnum proximo intulit, sive ponendo cum plena deliberatione actionem vere, efficaciter et injuste damnificantem, sive non procurando, cum sine gravi incommodo posset, ne ex actione sua etiam indeliberata damnum illud sequeretur, restituere tenetur totum æquivalens tum rei damnificatæ, tum damnis cæteris prævisis uæ ex rei damnificatione provenerunt; 2. Damnificatio.

Ob culpam autem mere juridicam :tiam levissimam teneri potest ad damna :ompensanda ex sententia judicis.

209. Ad officia sive sæcularia sive ecclesiastica dignior communiter et per se loquendo est eligendus :

Et Superior vel elector justitiam lædit saltem *distributivam* si minus dignum absque justa causa eligat;

Lædit vero justitiam etiam *commutativam* tum contra digniorem si hunc prætermittat in electione ex concursu,—tum contra communitatem si indignum eligat in officiis non mere honorificis,—imo et si eligat minus dignum in officiis ecclesiasticis curam animarum habentibus, ratione sc. damnorum quæ inde necessario communitati obveniunt :—ac proinde damna, quorum causa est, meliori quo potest modo resarcire tenetur.

3. Cooperatio.

210. Omnis cooperator positivus, *mandans* sc., *consulens*, *consentiens*, *laudans*, *receptans*, vel *participans*, tenetur ad damnum illud reparandum ad cujus substantiam vere et injuste influxit, etiamsi forte absque hujusmodi influxu damnum idem fuisset illatum;

Cooperator autem negativus, nimirum *mutus*, *non obstans* vel *non manifestans*, tunc solum ad damni reparationem tenetur cum illud ex officio impedire debe: et culpabiliter non impedit, licet possi sine gravi incommodo.

3°. Circumstantiæ.

211. Solidaritas dicitur obligatio sin-

gulis cooperatoribus incumbens damnum illatum reparandi *in integrum*: 1. Quantum.

Causa quælibet *partialis* influens in damnum *totum*, contrahit obligationem illud reparandi *in solidum* quoties damnum vel ex illa sola totum illatum fuit, vel sine illa nullum illatum fuisset:

Unde fluit *in solidum* teneri tum eos qui in conspiratione cæteros efficaciter moverunt ad damnum totum inferendum, — tum eos quorum actio totum damnum causavit influxu physico vel morali;—tum eos quorum actio necessaria fuit ut damnum rei individuæ inferri posset.

212. Nisi causa justa aliud exigat aut saltem permittat, rem alienam illi restituere debes cui abstulisti, sive ille sit dominus, sive legitimus tantum possessor: 2. Cui.

Imo, quoniam non teneris alium indemnem servare cum tui detrimento, si a fure rem alienam accepisti, illi eam reddere potes, præsertim quando id tua interest, v. c. ut pretium recuperes;

In dubio autem de domino legitimo, rem pro rata singulis probabilibus domi-s distribuere debes,—vel si commode ud facere nequeas, in bona opera ero-are : nam possessor malæ fidei rem ienam sibi servare nequit.

3. Quo ordine. 213. Qui omnibus creditoribus nequit satisfacere, debita hoc ordine solvere tenetur :

1. Creditoribus *privilegiatis*, juxta privilegii qualitatem;

2. Deinde *hypothecariis*, servato temporis ordine;

3. Demum *communibus* creditoribus — et quidem probabilius æquo jure, nulla habita ratione sive fortunæ creditorum prosperæ aut miseræ, sive causæ debiti ex contractu aut ex delicto, sive temporis quo debitum contractum fuit.

214. Ex cooperatoribus qui *in solidum* obligantur, secundarii restituere non tenentur nisi deficientibus primariis, apud quos jus se compensandi semper habent :

Regulariter igitur restituere debet :

1. Primo loco ille qui rem ablatam *detinet*, vel in propriam utilitatem aut saltem nomine proprio *consumpsit;*

2. Dehinc, *mandans;*

3. Postea, *raptor* seu *executor;*

4. Exinde, cæteri cooperatores *positivi* secundum efficaciam sui influxus;

5. Tandem denique, ipsi cooperatores *negativi.*

4. Quomodo. 215. Restitutio fieri valet modo quocumque ad libitum restituentis, etiam per simulatam donationem;—sed persona

læsa, quoties injuste damnificata est, indemnis prorsus fieri debet, etiamsi ad hoc debitor damnum duplo majus forte esset subiturus.

216. Restitutio est peragenda quam primum convenienter potest. 5. Quando.

217. Quamdiu creditor restitutionem salva charitate urgere non valet, debitor eam statim exequi non tenetur : 4°. Causæ excusantes.

Ideoque restitutio vel ad tempus differri vel quoad partem dumtaxat fieri potest, sive ob bonorum cessionem judiciariam vel voluntariam, sive ob quamlibet impotentiam, physicam vel moralem :—moralis censetur impotentia quoties debitor restituere non potest quin e sua excidat conditione non injuste acquisita, aut grave damnum subeat superioris ordinis, vitæ sc., libertatis, aut ipsius famæ;

Omitti vero in perpetuum potest restitutio, tum ob liberam condonationem,— tum ob debitam compensationem,—tum ob præscriptionem legitimam.

218. Quicumque efficaciter et injuste, sc. per vim, metum, mendacium vel fraudem, proximo damnum attulit in bonis animi sive naturalibus sive supernaturalibus, ex justitia tenetur, non solum ad compensanda damna *temporalia* inde *II. In specie.* 1°. In bonis animi.

secuta, sed etiam ad manifestanda, atque procuranda, si opus sit, media quibus proximus ipse cætera damna *spiritualia* reparare valeat.

2°. In bonis corporis.

1. Homicidium.

219. Qui sciens et volens alium injuste *mutilavit* vel *occidit*, ex justitia tenetur, non modo ad satisfaciendum pro injuria ipsi personæ illata, sed insuper et quidem cum suis hæredibus ad reparandum:

1. Certo erga læsum ejusve hæredes, non sane ipsam mutilationem aut mortem, jam profecto irreparabilem, sed alia damna quæ ratione vulnerationis ipsi læso illata sunt;

2. Probabilius multo erga ejus uxorem, filios aut parentes, damna quæ ex hujusmodi mutilatione vel occisione ipsis necessario obvenerunt;

Et 3. valde probabiliter erga cæteros quoslibet, damna quæ illis per hanc mortem occisor et apposite voluit inferre et reapse intulit.

220. *Duellans*, qui alterum mutilavit aut occidit, ad nullam restitutionem tenetur, cum jus hominis inviti non violaverit, nisi forte metu infamiæ alteriusve gravis damni illum quasi coegerit ad duellum acceptandum.

2. Fornicatio.

221. *Fornicator* ex justitia tenetur, non sane ad corporis virginis integritatem

compensandam, sed in solidum cum ipsa muliere ad prolem alendam et educandam;

Stuprator vero, qui vi, dolo aut minis puellam violavit, tenetur tum ad satisfaciendum pro injuria irrogata,—tum ad reparanda omnia damna illi vel parentibus inde obvenientia, — tum ad eam ducendam, quoties ejus consensum extorsit per matrimonii promissionem veram, vel etiam fictam, saltem probabilius, nisi ex adjunctis puella fictionem suspicari potuerit, aut malus exitus matrimonii jure timeatur, odiumve parentum grave et diuturnum. Stuprum.

222. *Adulter* ex justitia tenetur ad compensandum, non ipsam injuriam inscio marito ratione adulterii illatam, sed damna cætera, sive in fama, sive in bonis fortunæ inde familiæ mulieris certo obvenientia: 4. Adulterium.

Ad quod tenetur ipse solus si vi, fraude aut metu gravi consensum mulieris extorsit,—cum ipsa vero muliere et in solidum si ex utraque parte facinus fuit omnino liberum.

223. *Subditi* ex legali justitia solvere debent tributa justa sive directa sive indirecta; 3°. In bonis peculiaribus.

Generatim tamen non obligantur ad 1. Tributa.

ea prius solvenda quam exigantur a præpositis.

2. Militia. 224. Justitiam legalem atque distributivam lædit *magistratus* qui sciens volens subditum aliquem a militia sine justa causa eximit,—imo et ipsam commutativam, si loco illius quem ita eximit alterum militiæ injuste adscribat.

225. Ad militiam tenentur vi justitiæ commutativæ qui ad illam pro pretio se locaverunt;

Cæteri vero non teneri videntur nisi ex legali justitia :—solam igitur legalem justitiam probabiliter violat *conscriptus* qui vel ad se exauctorandum per mutilationem, mendacia aut fraudem magistratus decipit, vel e castris absque motivo sufficienti aufugit : etenim ipse non causa vera est, sed occasio tantum damni quod forte alius subibit;

Imo nec legalis urget justitia quando lex conscriptionis injusta est, — aut quando in castris milites exponuntur gravi salutis periculo, quod ipsi moraliter loquendo removere non valent.

3. Bellum. 226. Damna in bello evidenter injust data, resarcire tenetur :

1. Primario et totaliter ipse *princeps* qui bellum indixit;

2. Secundario et ex parte, juxta sui mandati efficaciam, *dux* quilibet;

3. Ultimo tantum, unusquisque *miles* quoad illam damni partem quam privata sua actione intulit.

II.—Contractus.

I. IN GENERE. I. *Natura.*

227. *Contractus* est conventio per quam unus aut plures se obligant erga unum aut plures ad aliquid dandum, faciendum vel omittendum.

II. Divisio.

228. Contractus præcipue distinguitur :

1. *Bilateralis* vel *unilateralis*, prout obligatio adest ex utraque vel ex una tantum parte :—hic semper uni est *gratuitus*, ille vero utrique *onerosus*, præsertim si utriusque obligatio sit æque præcipua;

2. *Solemnis* vel *simplex*, prout ad illius valorem lex exigit, vel non, speciales formalitates :—ex jure romano omnes fere contractus *solemnes* erant ;—penes nos sunt omnes *simplices*, quatuor tantum exceptis, donatione sc., hypotheca, adoptione, et contractu matrimoniali, qui tamen in conscientia nullus est inter christianos nisi initus fuerit juxta leges :lesiæ;

. *Vestitus* vel *nudus*, prout gaudet, vel ı, omnibus requisitis ad actionem ci- ːm gignendam :—nudis annumerari

valet apud nos *donatio inter vivos* a notario non scripta, atque *ludi pactio* :—qui tamen ex donatione vel ludo rem alteri tradidit, eam repetere non potest, et alter jus habet *exceptionem* opponendi etiam coram judice, ratione sc. contractus naturaliter et in conscientia validi.

III. Requisita. 1. Materia. 229. Materia contractus debet esse 1. possibilis,—2. existens in re, vel saltem in spe probabili extitura,—3. in se honesta,—4. contrahentis propria,—atque 5. determinata in individuo vel in specie.

2. Subjectum. 230. Ut quis contrahere valeat, de jure *naturali* necesse est et sufficit eum libero rationis arbitrio gaudere;

Sed jus *positivum* insuper requirit eum non esse contrahendi *incapacem* :—porro lex incapaces declarat ad contrahendum, saltem in multis aut firmiter, *minores*,—*uxores*,—*interdictos*,—*prodigos*,—et *mortuos civiliter*, cujusmodi jam nulli apud nos habentur.

3. Consensus. 231. Ad contractum valide ineundum consensus debet esse internus, externus, mutuus, deliberatus et liber :

Hinc *error* versans circa rei substantiam contractusve naturam aut motivum finale præcipuum, et a fortiori *dolus* hujusmodi errorem inducens, omnes irritant contractus;

Sed *metus* quantumvis gravis, modo rationis usum graviter non perturbet, contractus *onerosos* regulariter loquendo non irritat; — eos tamen rescindibiles reddit ad nutum illius qui gravem metum passus est, quoties injuste incussus fuit ab altero contrahente;

Contractus vero *gratuitos* in foro interno irritat, probabilius saltem, metus etiam levis, si incussus fuerit ad consensum extorquendum.

232. Obligatio contractus extenditur, non solum ad id quod pacto exprimitur, sed ad omnia etiam consectaria quæ pro conventionis natura postulant æquitas, lex aut usus. *IV. Obligatio.* 1. Amplitudo.

233. Probabile valde est contractus eos qui, absque forma ad illorum valorem jure positivo præscripta, a personis habilibus ineuntur, validos esse in foro conscientiæ, usquedum rescindantur per judicis sententiam.

234. Omnis obligatio contractus cessat per rescissionem, — solutionem, — compensationem, — condonationem, — novationem, — confusionem, — inculpabilem rei destructionem, — vel præscriptionem. 2. Cessatio.

235. *Juramentum*, quo soli Deo proprie obligamur, servandum profecto est quo- *V. Modificatio.*

1. Juramentum. ties, sine dolo præstitum, absque peccato servari potest:

Contractum validum, cui adjicitur, confirmat,—irritum vero non validat;—sed irrescindibilem illum efficit qui a personis habilibus et scientibus ita initus est ut per se validus evadat, quamvis simul jure positivo rescindibilis.

2. Modus. 236. *Modus* est circumstantia aliqua contractui adjecta, vi cujus ipsa contractus obligatio modificatur: — præcipui sunt *diei determinativus,—causalis,—pœnalis,—demonstrativus;*—vel *disjunctivus*:

Modus quilibet contractui adjectus per se servandus est ex justitia, nisi turpis sit vel substantiæ contractus repugnet.

3. Conditio. 237. *Conditio* est circumstantia contractui adjecta, a cujus existentia dependere volumus illius valorem:

Jam vero conditio quælibet, etiam turpis, postquam purificata est, contractum de re honesta reddit absolutum absque novo consensu, modo prior non fuerit retractatus.

II. In specie.

I. Gratuiti.

1°. Promissio. 238. *Promissio* est contractus quo quis spontanee se obligat ad aliquid gratuito præstandum vel omittendum in alteri favorem:

Promissio igitur a promissario acceptata obligat vel ex sola fidelitate v

etiam ex justitia, juxta mentem promittentis :

Obligatio porro *fidelitatis* ad solum promittentem spectat, eique imponit morale debitum ne facta ipsius a verbis discrepent,—quod per se *leve* tantum esse valet;

Obligatio autem *justitiæ* supponit verum jus saltem ad rem in alium esse translatum,—ideoque *gravis* est in gravi materia.

239. *Donatio* in genere est cessio gratuita alicujus rei in favorem alterius :— fit præcipue 1. *inter vivos,*—2. *per testamentum,*—3. *per legatum,*—4. *mortis causa,* —et 5. *per substitutionem.* 2°. Donatio.

240. Donatio *inter vivos* illa dicitur qua donator privat se actualiter re aliqua in gratiam donatarii acceptantis : 1. Inter vivos.

Apud nos actus donationis, ut effectum obtineat in foro externo, conscribi debet coram notariis.

241. Omnis donatio ipso jure revocatur, si donatori, filiis orbato donationis tempore, filius legitimus etiam posthumus nascatur, — vel si filius naturalis post nationem natus ab ipso legitimetur;

Et hæres quilibet in successionem niens, *conferre* debet, seu ad summam norum inter omnes hæredes dividen-

dam referre, ea quæ a defuncto per donationem accepit, nisi donator eum dispensare censeatur.

2. Per testamentum.

242. *Testamentum* est actus revocabilis quo quis de propriis bonis disponit pro tempore mortem suam subsecuturo:

Ex jure nostro potest esse *holographum, publicum* vel *mysticum;*—sed conficiendum est, ut valeat, juxta formam legalem.

243. Filiis legitimis, nisi ab hæreditate tanquam indigni publica auctoritate excludantur, necessario reservanda est ex jure gallico dimidia pars bonorum, si unus filius sit,—duæ tertiæ partes, si duo sint,—tres quartæ partes, si tres sint vel plures;

Deficientibus vero descendentibus, dimidia pars est reservanda ascendentibus, si qui sint in utraque linea, paterna et materna,—et quarta pars, si sint tantum in una linea.

244. Hæredes illi dicuntur *necessarii*, quos testator excludere non potest, apud nos sc. cognati gradus propioris in linea recta, descendentes nimirum vel eorum defectu ipsi ascendentes;—*legitimi*, qui ex jure succedunt ab intestato, omnes nempe consanguinei propiores etiam in linea collaterali, et quidem apud nos

usque ad 12um gradum;—*voluntarii*, qui ex libera testatoris voluntate eliguntur:

Hæredes porro quilibet in omnia defuncti *jura* realia succedunt,—atque ejus *debita* singuli solvere debent pro rata portionis hæreditariæ.

245. *Legatum* est donatio alicui directe a defuncto relicta et ex hæreditate sumenda:—ex jure nostro non valet nisi in testamento exprimatur: 3. Per legatum.

Legatarius autem sive *universalis*, sive *titulo universali*, non vero *particularis*, debita testatoris solvere tenetur pro rata emolumenti.

246. Legatum ad causas pias semper in foro conscientiæ valet, etiamsi formis careat legalibus;

Et per se loquendo a solo Summo Pontifice, et quidem ex justa causa, commutari potest.

247. Donatio *mortis causa* illa est qua revocabiliter traditur vel promittitur aliquid ut, donantis morte secuta, fiat irrevocabiliter ejus cui donatur: 4. Mortis causa.

In jure nostro ea non admittitur nisi manualis sit, aut in ipso testamento inscribatur;—valere tamen videtur in foro conscientiæ, etiamsi aliter fiat,—proindeque per mortem donatoris ipse donatarius jus acquirit saltem probabilius in re donata.

5. Per substitutionem.

248. *Substitutio* est dispositio qua quis ad hæreditatem vel legatum vocatur pro altero,—et olim dicebatur *vulgaris* vel *fideicommissaria*, prout ille substituebatur *in defectu*, vel *in favorem* alterius :

Lex porro gallica aliam substitutionem non prohibet quam fideicommissariam, qua quis vocatur ad aliquid accipiendum sub onere illud servandi et postea reddendi tertio ;—filius tamen, et ejus defectu frater et soror donatoris possunt etiam ista ratione substitui in gratiam suorum filiorum in primo gradu.

3°. Commodatum.

249. *Commodatum* est contractus quo res ad solum usum gratis conceditur pro certo tempore, cum onere rem eamdem in individuo restituendi :

Commodatarius porro exactissimam rei custodiendæ diligentiam præstare debet,—ideo de culpa etiam *levissima* tenetur, quemadmodum cæteri omnes qui ex contractu gratuito rem alterius in sui favorem excipiunt;

Precarium.

A commodato in eo solum differt *precarium* quod sit concessio revocabilis.

4°. Depositum.

250. *Depositum* est contractus quo g tis res custodienda committitur, et a pitur ab alio in integrum restituen quando deponenti libuerit;

Sequestrum vero contractus est quo res controversa deponitur apud tertium, ut post sententiam judicis vel arbitri vincenti tradatur. Sequestrum.

251. *Mandatum* est contractus quo unus ab altero suscipit negotium gerendum vel gratuito vel ex mero salario; 5°. Mandatum.

Negotiorum autem *gestio* est quasi-contractus quo quis absentis et ignorantis negotium suscipit utiliter gerendum, quamvis non gratuito, sine mandato expresso, sed ex ejus commissione rationabiliter præsumpta. Negotiorum gestio.

252. *Mutuum* est contractus quo unus alteri tradit rem pondere, mensura atque numero constantem, cum facultate illa utendi, et eo pacto ut alter statuto tempore reddat rem ejusdem speciei, quantitatis et qualitatis : 6°. Mutuum.

Ille contractus si sit *simplex (simple prêt)*, natura sua est gratuitus;—ideoque usura, quæ definitur pretium perceptum de mutuo simplici vi ipsius mutui, habenda est tanquam intrinsece mala; Simplex.

Sed, cum ipse usus rei traditæ sit pretio æstimabilis, alius datur contra-s a mutuo simplici distinctus, mutuum *lucrativum (prêt à intérêt)*, quo uter-: contrahens convenit de pretio sol-ıdo pro illo usu; Lucrativum.

Et hujusmodi pretium nec est injustum si non excedat valorem usus istius rei,—nec illicitum si charitati vel Superioris præcepto non repugnet.

253. In utriusque mutui contractu, simplicis et non simplicis, pretium aliquod legitime percipi potest ex titulis *extrinsecis*, ratione sc. *damni emergentis, lucri cessantis, periculi sortis* atque *pœnæ conventionalis;*

Tituli extrinseci.

Lex autem *civilis* vim tantummodo habet determinandi justum pretium, quod ex ordinarie contingentibus exigi valet regulariter ratione cujuslibet tituli, sive intrinseci sive extrinseci.

II. Onerosi. 1°. Venditio. Simplex.

254. *Venditio* est pactio mercis tradendæ pro pretio, — et *emptio*, pactio pretii tradendi pro merce :

Ille contractus solo partium consensu perficitur; — imo ex jure gallico per solum consensum ipsum rei dominium in emptorem transfertur, nisi agatur de re quæ vel mensurari debet, vel gustari solet;

Si tamên res mobilis uni tantum vendita sit, et alteri vendita simul et tradita, emptor secundus priori præferendus est, modo fuerit bonæ fidei.

255. Pretium rerum repetendum es non tam ex earum qualitatibus intrinsecis, quam ex utilitate ad usus humanos

Tanquam justum haberi potest *pretium* sive *legale*, auctoritate civili constitutum, —sive *vulgare*, communi regionis æstimatione determinatum, — sive *conventionale*, ab ipsis contrahentibus sponte definitum, ubi agitur de re quæ legale aut vulgare pretium non habeat;

Pretium tamen etiam summum venditor in re vendenda excedere valet ratione proprii affectus aut utilitatis sibi specialis,—sed non, saltem probabilius, ratione affectus vel utilitatis specialis ipsius emptoris.

256. Per se loquendo licita est venditio inita cum pacto *retrovenditionis* in favorem alterutrius vel utriusque contrahentis; Retrovenditio.

Imo et ipsa *mohatra*, qua quis rem credito vendit majori pretio cum pacto ut emptor ipsi pretio minori, numerata pecunia, retrovendat, illicita non est dicenda quoties ille pretii excessus aliquo justo titulo legitimari potest. Mohatra.

257. Venditio *sub hasta (aux enchères)*, ita per præconem facta ut res ultimo licitanti adscribatur, tanquam licita habenda quocumque pretio res vendatur, sive consentiat dominus, sive eo invito fiat r auctoritatem publicam, modo tamen ıs nulla interveniat. Subhastatio.

Monopolium.

258. *Monopolium*, quo vendendi potestas penes unum aut paucos restringitur, licitum est, sive legale sive etiam privatum sit, dummodo ex hoc pretium rerum non augeatur supra summum quod absque illo haberetur, nec cæteri mercatores vi, dolo aut metu impediantur quominus merces venales advehant.

Proxeneta.

259. *Proxeneta*, qui sive gratis sive ex stipendio rem nomine alterius vendit aut emit pretio alio quam determinato, hanc pretii differentiam non potest sibi servare nisi ratione laboris aut industriæ extraordinariæ, vel voluntatis saltem præsumptæ domini.

2°. Societas.

260. Per se liciti sunt tum contractus *societatis*, quo duo vel plures conveniunt de aliqua re in communi ponenda ad lucrum acquirendum, secundum justam proportionem inter ipsos dividendum;— tum *trinus contractus*, qui ipsi societati superaddit et assecurationem sortis et assecurationem lucri.

Trinus contractus.

3°. Locatio.

261. *Locatio* est contractus quo vel usus aut fructus sive ædificiorum, sive agrorum, sive animalium, vel personæ opera pro certa mercede ad tempus uno accipitur et ab altero conceditur merces porro illa non debetur tota st tim ab initio, sed successive tantum

per partes pro rata temporis quo locatarius re locata usus est.

A locatione autem differunt tum *emphyteusis* tum *feudum*, quatenus hæc semper circa immobile versentur et saltem in decennium fiant, cum ea lege ut emphyteuta censum annuum solvat, feudatarius vero fidelitatem præstet et obsequium. **Emphyteusis, Feudum.**

262. Locator præstare tenetur ut locatarius re locata utiliter et tranquille fruatur;—locatarius vero, ut res sarta tecta servetur, ac proinde ut modicæ reparationes opportune fiant.

263. *Cambium*, consistens in commutatione pecuniæ pro pecunia, habendum est tanquam licitum, sive *manuale* sive *locale* sit, dummodo lucrum campsoris non excedat pretium lege vel regionis consuetudine determinatum. **4°. Cambium.**

264. *Census* est contractus quo quis, *censualista* sc. jus acquirit pensionem annuam percipiendi solvendam ab altero, qui *censuarius* dicitur: **5°. Census.**

Census duplex est: 1. *personalis* nempe, quando solvenda est pensio quin res
censuarii obligata habeatur pro cre-
;—2. vel *realis* quando pensio con-
tuitur in re ex cujus fructibus erit
venda, — sive rem illam censualista

alteri vendiderit aut donaverit, reservata sibi pensione, et tunc census vocatur *reservativus*,—sive censuarius suam aliquam rem frugiferam ita alteri obligaverit ut illi pensio ex fructibus debeatur, et tunc nuncupatur census *consignativus;*

Contractus porro hujusmodi per se nulli legi repugnat,—sive sit *temporarius*, sive *vitalitius*, sive *perpetuus;*

Sed ex jure gallico censuarius nequit se obligare ad censum non redimendum per pretii accepti solutionem, post decem annos si ex pecunia numerata, post triginta si ex re immobili constituatur; censualista vero non potest illum redimere, quamdiu censuarius pacta servaverit.

6°. Contractus subsidiarii. 265. *Subsidiarii* nuncupantur contractus illi qui in alterius contractus subsidium et securitatem adhibentur, nimirum fidejussio, pignus, hypotheca et antichresis :

Fidejussio. *Fidejussio* est contractus quo quis alienam obligationem suscipit implendam, si debitor principalis eam non impleverit;

Pignus. *Pignus* vero contractus est quo debitor creditori tradit rem aliquam quæ sit pro credito obligata, et ex qua solutio peti possit;

A pignore in hoc differt *hypotheca*,

quod pignus proprie sit rei mobilis, hypotheca, rei immobilis;—quæ si tradatur in usum creditoris, contractus *antichresis* vocatur. Hyphoteca. Antichresis.

266. Contractus *aleatorii* ii dicuntur qui aleæ, sortis seu casus vicissitudinibus sunt obnoxii: 7°. Contractus aleatorii.

Ut *justi* sint, æqualitas quædam intercedat oportet inter utrumque contrahentem, et ideo uterque subire debet periculum damni et habere spem lucri:

Dummodo igitur eventus sit utrique contendenti incertus, et pretium solvendum sorti proportionatum, contractus aleatorii sunt per se liciti, nimirum:

1. *Assecuratio*, qua quis pro certo pretio alienæ rei periculum in se suscipit; Assecuratio.

2. *Sponsio*, qua duo de veritate vel eventu alicujus rei contendentes, aliquid sibi invicem spondent ut sit ejus qui veritatem assecutus fuerit; Sponsio.

3. *Sortitio* seu *loteria*, qua plures aliquid in commune deponunt, ut jus habeant sortiendi rem in medio exhibitam; Sortitio.

Atque 4. *ludus*, quo certantes inter se paciscuntur ut victori cedat præmium propositum; Ludus.

Negotiationes vero, quæ vocantur *ludi uniarii (jeux de bourse)*, juri naturali gnare non viderentur, nisi tantas dat ansas avaritiæ, fraudi, injustitiæ ue patrimonii familiarum naufragio.

§. IV.

Fama servanda :

Octavum Præceptum.

267. Octavum Decalogi præceptum, qua *negativum* est, vetat directe et primario ne falsum testimonium dicatur,—indirecte et secundario ne lædatur fama vel honor proximi;—qua est *affirmativum,* jubet ut, semota omni verborum fallacia, simplex asseratur veritas :

Præter perjurium igitur de quo in secundo præcepto actum est, prohibet 1. *mendacium,*—2. *detractionem,*—3. *contumeliam,*—4. *judicium temerarium, suspicionem, dubitationemve* proximo *injuriosam,*—atque 5. ipsam *secreti violationem.*

I. Mendacium.

268. *Mendacium* proprie dictum, seu locutio contra mentem ex ipsa fallendi intentione, est semper intrinsece malum;—sed veniale peccatum per se non excedit nisi grave damnum inferat;

Illicitum tamen non videtur factum verum negare ex sola intentione servandi secretum inviolabile, cum nullum aliud occurrit medium illud tuendi : tunc enim hujusmodi negatio quæ sumpta materialiter est quid indifferens, effectum bonum immediate producit, invio-

latum nempe secretum, quod solum directe intenditur, atque proximi deceptionem profecto compensat.

269. *Detractio* est injusta violatio famæ proximi absentis : *II. Detractio.*

Bifariam fieri potest, nimirum crimen falsum illi imputando, et tunc nuncupatur *calumnia*, vel illius crimen verum revelando, aut saltem negando imminuendove meritum, et tunc simplex *detractio* dicitur :

Porro sive per calumniam sive per meram detractionem, peccatum committitur contra justitiam, et quidem grave quoties fama proximi graviter læditur; —atque obligatio contrahitur damna illata et prævisa reparandi, sub levi aut sub gravi prout damnum leve aut grave sine justa causa illatum est famæ proximi;

Attamen licet, imo et aliquando necesse est crimen alterius verum revelare ad bonum notabile procurandum sui vel proximi.

270. *Contumelia* est injusta honoris læsio præsenti et scienti irrogata,—atque constituit peccatum mortale ex ɪere suo; *III. Contumelia.*

Et per se strictam inducit obligatio- ɜm restituendi honorem, cæteraque mna reparandi si qua secuta fuerint.

IV. Judicium temerarium. 271. In cogitando culpam proximi ex levibus tantum indiciis, animus in triplici statu considerari potest : etenim vel 1. assentit firmiter, et tunc datur *judicium temerarium*,—vel 2. assentit tantum debiliter et cum oppositi formidine, et tunc adest *suspicio temeraria*,—vel 3. non assentit sed sententiam suspendit, et tunc habetur *dubitatio temeraria* :

Suspicio.

Dubitatio.

Jam vero cum unusquisque jus habeat bonam sui existimationem incolumem servandi, et violatio juris gravitatem desumat ex mali gravitate quod proximo infertur, asserendum est :

Judicium temerarium esse ex genere suo peccatum mortale contra justitiam;

Suspicionem autem atque *dubitationem temerariam* esse tantum veniales ex genere suo.

V. Secreti violatio. 272. *Secretum* hic vocamus quidquid occultum servari debet sive ex rei natura, sive ex contractu explicito aut implicito :

Porro, per se et regulariter loquendo, secretum obligat leviter et tantum ex fidelitate si mere *promissum* sit,—graviter in re gravi et ex justitia si *naturale* sit,—gravissime vero et ex strictiori justitia in re etiam gravi si sit *commissum*.

SECTIO SECUNDA.

OFFICIA AB ECCLESIA DEFINITA.

273. Præcepta Ecclesiæ plurima profecto dantur; communia tamen omnibus fidelibus sex potissimum numerantur :

Duo priora spectant ad cultum externum festis diebus Deo exhibendum per operum servilium cessationem atque Missæ auditionem;—cætera autem quatuor ad propriam uniuscujusque sanctificationem pertinent :—tertium videlicet ad animæ purificationem, per confessionem annuam, — quartum ad ejusdem sustentationem, per communionem paschalem,—quintum tandem et sextum ad mortificationem corporis, per abstinentiam a carnibus et per jejunium.

CAPUT I.

OFFICIA ERGA DEUM.

I. Festa observanda :

Primum Ecclesiæ Præceptum.

74. Festa indicere potest in tota Ec-sia Summus Pontifex,—non autem scopus etiam in propria diœcesi nisi ro fidelibusque consultis. *I. Festa.*

275. Quoad festa quæ, præter diem dominicam, ex præcepto sanctificanda sunt per Missæ auditionem et abstinentiam ab operibus servilibus, attendas ad legitimam locorum consuetudinem :

In Gallia jam *quatuor* tantum a fidelibus celebranda supersunt, sc. Nativitas Domini ejusdemque Ascensio, Assumptio B. M. Virginis et festum Omnium Sanctorum.

II. Opera prohibita.

276. Diebus dominicis et festis sub gravi prohibentur opera quæ ex communi fidelium existimatione *servilia* dicuntur,—necnon *forensia* quæ ad *contentiosam jurisdictionem* pertinent et sine strepitu judiciali non fiunt;

Forensia autem quæ ad *mercaturam* spectant, quamquam certe minime laudanda, vix tamen jam vetari censentur ob inductam consuetudinem multis saltem in regionibus.

277. Tres circiter horæ servilis operis requiruntur ad mortale peccatum constituendum.

Et ab omni peccato excusare potest 1. pietas erga Deum,—2. charitas erga proximum,—vel 3. necessitas animæ aut corporis.

II. *Missa festis diebus audienda*:

Secundum Ecclesiæ Præceptum.

278. Omnibus fidelibus usu rationis gaudentibus sub gravi præcipitur ut *Missæ* intersint singulis dominicis et festis diebus, — nisi excuset motivum mediocriter grave, involvens sc. incommodum mediocris momenti in bonis animæ vel corporis. *I. Missa audienda.*

279. Ad Missam audiendam requiritur ex parte *corporis* præsentia moralis et continua, — ex parte vero *animæ*, tum actus voluntatis intendentis saltem virtualiter ponere actionem pertinentem ad cultum divinum, tum applicatio mentis, vel actualis vel virtualis, et saltem in gradu infimo, ad aliquas celebrantis præcipuas actiones aut ad Deum colendum. *II. Requisita.*

280. In Oratorio privato satisfaciunt præcepto audiendæ Missæ ii omnes qui in concessionis Indulto comprehenduntur,—et non improbabiliter cæteri ıilibet; *III. Locus.*

Obligationi autem assistendi Missæ ›arochiali certo derogatum est per genealem contrariam consuetudinem.

CAPUT II.

OFFICIA ERGA SE IPSUM.

I. Annua confessio facienda:

Tertium Ecclesiæ Præceptum.

281. Omnis utriusque sexus fidelis, postquam ad annos discretionis pervenit, omnia sua peccata solus *confiteatur* fideliter, saltem semel in anno, proprio sacerdoti, i. e. sacerdoti cuilibet ab Episcopo loci approbato:

Qui vero anno integro non est confessus sive culpabiliter sive inculpabiliter non videtur teneri sub gravi ad confitendum quamprimum, ideoque non peccat mortaliter quoties oblatam confitendi occasionem negligit.

II. Paschalis communio peragenda:

Quartum Ecclesiæ Præceptum.

282. Omnes fideles tenentur *communionem* peragere singulis annis in propria parœcia,—et quidem tempore paschali, nisi de confessarii consilio eam ad aliud tempus remittant;

Sed qui ex culpa vel impotentia illam omisit assignato tempore, non tenetu

sub gravi, saltem probabiliter, ad communicandum quamprimum, quamvis ad hoc sedulo inducendus sit ob eximios fructus percipiendos.

III. *Abstinentia servanda:*

Quintum Ecclesiæ Præceptum.

283. Omnibus fidelibus qui, septennio completo, usu rationis gaudent, datur præceptum per se sub gravi obligans ut singulis feriis sextis, et in aliquibus diœcesibus sabbatis quoque, *a carnibus abstineant*: — sed materia gravis non videtur quando unam circiter unciam non pertingit.

284. Cum paterfamilias non potest aut non vult diebus abstinentiæ cibos esuriales parari, ejus filii aut familiares carnes edere queunt ob impotentiam in qua versantur servandi præceptum.

IV. *Jejunia persolvenda:*

Sextum Ecclesiæ Præceptum.

285. A vigesimo primo ætatis anno mpleto fideles omnes sub gravi tenen- ad *jejunium* servandum toto tempore uadragesimæ, exceptis dominicis, in uatuor temporibus, et vigiliis Nativitatis *I. Obligatio.*

Domini, Pentecostes, Assumptionis B.M.V., SS. Petri et Pauli, Omnium Sanctorum, — atque in quibusdam regionibus aliis etiam diebus consuetudine vel lege particulari determinatis.

286. Jejunium constat unica refectione proprie dicta,—cui addi potest refectiuncula, in qua sumere licet cibum æquivalentem circiter quartæ parti justi prandii, imo et quantum necessarium quis ducit ut sine notabili incommodo officium suum convenienter obeat;

Præterea una vel duplex cibi uncia mane sumenda omnibus jam usu permittitur.

287. Qui culpabiliter vel inculpabiliter duplicem in die jam sumpsit refectionem, nullatenus tenetur a tertia abstinere, quoniam jejunium evasit impossible;

Sed tenetur abstinere a carnibus qui die prohibito carnes jam manducavit.

288. Quod ad refectionis horam attinet, probabile valde est illam ad jejunii essentiam non spectare,—licet laudabile sit non comedere ante horam undecimam.

289. Jejunium non frangitur per liquidum, cujusmodi est potus vini vel cafæ.

II. Abstinentia.

290. Secluso privilegio, omnes fideles

ratione utentes abstinere debent ab esu carnis singulis jejunii diebus,—et ab esu ovorum et lacticiniorum toto tempore Quadragesimæ;

Qui autem gaudent privilegio carnes comedendi, non possunt in eadem comestione pisces cum carnibus miscere, sive in Quadragesima non exceptis dominicis, sive diebus jejunii per annum, etiamsi aliunde ad jejunium non teneantur.

291. Causæ excusantes tum a carnis abstinentia, tum a jejunio, præcipuæ sunt impossibilitas physica aut moralis, charitas atque dispensatio; *III. Causæ excusantes.*

Difficilius tamen excusatur quis a carnis abstinentia quam a jejunio,—a quo eximuntur probabiliter viri sexagenarii atque mulieres quinquagenariæ, etiamsi forte viribus polleant.

PARS ALTERA.

OFFICIA ALIQUIBUS SPECIALIA:

Status particulares.

Definitio. 292. Status nuncupatur particularis, vivendi conditio cum aliqua permanentia atque stabilitate:

Divisio. Status existit duplicis generis : *sæcularis* unus, alter *religiosus,* prout datur exigentia servandi vel solum præcepta Dei, vel etiam consilia evangelica;

Et uterque subdivitur in *clericalem* et *laicalem,* prout secum importat Ordinis collationem, vel non : sic exstant sæculares et religiosi, aut *clerici* aut *laici :*

Hinc oritur alia statuum divisio, sc. *laicorum* et *clericorum* qui religiosi non sint, atque *religiosorum* sive sint clerici sive laici.

SECTIO PRIMA.

STATUS LAICORUM.

293. Non de singulis laicorum statibus, qui pene sunt innumeri, nobis agendum est, sed de iis tantum quibus officia incumbunt *particularia :*

Antequam vero ad specialia descendamus, hoc generale principium statuamus oportet :

Quicumque officium publicum acceptat, ex quasi-contractu se obligat ad illud rite exercendum; Principium.

Ideoque peccat sive munus acceptet ad quod convenienter obeundum sufficientes non habet dotes, sive modo debito illud non adimpleat.

294. Inter varios laicorum status illi primario fere loco habendi sunt qui ad *judiciaria* negotia spectant : — horum vero occasione quædam dicemus de *reis* et *testibus*, licet statum proprie dictum isti non obtineant. I. AD FORUM SPECTANTES

295. *Judex* ille dicitur qui auctoritate legitima donatur ad applicandam atque vindicandam justitiam secundum leges : *I. Judex.*

Tenetur igitur, et quidem cum obligatione damna reparandi, judicare juxta leges suæ regionis rationabiliter interpretatas :

Si tamen lex evidenter iniqua sit, eam applicare nequit, cum non sit lex;

Hinc in regionibus in quibus extat lex divortii, divortium pronuntiare non potest, etiamsi, a matrimonio vero abstrahens, effectus civiles civilemque contractum abrumpere tantummodo mente tendat.

296. Si causa sit dubia, in *criminalibus* reo favendum est,

In *civilibus* judicandum est juxta rationes probabiliores;—si rationes æquales sint, quamvis plures judici permittant ut alterutri pro arbitrio suo faveat, rectius tamen res est dividenda, vel litigantes ad concordiam adducendi.

297. Judex *munera* sponte oblata acceptans peccat contra legem, si qua id prohibeat, non contra justitiam commutativam;

Sed quod ex pacto ad sententiam ferendam accepit, restituere tenetur ante, imo et post latam sententiam, si justam, —non vero, probabiliter saltem, si injustam tulerit.

Juratus. Arbiter.

298. *Jurati* et *arbitri* iisdem fere legibus ac judices ligantur.

II. Advocatus.

299. *Advocatus,* qui a cliente rogatus causam illius suscipit coram judicibus defendendam, unicam personam moralem cum illo efficit,—adeoque omnia licite peragere potest quæ potest ipse cliens :

Hinc ei licet in civilibus causam etiam minus probabilem defendendam suscipere, — et in criminalibus per media honesta reo semper patrocinari.

300. Advocatus jus habet ad justum pretium exigendum;

Sed tenetur ex *justitia* causam susce-

ptam diligenter examinare, fidelitatem servare, causæ justitiam vel injustitiam clienti aperire, atque probabilitatem eventus indicare;

Ex sola tamen *charitate* tenetur pauperi gratis patrocinari,—et quidem sub levi tantum, nisi hic injuste versetur in extrema aut fere extrema necessitate, nec alius adsit qui ei velit subvenire.

III. Apparitor.

301. *Apparitor (huissier)*, qui ex officio defert mandata comparendi in judicium, atque executiones perficit a judice decretas, fidelitatem præstare debet in munere suo obeundo;

Ipse vero multiplex salarium exigere potest, si diversa mandata unico cursu deferat.

IV. Scriba.

302. *Scriba (greffier)* auctoritate legitima constituitur ad scribenda testimonia, judicum sententias et alia quæ in tribunalibus peraguntur;

V. Notarius.

Notarius vero seu tabellio, ad scribenda instrumenta publica aliave acta, quæ tum in judicio tum extra judicium fidem faciant :

Uterque tenetur sub gravi, non solum ad mediocrem, sed etiam ad accuratissi- ıam diligentiam in actis conficiendis, .atione gravissimorum consectariorum quæ ex levi negligentia oriri solent.

VI. Reus.

303. *Reus* innocens, et probabiliter

etiam nocens, revelare potest crimina occulta sed vera testium quoties necesse est ad sui defensionem;

Et ipse nocens non tenetur proprium scelus fateri si non interrogetur legitime, si nondum habeatur semiplena delicti probatio, vel etiam si periculo exponatur gravem pœnam subeundi, modo tamen ex illius silentio maximum non immineat reipublicæ damnum;

Quamvis autem per se teneatur obedire judici præcipienti, fugere ei licet e manibus lictorum vel ex ipso carcere ante et post sententiam judicis, sive propter pœnæ duritiem, sive etiam quia jubetur, non ut sponte in carcere maneat, sed ut ibi a custodibus detineatur;—non vero licet custodes pecunia corrumpere, nec eis mortem aut vulnus inferre.

VII. Testis. 304. *Testis* in tantum tenetur ad respondendum in quantum judex jus habet ad illum de tali re interrogandum;

Ideoque, licet regulariter teneatur veritatem integre dicere quando legitime interrogatur, non tamen tenetur, si rem sub secreto commisso acceperit, — si crimen noverit ipse solus,—si reum sciat non mortaliter peccasse,—vel si grave sibi aut suis damnum adventurum prævideat et bonum publicum aut privatum alienum non prævaleat.

305. Testis juratus qui falsum maliticse deposuit, perjurus est atque justitiæ violator :—proindeque damna reparare debet, et, si opus sit, mendacium revocare cum pari suo damno, etiam cum periculo vitæ si innocens ad mortem fuerit damnatus vi falsi sui testimonii;

Qui vero falsum inculpabiliter dixit, damnum impedire tenetur quantum commode poterit.

II. A FORO ALIENI.

I. Medicus.

306. *Medicus* ex quasi-contractu tenetur ægrotantium salutem procurare meliori quo potest modo :

Ideoque ex *justitia* debet præbere remedium certum, vel saltem probabilius si certum desit;

Cum tamen nulla affulget spes de infirmi sanitate, remedium præbere debet quod probabiliter est profuturum, quamvis etiam forte nociturum sit;

Tenetur præterea alios advocare medicos ubi opus est ad morbum dignoscendum vel curandum,—admonere de morbi gravitate ut suscipiantur Sacramenta,—atque expensas inutiles vitare;

Ex *charitate* vero tenetur operam suam gratuito præstare pauperibus in quolibet gravi morbo, qui ex negligentia facile in gravissimum vergeret.

307. Tempore pestis medici qui ægrotos deserunt, *justitiam* lædunt commuta-

tivam si stipendium a communitate accipiant;—cæteri autem ex sola obligantur *charitate*, quæ per se non urget cum gravi vitæ discrimine nisi ratione boni communis.

II. Custos. 308. *Custodes* agrorum, silvarum, etc., ex officio tenentur damna impedire præsertim notabilia.

III. Artifex. 309. *Artifices* et *opifices* justitiam lædunt vendendo aut locando opera sua injusto pretio,—defectus operum occultos seu graves non manifestando,—negligentia culpabili tempus terendo cum damno domini,—alios operarios a debito labore avertendo, — opus vitiose exequendo defectu laboris vel materiæ.

SECTIO SECUNDA.

STATUS CLERICORUM.

I. OBLIGATIONES.

I. In genere.

1°. Jussa.

1. Sanctitas. Castitas.

310. *Clericus* sanctitate interna et externa præfulgere debet :

Et quicumque sacros suscipit Ordines, apud Latinos sc. subdiaconatum, apud Græcos vero saltem diaconatum, ipso facto contrahit *cælibatus castitatisque* a· junctæ obligationem, — quæ procec tum ex Ecclesiæ præcepto, tum ex sc lemni voto quod in ordinatione propt

hujusmodi præceptum saltem implicite emittitur.

311. In occidentali Ecclesia conjugatus quilibet licite potest ad sacros Ordines promoveri, modo uxor sponte permittat, castitatem voveat, et insuper, probabilius saltem, religionem ingrediatur;

In orientali autem conjugatus ante diaconatum ad ulteriores Ordines potest provehi, et nihilominus cum uxore conversari,—si Episcopum excipias, qui perfectam castitatem servare tenetur.

312. Clerici jam subdiaconi vel beneficiati tenentur omnes et soli deferre *tonsuram clericalemque vestem*, nisi excuset imminens persecutio aliudve justum motivum;—sed peccatum grave adesse solummodo potest ratione temporis notabilis aut scandali. 2. Tonsura. Habitus.

313. Ad *horas canonicas* quotidie recitandas *officiumque defunctorum* in defunctorum Commemoratione, necnon probabilius saltem ad *Litanias* in festo S. Marci et triduo Rogationum, obligantur sub gravi, et quidem quoad quamlibet rtem notabilem, tum *clerici in sacris* nstituti,—tum religiosi *professi* qui ad iorum destinantur,—tum *beneficiati* pleum habentes beneficii dominium, et hi 3. Horæ canonicæ. Præceptum.

quidem sub pœna restituendi redditus quoad partem proportionatam.

Tempus. 314. Eximitur a mortali quicumque integrum officium recitat a media nocte ad mediam noctem, non obstante qualibet ordinis perversione;

Et ex privilegio, quo in nullo casu uti teneris, Matutinum et Laudes recitari queunt vespere diei præcedentis, medio tempore quod meridiem inter et solis occasum intercedit;—imo ea licite ab omnibus recitari posse hora secunda sine ratione probabile est, et cum ratione probabilissimum;

Parvæ autem horæ absque ulla causa recitari valent statim post mediam noctem.

Locus. 315. Officium chori in choro Ecclesiæ, officium vero privatum in omni loco,
Situs. omnique situ decenti recitari potest.

Ordo. 316. Horæ sunt recitandæ juxta proprium ordinem, nisi causa adsit rationabilis eum invertendi;

Et præcepto satisfacit qui ex errore pro officio diei aliud recitat,—quod si tamen notabiliter brevius sit, compensatio præstanda erit;

Imo nullatenus peccabit qui aliquotie tantum in anno officium præscriptum ir aliud commutabit, modo adsit caus

rationabilis, v. g. societas, singularis devotio, etc.

317. Pronuntiatio debet esse vocalis, integra et continuata : Pronuntiatio.

Nocturni tamen sine causa queunt separari saltem per tres horas,—et causa quælibet rationabilis sufficit ad horam quamcumque interrumpendam;

Cum vero Laudes a Matutino separantur, Matutino addenda est Oratio diei cum *Dominus vobiscum*, *Fidelium animæ*, et *Pater noster*.

318. Ad satisfaciendum præcepto requiritur *intentio* orandi seu exhibendi cultum Deo, non sane explicita et formalis, at saltem implicita atque virtualis ; Intentio.

Unusquisque autem potest vel sibi vel aliis quibuslibet recitationem applicare, saltem probabiliter, non solum quoad vim satisfaciendi, sed etiam quoad vim impetrandi.

319. Ad satisfaciendum requiritur aliqua mentis *attentio* saltem superficialis, seu ad verba bene proferenda;—non tamen necesse est ut attendas ad sensum litteralem vel spiritualem; Attentio.

Et omnes actiones externas, quas licite xerces dum oras recitando preces non ıjunctas, exercere etiam potes dum ıjunctas recitas;

Si vero voluntarie distraharis, semper peccabis venialiter ob defectum reverentiæ.

Causæ excusantes. 320. Causæ excusantes ab officii recitatione sunt impotentia, tum physica, tum moralis, charitas et legitima dispensatio;

Et qui debet omittere partem notabilem unius ejusdemque horæ, alia illius horæ recitare probabiliter non tenetur, etiamsi possit.

2°. Vetita. 321. Generatim prohibentur Clerici ne eas exerceant artes quæ ecclesiasticum virum dedecent, ut sunt lanionis, medici, advocati, etc.;

Nominatim vero prohibentur : 1. ne habitent cum muliere, nisi consanguinea sit in primo aut secundo gradu, vel ad domesticam rem gerendam sit necessaria atque ætate et moribus omnem suspicionem effugiat,—2. ne ludis alearum chartarumque vacent nisi moderate,—3. ne arma gestent absque necessitate,—4. ne operam dent venationi clamorosæ,—5. ne proprie dictam negotiationem agant.

II. In specie. 1. Episcopi. 322. *Episcopi*, etiam *Cardinales*, tent tur in sua sede episcopali *commorari;*

Ex justa tamen causa abesse quet tres menses quotannis;—sed ad long

rem absentiam causæ justæ approbari debent, et quidem sub pœna restitutionis fructuum, a Summo Pontifice, a Metropolitano vel ab antiquiore Suffraganeo, nisi ob officium reipublicæ Episcopatui annexum;

Tenentur præterea verbum Dei *prædicare* per se vel per alios,—*Sacrum* pro universa diœcesi *celebrare* saltem diebus dominicis ac festis, — *visitare* omnes diœceseos parœcias in quantum possunt,—atque juxta canones ea *ordinare* quæ ad fidelium salutem necessaria videntur.

323. *Parochus* tenetur ad *residentiam*, et qui non residet non facit fructus suos; 2. Parochi.

Potest autem justa de causa, si veniam ab Ordinario obtineat, et per hunc sibi Vicarium idoneum substituat, abesse quotannis per bimestre, imo et ultra propter causam gravem;—abesse etiam potest per breve tempus absque licentia, si qua occurrat necessitas moram non patiens adeundi Episcopum, modo idoneum relinquat sacerdotem;

Tenetur insuper *Sacrum* pro parœcia in parochiali ecclesia *facere* diebus festis dominicis, —verbum Dei *prædicare*, ceptis duobus tribusve mensibus in no,—pueros *catechizare*, —*Sacramenta ministrare* parochianis legitime peten-

tibus,—*vitia corrigere* cum magna charitate,—atque parochianos ægrotos *visitare*.

3. Canonici. 324. *Canonici* tenentur ad *residentiam* sub pœna non faciendi fructus suos;

Modo tamen adsint duæ tertiæ partes Capituli, possunt, extra Octavas Paschæ, Pentecostes, Nativitatis Domini et Epiphaniæ, Adventum et Quadragesimam, discedere singuli absque speciali ratione per tres menses, intra diœcesim sine ulla licentia,—extra diœcesim cum licentia Episcopi,—imo et diuturnius ex ejusdem licentia et ob causam proportionatam,—nec tenentur aliquem sibi substituere;

Qui autem *choro* non assistunt, peccant venialiter si ter aut quater absint ultra tempus permissum,—mortaliter, si per tempus notabile, quod plures veteres extendunt fere ad annum integrum;—sed quamvis assistant, fructus non faciunt suos, nisi canant ore proprio vel, ubi prævaluit consuetudo, per aliquem vicarium;

Tenentur præterea *Missam conventualem* quotidie *canere* atque fundatoribus benefactoribusque *applicare*, et quidem sub gravi nisi dispensentur a Sancta Sede.

325. Canonici Episcopo solemnit

celebranti aliave Pontificalia exercenti assistere tenentur et illi inservire;

Ejusque componunt concilium, in quo gaudent suffragio tantum consultativo, si excipias casus jure determinatos;

Mortuo autem vel mutato Episcopo succedunt quoad ordinariam jurisdictionem, quam Vicario Capitulari intra octo dies electo totam transmittere debent.

II. PRIVILEGIA. I. Communia.

326. *Clerici* gaudent privilegio tum *immunitatis* a foro laicali,—tum *Canonis*, ratione cujus excommunicationem Summo Pontifici simpliciter reservatam incurrunt qui manus in ipsos injuste inferunt :—et hoc privilegium Canonis extenditur ad omnes religiosos utriusque sexus, etiam ad novitios vel tertiarios.

II. Propria: 1°. Episcopis.

327. *Episcopi* possunt :

1. Quoad *juramenta*, in omnibus dispensare, si ea excipias quæ a tertio acceptata sunt; 1. Juramenta.

2. Quoad *vota*, dispensare a simplicibus privatis, exceptis, nisi adsit indultum speciale, votis absolutis castitatis perpetuæ, Religionis et peregrinationum ad Jerusalem, ad limina Apostolorum et ad S. Jacobum Compostellanum; 2. Vota.

3. Quoad *impedimenta matrimonii*, dispensare sive ab impedientibus, exceptis voto absoluto castitatis perpetuæ vel ingrediendæ Religionis, sponsalibus et 3. Impedimenta.

cultus disparitate,—sive a supervenientibus contracto matrimonio, in ordine ad petendum debitum,—sive a dirimentibus dubiis;—imo et ab indubiis in urgentissima necessitate, tum ante, tum post contractum matrimonium quando recursus ad Papam est valde difficilis, vel periculum adest in mora;

Imo et in gravissimo mortis periculo dispensare, si necessitas exigat, et tempus non suppetat recurrendi ad S. Sedem, a dirimentibus ecclesiasticis quantumvis publicis, exceptis Presbyteratus Ordine et affinitate lineæ rectæ ex copula licita proveniente, ita tamen ut, si subdiaconus, diaconus vel religiosus solemniter professus sic dispensati et matrimonio conjuncti convaluerint, moneatur S. Officii Congregatio et semoveatur omne scandalum : — hanc facultatem Ordinarius subdelegare *habitualiter* potest parochis tantum, sed pro casibus in quibus desit tempus ad Ordinarium recurrendi et periculum sit in mora;

4. Censuræ. 4. Quoad *censuras*, absolvere subditos, in diœcesi sua et in foro conscientiæ, a quibuscumque casibus papalibus occultis, iis tantum exceptis qui speciali modo Sedi Apostolicæ reservantur;

5. Irregularitates. 5. Quoad *irregularitates*, dispensar tum ab iis quæ oriuntur ex defectu na talium relate ad Ordines minores et a

beneficia simplicia,—tum a dubiis quibuslibet,—tum a certis ex delicto occulto, excepto tamen homicidio voluntario;

6. Quoad alia, dispensare in omnibus quæ vel levioris momenti sunt, vel communiter eveniunt; — permittere etiam valent ut Sacrum fiat una hora ante auroram aut post meridiem; **6. Usu frequentia.**

Atque 7. demum sibi eligere confessarium extra diœcesim,—quem poterunt secum educere in diversa loca, modo sit eorum subditus : secus, debet esse approbatus ab Ordinario loci. **7. Electio confessarii.**

328. Parochi possunt de jure ordinario dispensare cum subditis pro casibus particularibus in jejuniis, abstinentiis, operibus die festo prohibitis, et aliis hujusmodi qui frequenter occurrunt et prompta indigent dispensatione. **2°. Parochis.**

III. Beneficia.

329. Beneficium est jus percipiendi fructus ex bonis ecclesiasticis, quod, ecclesiastica auctoritate institutum, ab eadem Clerico propter spirituale officium ad vitam tribuitur :—pensiones, a gubernio Clericis datæ in Gallia, Belgio, etc., ratione officii spiritualis, locum habent fructuum beneficii. ***I. Natura.***

330. Beneficium est *duplex* vel *simplex* prout, præter divina officia, adnexam habet vel non habet administrationem ***II. Divisio.***

et curam animarum, aut saltem jurisdictionem vel residentiam.

III. Adeptio. 331. Acquiritur beneficium per electionem Capituli,—vel per præsentationem patroni qui jus præsentandi obtinuit *ore*, *ædificatione* aut *fundo*,—vel per solius Prælati collationem;

IV. Amissio. Amittitur vero per mortem,—per sententiam judicis ob crimen commissum, —vel per dimissionem spontaneam.

SECTIO TERTIA.

STATUS RELIGIOSORUM.

I. NATURA.

I. Notio. 332. Statui conjugali profecto præstat cælibatus,—et utrique vita religiosa:—quæ est stabile institutum ab Ecclesia approbatum pro fidelibus, qui sub certa regula et communi vivendi modo tendere volunt ad perfectionem per paupertatis, castitatis et obedientiæ vota, sive solemnia, sive etiam simplicia approbata tanquam religiosa.

II. Professio. 333. Solemnitas professionis formaliter consistere videtur in spirituali sed morali quadam consecratione, in eo sita quod vovens se Deo irrevocabiliter tradat et devoveat, Superior autem, nomine Dei acceptans, illum habeat et

quodam pacto efficiat irrevocabiliter Deo traditum ac devotum :

Unde 1. *essentialiter* fluit ipsum voventem cum suis actibus voto cuilibet respondentibus firmissime et irrevocabiliter esse divino servitio addictum, tum ex parte ipsius, tum ex parte acceptantis;

2. Fluit, non essentialiter, sed *quasi-naturaliter* et ex summa convenientia, licet ex ipsa Ecclesiæ voluntate, voventem inhabilem fieri ad actus plus minusve votis oppositos;

3. Fluit *consequenter* S. Pontificem et posse eamdem inhabilitatem tribuere votis simplicibus,—et dispensare posse Professos ab illa inhabilitate quoad unum alterumve actum, quin perimatur ipsa solemnis professio.

334. Ad valorem professionis *simplicis* quinque requiruntur, nimirum : *III. Requisita.*

1. Immunitas a quolibet substantiali impedimento,

2. Ætas annorum sexdecim jam expletorum,

3. Integrer annus novitiatus non interrupti,

4. Emissio votorum simplicium plane libera,

Atque 5. consensus et acceptatio Ordinis;

Ad valorem autem professionis *solemnis* requiritur insuper

1. Emissio omnino libera votorum solemnium,

2. Acceptatio irrevocabilis ex parte Ordinis,

Et 3. in *virorum* Ordinibus, triennium vitæ religiosæ post emissa vota simplicia:

Potest autem Superior, etiam Provincialis, justis ex causis professionem solemnem differre, sed non ultra ætatem annorum 25 expletorum.

IV. Vocatio. 335. Datur sane *vocatio* divina ad consilia evangelica servanda :—imo probabile est post Christum omnes ad consilia servanda vocatos esse, modo ipsi serio velint et a Deo petant, nec aliquo impedimento incompossibili ligentur :—non tamen omnes vocantur ad statum religiosum, cum hic specialem exigat idoneitatem :

Et per se non peccat qui vocationi ad consilia non obsequitur, nisi ratione periculi salutis æternæ quod inde potest incurrere.

II. OBLIGATIONES.

I. Perfectio. 336. Religio est status *tendentiæ ad perfectionem*, — proindeque Religiosus, cum teneatur ad suum statum servandum, debet etiam et quidem sub gra ad perfectionem tendere, per med nempe ad illam assequendam necessari —sed hæc obligatio distincta non est

obligatione servandi vota et regulas proprii instituti :

Unde Religiosus, qui mandata atque consilia obligantia sub gravi tantum servare intendit, et de cæteris nullatenus curat, peccat quidem contra obligationem tendendi ad perfectionem, sed per se leviter dumtaxat, modo ordinationes Superiorum vel regulas formaliter non contemnat;—per accidens autem graviter peccare potest ratione periculi vel transgrediendi vota, vel notabile damnum inferendi religioni per pravum exemplum.

II. Vota.
1°. Materia.
1. Paupertas.

337. Per se loquendo *communitas* religiosa dominium tum directum, tum indirectum rei temporalis pretio æstimabilis habere potest,—non vero *professus* voto paupertatis solemni obstrictus, nisi dispenset Summus Pontifex, vel nisi de propriis manuscriptis agatur;

Religiosus autem qui *simplex* votum emisit, dominio directo gaudere valet, exceptis Coadjutoribus formatis Societatis Jesu.

338. Quicumque voto paupertatis ligatus disponit nomine proprio de bono ıporali absque licentia Superioris salı præsumpta, sacrilegium committit, Quod grave esse potest licet bonum ıud ad ipsum religiosum vel ad mona-

sterium pertineat, si tamen, juxta probabilem sententiam, materia duplo major sit quam si ad extraneos pertineret.

2. Castitas. 339. Religiosus voto castitatis innodatus abstinere tenetur, et quidem ex ipsa obligatione religionis atque sub gravi, ab omni actu deliberato, sive externo sive interno, qui sit contra sextum vel nonum præceptum Decalogi,—imo et ab iis qui in legitimo matrimonio vi debiti conjugalis forent liciti.

3. Obedientia. 340. Ex voto obedientiæ religiosus tenetur ad omnia quæ Superior serio præcipit secundum regulas et constitutiones Ordinis,—non vero ad impossibilia aut illicita, nec generatim saltem ad graviter sibi noxia;

Solemne autem votum obedientiæ a simplici differt ex majori dumtaxat subjectionis firmitate, tum ex parte religiosi promittentis, tum ex parte Ordinis acceptantis.

2°. Cessatio. 341. A votis *solemnibus* solus Pontifex Summus dispensare potest,—et quidem sine causa quoad ipsam solemnitatem,—sed ex causa tantum gravissima quoad votorum vinculum;

Vota autem *simplicia* obligare desinu per ipsam subjecti dimissionem Ordine.

342. Regulares, qui ad horas tenentur canonicas, debent: *III. Horæ canonicæ.*

1. Recitare sub ritu primæ classis cum Octava Officium sive *Dedicationis* propriæ Ecclesiæ, si consecrata sit,—sive ejusdem *Titularis*, licet non sit consecrata; 1. Domi.

Et 2. in Suffragiis Sanctorum illius *Titularis* commemorationem facere.

343. Præter Officia proprii Calendarii, Regulares tenentur, ipsa die festi, non vero infra Octavam, Officium recitare:

1. Sub ritu primæ classis de *Titulari* Ecclesiæ Cathedralis;

2. Sub ritu etiam primæ classis de *Patrono* principali, et, si plures sint, de *Patronis* æque principalibus, tum *civitatis, oppidi* vel *pagi* et, illius defectu, *diœceseos*, tum *provinciæ* et, eo deficiente, *ditionis*, modo constet eos electos fuisse de expressa concessione Apostolica;

Et 3. sub ritu secundæ classis de *Dedicatione* Ecclesiæ Cathedralis, si ipsi degant in civitate ubi est Cathedralis aut in ejus suburbiis.

344. Regulares in itinere versantes sequi debent quoad divinum Officium rdinem cœnobii ex quo discesserunt; 2. In itinere.

Et postquam in aliud pervenerunt œnobium, si ibi habitent ut mere transuntes, non tenentur se conformare

Officio communitatis chorum non habentis.

III. PRIVILEGIA.

I. Exemptio. 345. Regulares omnes, etiam novitii et tertiarii intra claustra degentes, generatim *eximuntur* a jurisdictione Episcoporum,—qui proinde nec personas, nec monasteria, nec Ecclesias visitare queunt, nisi agatur de clausura Monialium alteri Prælato exempto non subditarum, vel de Ecclesiis parochialibus.

II. Absolutio. 346. Ex Superioris facultate sacerdotes regulares possunt, absque approbatione Episcopi, religiosos proprii Ordinis *absolvere*,—et quidem soli, modo excipias tum Jubilæi tempus, tum itinerantes qui, deficiente socio idoneo, confiteri valent cuilibet sacerdoti etiam non approbato;

Sed ipsi Superiores jam nequeunt absque privilegio speciali etiam suos subditos absolvere a casibus Papæ reservatis.

III. Dispensatio. 347. Superiores subditos *dispensare* queunt in legibus communibus Ecclesiæ;

Dispensare præterea possunt, tum suos tum sæculares, in omnibus irregularitatibus occultis ex delicto, excepto ho[illegible] cidio voluntario;—et suos tantum irregularitatibus quoad dementiam c[illegible] sante ejus periculo, defectum nataliu[illegible]

bigamiam etiam veram, et defectum publicum lenitatis.

348. Regulares sacerdotes, si eis concedatur a suo Superiore, sæculares dispensare possunt a votis plerisque et juramentis, sicut Episcopus, sed in foro solum interno,—atque dispensare conjuges ab impedimento petendi debiti, sive ob incestum, sive ob votum castitatis etiam ante matrimonium emissum.

349. In propria Ecclesia Regulares possunt Eucharistiam omnibus *ministrare* fidelibus, excepto Paschatis die,—et ipsam paschalem communionem, Viaticum atque Extremam Unctionem suis conferre, etiam noviliis et familiaribus; *IV. Ministeria.*

Sed *prædicare* nequeunt coram populo etiam in suis Ecclesiis aut Oratoriis, nisi petita benedictione Episcopi diœcesani.

350. Mendicantes *participant* privilegia non omnino specialia, odiosa, vel proprio statui contraria, sive Mendicantium, sive non Mendicantium. *V. Communicatio.*

LIBER SECUNDUS.

SUBSIDIA VITÆ CHRISTIANÆ.

351. Vitæ christianæ *subsidia* nuncupamus media illa quæ Christus ejusve Ecclesia instituit, ut iis tanquam adjumentis aut incitamentis natura voluntasque nostra debilis sublevetur, et erigatur ad officia nobis injuncta rite adimplenda, supernamque beatitudinem consequendam.

PARS PRIOR.

SUBSIDIA A CHRISTO CONDITA.

352. Ut homines sanctificaret Christus, præter Ecclesiam de qua nobis agendum non est, Sacramenta instituit, quæ ipsi commisit Ecclesiæ.

SECTIO PRIMA.

SACRAMENTA IN GENERE.

I. NATURA.

I. Notio.

353. *Sacramenta* signa sunt sensibilia ɔ ipso Christo instituta ad gratiam tum gnificandam tum conferendam, — et ıidem ex *opere operato.*

II. Materia et forma.

354. Omnia Sacramenta constant tum *materia*, seu re sensibili ad rationem Sacramenti determinanda, tum *forma*, seu verbo determinante :

Porro utraque adhiberi debet, extra casum necessitatis, moraliter *certa* prout obtineri potest, — semper *applicari* ab eodem Ministro et erga idem subjectum, —atque ita *conjungi* ut secundum moralem hominum existimationem, spectata natura cujusque Sacramenti, una alteram afficiat.

355. Omnis *mutatio* in materia vel forma, non accidentalis quidem sed substantialis, invalidat Sacramentum.

III. Numerus et effectus.

1°. Gratia.

1. Sanctificans.

356. Sacramenta sunt septem :

Quorum duo, Baptismus sc. et Pœnitentia ex primaria institutione gratiam *primam* conferunt,—quinque vero *secundam*, nimirum Confirmatio, Eucharistia, Extrema Unctio, Ordo et Matrimonium ;

Quamvis et priora possint etiam conferre gratiam secundam habentibus primam,—et posteriora primam conferre probabiliter queant illis qui, inscii peccati mortalis quo inficiuntur, Sacramentum vivorum attriti suscipiunt.

2. Sacramentalis.

357. Singula Sacramenta, præter g tiam *sanctificantem*, aliam omnino s propriam conferunt, quæ nuncupa

sacramentalis,—et consistere videtur in quadam gratiæ habitualis modificatione, qua et effectus particularis in anima producitur, et jus confertur ad auxilia specialia in necessitate obtinenda.

358. Tria Sacramenta *characterem* imprimunt, ideoque non possunt iterari : — 2°. Character.

Est autem character signum spiritale et indelebile, seu qualitas quædam ipsius Christi sacerdotii participans, atque animæ inhærens,—vi cujus homo consecratur et ad cultum Deo exhibendum deputatur, in Baptismate tanquam *membrum* Christi capitis, in Confirmatione tanquam *miles* Christi ducis, et in Ordine tanquam *minister* Christi sacerdotis.

II. MINISTER. *I. Requisita.* 1. Attentio.

359. Ad validam Sacramenti collationem aliqua requiritur *attentio* seu mentis advertentia, illa nimirum sine qua ritus sacramentalis humano modo peragi non potest;

Ad licitam vero collationem exigitur præterea ut absit omnis voluntaria distractio.

360. Legatione accepta ille solus fungitur qui sui compos legantis intennem servat :—hinc ad Sacramenti va'em necessaria est in Ministro *intentio* voluntas, sin minus actualis saltem .ualis, et non solum habitualis aut — 2. Intentio.

interpretativa, faciendi id quod intendit Christus, vel quod facit vera Ecclesia:

Et hæc intentio determinata esse debet circa materiam atque personam certam.

361. Conferri valide potest Sacramentum *sub conditione*, modo hæc sit de præterito vel de præsenti,—vel etiam de futuro, si de Matrimonio agatur;

Conditio autem licite apponi potest, quoties necessitas illud exigit, — sed generatim non requiritur ut verbis externis exprimatur nisi hoc præscribat Rubrica, aut specialis ratio postulet.

3. Fides, probitas. 362. Ad Sacramenti valorem nulla exigitur in Ministro fides, nulla probitas;

Ast ipse peccat graviter si, conscius lethalis peccati, Sacramentum solemniter conficiat tanquam minister ad hoc specialiter consecratus : scienter enim prætermittit et implicite saltem contemnit auxilia specialia a Christo proposita ad rem sacratissimam digne tractandam, quod gravem injuriam importat;

Non tamen graviter peccat, saltem probabiliter, qui Eucharistiam tantum dispensat in mortali.

II. Officium. 1. Administratio. 363. Minister curam habens anim rum tenetur sub gravi et ex *justi* Sacramenta ministrare subditis ratior

biliter petentibus;—imo et in gravi subditi necessitate vitam propriam exponere, ut ea conferat quæ ad salutem sunt prorsus necessaria, modo spes adsit moraliter certa successus;

Cæteri vero Ministri ad Sacramenta ministranda tenentur ex sola *charitate*,—quæ sub gravi et cum vitæ propriæ periculo non urget extra casum necessitatis extremæ.

364. Minister Sacramenta iterare debet quoties, exorto prudenti dubio de eorum valore, id postulat charitas, justitia vel religio. 2. Iteratio.

365. Ex fidelitate muneris accepti, ex reverentia rei sacræ debita, atque ex communi charitatis lege, quilibet Minister per se loquendo tenetur sub gravi Sacramenta indignis denegare,—ita nimirum ut peccatori publico nondum emendato semper ea denegare debeat,—occulto autem solummodo si occulte, non vero si publice petat. 3. Denegatio.

366. Ut Sacramentum indigno non conferatur, licet quidem aliquando Sacramenti denegationem *dissimulare;* 4. Simulatio.

At nunquam licet *simulare* Sacramentum etiam materialiter, exercendo sc. ritum sacrum solitum, sed aliquid simul prætermittendo quod ad essentiam Sa-

cramenti pertineat, materiam nempe, formam vel intentionem, ad hoc ut adstantes defectum non percipiant.

5. Modus. 367. In Sacramentis conferendis debet Minister omnes leges servare Ecclesiæ Romanæ,—et omnia religiose atque cum fidelium ædificatione perficere.

III. SUBJECTUM. 368. Omnis et solus *homo viator* est capax Baptismatis;

I. Requisita. Et solus *baptizatus* capax est cæterorum Sacramentorum,—ita tamen ut quilibet, etiam rationis impos, recipere valeat Confirmationem, Eucharistiam, atque ipsum Ordinem si masculus sit,—solus vero adultus valeat recipere Pœnitentiam, Extremam Unctionem et Matrimonium:

1. Ad valorem.

Porro, si Eucharistiam excipias, adultus sui compos non valide suscipit Sacramentum nisi illud, quod Christus instituit, suscipere *velit* intentione saltem habituali implicita,—imo et virtuali ubi agitur de Matrimonio.

2. Ad fructum. 369. Ad licitam fructuosamque cujuslibet Sacramenti susceptionem, ea requiritur dispositio quæ subjectum reddat proxime capax primarii effectus Sacramenti:

Hinc, ut Baptismus licite suscipiatur requiruntur in adultis actus saltem im

pliciti *fidei*, *spei*, atque etiam *attritionis* si actualia peccata commiserint,—et illi tres actus ad Pœnitentiam quoque sunt necessarii, necnon ad Extremam Unctionem si forte suscipiens versetur in statu peccati;

Ad cætera autem Sacramenta licite recipienda prærequiritur *status gratiæ* saltem existimatus,—qui pro Eucharistia procurandus est per ipsam confessionem, pro aliis Sacramentis, vel per confessionem vel per contritionem perfectam.

370. Ad fructum obtinendum Sacramenti valide sed *informiter* suscepti removendus est obex propter quem Sacramentum mansit informe, quamvis inculpabiliter fuerit positus;—si tamen informitas illa ex gravi culpa proveniat, sacrilegium ita commissum regulariter deleri nequit nisi per contritionem vel per attritionem cum Sacramento conjunctam.

371. Ex causa rationabili et quando sine notabili incommodo alius Minister haberi nequit, licitum est Sacramenta petere a Ministro sive occulte sive notorie *indigno*, modo sit toleratus; *II. Petitio ab indigno.*

Imo non peccat qui in extrema necessitate Sacramenta petit et suscipit a Ministro indigno, etiam non tolerato et vitando.

SECTIO SECUNDA.

SACRAMENTA IN SPECIE.

372. Ex Sacramentis quinque priora ad propriam uniuscujusque sanctificationem spectant, cætera duo ad bonum societatis ordinantur.

CAPUT I.

AD BONUM INDIVIDUI SPECTANTIA.

373. Vitam supernaturalem primum confert Baptismus, auget et roborat Confirmatio, nutrit et consummat Eucharistia;—amissam vero restituit *per se* Pœnitentia, et *per accidens* Extrema Unctio.

ARTICULUS I.

SPIRITUALIS REGENERATIO:

Baptismus.

I. NATURA. *I. Notio, virtus,*

374. Baptismus est Sacramentum regenerationis per aquam in verbo:

Infundendo gratiam sanctificantem simul remittit peccata, tum *originale*, tun *actualia* si qua sint, totamque *pœnan* peccatis debitam,—atque *characteren* imprimit:

Necessarius porro est ad salutem necessitate medii, in re vel in voto saltem implicito. *necessitas.*

375. Materia *remota* Baptismi *valida* est sola aqua naturalis, —*licita* vero extra necessitatem, sola aqua limpida, benedicta et chrismate immixta saltem pro Baptismo solemni; *II. Materia.*

Materia *proxima* est ipsa ablutio per immersionem, aspersionem vel infusionem, et talis quidem ut pars aliqua potior corporis baptizandi quadamtenus abluatur.

Forma autem est : *Ego te baptizo in nomine Patris, et Filii, et Spiritus Sancti.* *III. Forma.*

II. MINISTER.

376. Omnis homo ratione utens baptizare potest valide,—imo et licite in necessitate; *I. Ad valorem.*

Extra necessitatem vero solus sacerdos jurisdictione gaudens,—vel diaconus ex causa notabili et delegatione Episcopi aut Parochi licite potest baptizare. *II. Ad liceitatem.*

377. Mortale est omittere absque necessitate sive omnes Baptismi cæremonias, licet non essentiales,—sive aliquam ex eis notabilem, cujusmodi sunt adhibitio aquæ consecratæ et unctio tum olei catechumenorum, tum chrismatis et quidem præsentis anni;

Sub gravi etiam prohibetur ne quis extra Ecclesiam baptizetur, nisi id exigat necessitas aliqua.

III. SUBJECTUM. *I. Homo.*

378. Ex recentium peritorum communi consensu quidquid a muliere vivum in lucem editur, est ex semine viri, proindeque homo, semper baptizandus, servatis servandis, licet forte aliquam pecudis similitudinem præ se ferat;

Quidquid autem ex bruto nascitur, ut brutum habendum est, nunquam baptismo abluendum.

II. Infans, amens.

379. *Valide* baptizantur infantes, atque amentes qui nunquam ratione usi sunt:

Sed si quando ea usi fuerint, probabilius non valet baptismus nisi ante amentiam illum petiverint;

Omnes tamen sunt sub conditione baptizandi, quoties probabilitate non caret eos baptismum optasse saltem implicite.

III. Filius infidelium.

380. Modo sine scandalo fieri queat, filios infidelium, hæreticorum vel schismaticorum baptizare charitas præcipit, invitis etiam parentibus, tum in casu amentiæ perpetuæ, tum in certo mortis discrimine, non sane communi ut in morbo populari, sed proprio, si q nempe jam morbo afficiatur;

In cæteris vero casibus, quan-

unusquisque rationis usu gaudens valeat, imo et debeat omnino baptismum petere, et Ecclesia jus habeat baptizandi filios sive parentum qui a fide prius suscepta defecerunt, sive parentum infidelium quorum unus consensum præbet, comparte dissentiente, in praxi tamen non licet conferre baptismum, quoties ex hujusmodi actione vel 1. lædendum esset jus parentum in filios,—vel 2. exponenda fides baptizati periculo perversionis, — vel 3. concitandum odium infidelium in catholicam religionem.

IV. PATRINUS.

I. Necessitas.

381. In Baptismo solemni sub gravi, in privato laudabiliter tantum adhibendus est saltem unus *patrinus*, sive vir, sive mulier sit,—nec plures quam duo licite adhiberi valent :

II. Officium.

Deficientibus autem parentibus filioli, tenentur patrini officium magistri adimplere in rebus ad salutem necessariis.

III. Requisita.

382. Ut quis tanquam verus patrinus habeatur, ratione gaudeat oportet, sit baptizatus, a parentibus vel Parocho designatus, tetigerit baptizatum per se vel per alium, atque voluntatem habuerit patrini munus suscipiendi :

Quod munus licite suscipere nequeunt igiosi aut Moniales, ob impossibilitan curandi filiolos,—nec conjuges reectu conjugum aut parentes respectu

filiorum, ob spiritualem cognationem contrahendam,—nec qui fide carent aut pravis suis moribus famam amiserunt, ob inhabilitatem ad officium rite obeundum.

V. OPERATIO CÆSAREA. 383. Mortua matre *operatio cæsarea* facienda est ad puerum salvandum;—sed ante matris mortem raro admodum permittenda videtur nisi forte chirurgo peritissimo;

Puer vero in sinu matris ope instrumenti est baptizandus si necessitas urgeat.

ARTICULUS II.

SPIRITUALE CORROBORAMENTUM:

Confirmatio.

I. NATURA. *I. Notio.* 384. Confirmatio est Sacramentum quo, per chrismatis unctionem, sub certa verborum forma, datur baptizatis plenitudo Spiritus Sancti ad firmiter credendum et ad fidem intrepide confitendam.

II. Materia. 385. Materia Confirmationis *remota* est chrisma ex oleo olivarum et balsamo confectum, et ab Episcopo benedictum, —*proxima* vero est unctio in figuram crucis facta in fronte per manum confirmantis;

III. Forma. Forma autem est hæc : *Signo te signo*

crucis, et confirmo te chrismate salutis in nomine Patris, et Filii, et Spiritus Sancti.

II. MINISTER.

I. Ad valorem.

386. Confirmationis Minister ordinarius est solus Episcopus,—extraordinarius vero omnis sacerdos ex speciali delegatione Summi Pontificis;

II. Ad liceitatem.

Sed neuter confirmare licite valet christianos sibi non subditos absque consensu saltem præsumpto legitimi Episcopi.

III. Officium.

387. Episcopus tenetur sub gravi hoc Sacramentum conferre subditis petentibus, si commode possit,—imo et non petentibus præbere aliquoties opportunitatem illud suscipiendi.

IV. Modus.

388. Ex Ecclesiæ præcepto Minister adstringitur tum ad utendum chrismate in die Cœnæ ultimæ consecrato,—tum ad ungendum pollice manus dexteræ, nullo mediante instrumento :

Potest vero confirmare quolibet anni vel diei tempore, etiam non jejunos et extra Ecclesiam.

III. SUBJECTUM.

389. Omnis homo baptizatus Confirmationem suscipere potest;

Sed per se loquendo nemo tenetur altem sub gravi eam suscipere;

Ut vero Sacramentum hoc fructuose ecipiatur, requiritur status gratiæ, et in

adulto notitia rudimentorum doctrinæ christianæ.

IV. PATRINUS. 390. *Patrinus* per se sub gravi adhibendus est, si commode inveniri queat,—sed unus tantum, sexus ejusdem ac persona confirmanda, diversus in quantum fieri potest a patrino Baptismatis, et ipse jam confirmatus.

ARTICULUS III.

SPIRITUALE NUTRIMENTUM:

Eucharistia.

I. SACRAMENTUM. *I. Natura.* 1. Notio. 391. Eucharistia est Sacramentum, non duplex sed unicum, corporis et sanguinis Christi sub speciebus panis et vini, ad spiritualem animarum refectionem,

In quo Christus Homo-Deus totus continetur sub qualibet specie, et facta divisione sub qualibet speciei parte saltem sensibili,—et quidem permanenter quamdiu species remanent integræ.

2. Materia. 392. Materia Eucharistiæ est solus panis triticeus et solum vinum de vite:—quæ necessario debet esse physice præsens et per Ministri intentionem individuo determinata:

Ad liceitatem vero debet esse dec[illegible] et munda, reposita in corporali su[illegible]

petram sacram, et consecranda modo et tempore canonis præscripto :

Vino insuper permiscenda est aqua modicissima, una sc. vel paucæ guttulæ, quæ saltem tertiam partem vini non excedant :

Demum apud Latinos sub gravi adhibendus est panis azymus, apud Græcos fermentatus.

393. Forma Eucharistiæ est duplex, sc. : *Hoc est enim corpus meum;*—et : *Hic est enim calix sanguinis mei, novi et æterni testamenti, mysterium fidei, qui pro vobis et pro multis effundetur in remissionem peccatorum :* 3. Forma.

Quæ verba Minister proferre debet non historice tantum, sed assertive et in persona Christi, eorum significationem applicando ad materiam præsentem, ut hæc transsubstantietur in corpus et sanguinem Christi.

394. Omnis sacerdos est Minister Eucharistiæ, et quidem solus ad eam *conficiendam*, ordinarius ad *dispensandam* : *II. Minister.* 1o. Potestas.

Ipse enim diaconus in gravi necessitate, vel ex commissione extraordinaria Episcopi aut Parochi, potest illam dispensare;

Imo, deficiente sacerdote, diaconus, probabiliter etiam laicus quilibet, vel i vel alteri potest Viaticum conferre :

removeant tamen nimiam populi admirationem, admonendo v. g. hoc in tanta necessitate esse licitum ob divinum præceptum communicandi.

395. Ad *licitam* Eucharistiæ dispensationem requiritur jurisdictio vel licentia saltem præsumpta illius qui jurisdictione gaudet:

Ex privilegio Religiosi in propriis Ecclesiis possunt per se vel per alios sacerdotes Eucharistiam ministrare, si excipias diem Paschatis pro sæcularibus in Monasterio non inservientibus, ubi consuetudo id non permittit.

2°. Officium.

1. Obligatio.

396. Omnis sacerdos, curam habens animarum, regulariter loquendo tenetur *ex justitia* et sub gravi Eucharistiam ministrare, per se vel per alium, subditis rationabiliter petentibus, seclusa legitimi impedimenti causa; — nunquam vero probabiliter cum vitæ periculo, etiamsi de moribundis agatur;

Deficiente autem Parocho, sacerdos quilibet *ex charitate* tenetur Eucharistiam morituro ministrare et quidem sub gravi, sed non cum gravi sui incommodo.

397. Danda est communio, non sane perpetuo amentibus, sed fatuis, obsessis et epilepticis quoties eam rationabiliter petunt et sunt dispositi,—et in mortis

articulo etiam ipsis delirantibus aut rationis usu destitutis, si ante amissam rationem dispositi fuerint et absque irreverentia communicare queant;—nec deneganda est ipsis capite damnatis.

398. Ad *licitam* Eucharistiæ dispensationem, præter jurisdictionem, requiritur: 2. Requisita.

Primo saltem sub levi, ut Minister versetur in statu gratiæ,

Secundo sub gravi, ut liber sit ab omni excommunicatione, interdicto et suspensione,

Et tertio sub gravi etiam in re gravi, ut ritum Ecclesiæ consuetum sequatur, —proindeque ut pollice et indice manus dexteræ utatur si commode possit, atque aliquam saltem vestem sacram induat.

399. Si sufficientes non adsint pro omnibus communicandis, particulæ frangi queunt in duas tresve partes;

Imo si agatur de moribundo, aut de quolibet alio fideli qui secus non sine incommodo expectare deberet, detrahi potest pars majoris hostiæ ab ipso Sacerdote in Missa sumendæ.

400. Cum Eucharistia *infirmo* ministranda est, 1. supra mensam linteo mundo coopertam parentur luminaria, et duo vascula, alterum cum aqua benedicta, alterum cum aqua ordinaria ad abluendos Sacerdotis digitos; 3. Communio infirmorum.

2. Ipse Sacerdos indutus superpelliceo, stola alba et oblongo velamine, utraque manu accipiat ciborium ante pectus gerendum, baldachinum subeat si haberi possit, et nudo capite procedat, manifeste, honorifice, lumine atque tintinnabulo præcedente;

3. Cum domum infirmi advenerit, dicat : *Pax huic domui*, etc., atque omnia peragat quæ in Rituali præscribuntur;

4. Si, data communione, remaneant particulæ, benedicat infirmum cum ciborio nihil dicens.

4. Modus asservandi.

401. In qualibet Ecclesia parochiali Eucharistia *servanda est* in tabernaculo bene clauso, in ciborio decenti et benedicto, quod super corporale reponatur et velo albo coopertum sit;

Juxta tabernaculum conopeo ornatum lampas saltem una perpetuo colluceat oportet;

Particulæ octavo aut saltem quintodecimo quoque die renovandæ sunt :— particulæ vero debent esse *recentes*, nec licet hostias consecrare a tribus mensibus confectas.

III. Subjectum.

1°. Recipiendi obligatio.

402. Sumptio Eucharistiæ sub una specie necessaria est omni baptizato annos discretionis attigit, necessit non medii sed præcepti, tum divini t ecclesiastici :

Urget porro præceptum *divinum* pluries in vita, si hæc diuturna sit, et valde probabilius in articulo mortis;—*ecclesiasticum* autem, semel in anno.

403. Ut pueri possint et jam, per se loquendo, teneantur communicare, discernant satis est hunc panem cœlestem a pane materiali;—et, spectata natura utriusque Sacramenti, major requiri videtur discretio ad Pœnitentiam quam ad Eucharistiam suscipiendam; Ætas.

Sed nulla certa ætas universim determinari valet, qua nondum habita nullus possit, et qua data omnes teneantur communicare, cum alii saltem in septennio, alii vero vix anno decimo quarto debita donentur discretione;

Postquam tamen parvuli discretionis annos certo attigerunt, strictum jus habent ut ad sacram mensam admittantur;—atque Confessarius et parentes, qui prudenter judicant puerulum usu rationis satis gaudere, tenentur eum monere de obligatione communicandi singulis annis.

404. Qui paucis ante diebus ex devotione communicavit, non tenetur probabiliter Viaticum suscipere instante mortis periculo, quia diebus proximis moraliter jam periculum imminebat; Viaticum.

Ergo a fortiori qui mane communica-

vit, non tenetur iterum in die communicare urgente periculo mortis, quamvis probabiliter licite possit.

2°. Dispositio. 1. Animæ. 405. Ad fructuosam Eucharistiæ receptionem requiritur, non sane immunitas ab omni affectu ad venialia, sed *status gratiæ* saltem prudenter existimatus, præmissa, si absque gravi incommodo fieri queat, confessione mortalium nondum remissorum directe vel indirecte per sacramentalem absolutionem.

406. Sacerdos qui peccati mortalis conscius celebravit sine confessione ob urgentem necessitatem, tenetur confiteri *quamprimum*, intra duos sc. aut tres dies, —non vero, vi saltem præcepti Tridentini, ille qui sacrilege celebravit.

2. Corporis. Jejunium. 407. Ex præcepto Ecclesiæ ad communionem requiritur ut post mediam noctem, nihil rationem habens cibi aut potus sumptum fuerit ab extrinseco per modum comestionis aut potationis;

Licite tamen communicat *non jejunus* in necessitate perficiendi sacrificium, scandalum vitandi vel Eucharistiam immunem servandi a profanatione aut perditione, — item in probabili mort: periculo, et quidem non semel tantun sed certo pluries, et non improbabilite. quolibet die si ægrotus dispositus sit;—

imo et extra hujusmodi periculum, si jejunium servari nequeat, in morbo diuturno, saltem paschali tempore, et juxta aliquos etiam pluries in anno.

408. De jure naturali is requiritur exterior habitus et ea corporis compositio, quæ internam animi reverentiam exhibeat : Habitus.

Sed nulla corporis macula per se impedit a communione, quamquam exigit decentia ut sordes, præsertim exterius apparentes, diligenter auferantur;

Ex jure autem canonico sacerdos infectus lepra, aut alia infirmitate horrorem excitante, celebrare quidem potest, sed non in publico.

409. Catechismus Romanus, Concilii Tridentini votum explicans de peragenda communione ab illis qui adstant Sacrificio, docet officium esse Parochi sedulo hortari fideles ad communionem, non modo *frequentem*, sed *quotidianam*. 3. Frequentia.

410. Ipsa *spiritualis* communio, seu pium desiderium Eucharistiæ Sacramentum suscipiendi, valde fructuosa est, atque omnibus fidelibus summopere commendanda. 4°. Communio spiritualis.

II. SACRIFICIUM.

411. *Sacrificium* definitur oblatio externa rei sensibilis, cum ejus destru- *I. Natura.*

ctione, soli Deo facta per ministrum legitimum in supremi illius dominii protestationem :

Porro Missa est verum novæ legis sacrificium, de cujus essentia est consecratio, et saltem de integritate ipsa sumptio.

412. Missa est sacrificium *latreuticum* simul, *eucharisticum*, *propitiatorium* et *impetratorium;*

Nec differt a crucis sacrificio nisi accidentaliter, prouti Christus non jam realiter, sed mystice moritur,—non jam per se ipsum visibiliter, sed per ministrum offertur,—non jam meretur, sed merita in cruce acquisita applicat.

II. Fructus, 413. Fructus Missæ est ex opere *operato*, quatenus provenit a Christo auctore hujus sacrificii,—et ex opere *operantis*, quatenus a ministro sacerdote dimanat :

Generalis ille dicitur de quo fideles omnes participant, — *specialis*, qui iis obvenit pro quibus nominatim Missa celebratur,—*specialissimus*, qui ministro offerenti est omnino proprius.

Valor. 414. De valore et fructu Missæ hæc videntur statuenda :

1. Valor Missæ in se est simplic
infinitus;

2. Omnes et singuli coofferentes

sacerdote, recipiunt fructum integrum perinde ac si essent soli, certo per modum *impetrationis*, et probabiliter ex opere *operato;*

3. Effectus ex opere *operato* in illo, cui a sacerdote applicatur Sacrificium, est *intensive finitus*, ita tamen ut juxta dispositiones subjecti semper crescere valeat, et ideo esse *indefinitus;*

Demum 4. probabilius et, ut opinio mea est, verius Sacrificium pluribus applicatum minus singulis prodest ac si uni tantum applicaretur,--non sane quoad fructum per modum *impetrationis*, sed quoad fructum ex opere *operato*, qui præcipue consistit in remissione pœnæ temporalis pro peccatis debitæ :—ratio est ipsa Christi voluntas, quam nobis manifestat praxis Ecclesiæ atque comprobat theologorum sententia multo communior.

415. Missa offerri potest, et quidem ex Christi promissione infallibili, pro omnibus fidelibus vivis et defunctis, etiam pro peccatoribus, et excommunicatis toleratis, imo et pro ipsis infidelibus,—non autem pro excommunicatis vitandis, item nomine Ecclesiæ. *III. Applicatio.*

416. Etiamsi sacerdos nullam applicaonem faciat, omnes fideles partem

fructus *generalis* percipiunt, — et ipse offerens fructum percipit *specialissimum;*

Sed ut fructus *specialis* alicui obveniat, requiritur applicatio sacerdotis, explicite vel implicite determinata, atque saltem semel habita et non retractata.

IV. Munus celebrandi.

1°. Sacerdotium.

417. Non omnino constat, quamvis valde sit probabile, dari præceptum vel divinum vel ecclesiasticum, quo sacerdos aliquando celebrare teneatur ratione ipsius sacerdotii;

Teneri tamen certo potest ratione scandali aliusve incommodi vitandi.

2°. Officium.

418. Omnes animarum Pastores, Episcopi et Parochi, tum sæculares, tum regulares, Missam saltem privatam pro ovibus suis celebrare per se, aut, si non possint, per alium tenentur, — et quidem de jure divino aliquando,—de jure autem ecclesiastico omnibus diebus dominicis atque festis de præcepto,—et in Gallia etiam festis a Pio VI suppressis, vel a Pio VII in dominicam translatis :

Hæc obligatio, quæ ex Ecclesiæ præcepto oritur, non spectat ad Missionarios, nec ad Vicarios Apostolicos.

3°. Stipendium.

1. Jus commune.

419. Pro Missa alicui applicand sacerdos, etiamsi ditissimus sit, licite potest accipere *stipendium,* non sane in pretium consecrationis, sed in sui sus-

tentationem : qui enim altari deserviunt, cum altari participant;

Accepto autem stipendio tenetur ex justitia et sub gravi Missam absque notabili dilatione celebrare atque applicare, nisi forte stipendium tenuissimum sit.

420. Nunquam stipendium *duplex* pro Missa unica potest accipi;

Et nisi excessus stipendii intuitu personæ tradatur, non potest sacerdos, saltem ob Ecclesiæ prohibitionem, Missam alteri celebrandam committere, stipendium minus dando quam ipse acceperit;—imo et ipsam justitiam lædet, si stipendium justum non præbeat :

Justum porro censetur stipendium quod ab Episcopo vel a consuetudine est determinatum.

421. Quando Missarum onera jam acceptata adimpleri in posterum non possunt, ratione v. g. exiguitatis reddituum, ipsi Episcopi Missas celebrandas nequeunt reducere absque indulto,—quod tamen S. Sedes eis in triennium concedere solet.

422. Illicitum per se non est tradere sacerdoti sive libros sive diarium religiosum pro Missis ab eo celebrandis;—sed in omni casu quatuor concurrere debent conditiones, nimirum 1. servetur

æqualitas inter valorem rei traditæ et Missarum stipendia; — 2. satisfiat in omnibus voluntati Missam postulantis, quoad personam celebrantem, tempus et locum celebrationis; — 3. excludatur quæcumque studiosa stipendiorum collectio,—et 4. nulla adsit species negotiationis occasione Missarum.

2. Societas Jesu.

423. Sacerdos Societatis Jesu neque pro se neque pro alio stipendium Missarum, quas legit, acceptare potest sine licentia ipsius Summi Pontificis;

Pecuniam vero liberaliter oblatam pro communitate valet accipere, et vicissim liberaliter promittere Missam celebrandam, sed absque obligatione justitiæ :

Imo rogatus licite potest Missam celebrare vice sacerdotis alterius qui stipendium sibi retineat.

424. Missæ vel preces, a Superioribus injunctæ pro vivis vel pro defunctis etiam Societatis, persolvendæ sunt ex charitate et obedientia, non tamen per se loquendo sub peccato etiam levi;

Missæ autem tempori affixæ, si tunc ob impedimentum legitimum non potuerunt celebrari, omitti postea quei etiam juxta mentem Superiorum, nisi negligentia omissæ fuerint :

Et si ad tempus indefinitum indicent

Missæ aut preces, satis est eas dicere per duos tresve menses.

425. Exceptis tribus ultimis diebus majoris hebdomadæ in quibus regulariter prohibetur ne plura Sacra fiant in eadem Ecclesia, laudabile est quotidie celebrare Missam, ad procurandum Deo honorem, vivis auxilium, et defunctis solatium. *V. Tempus.*

426. Missa mediam horam circiter durare debet:

Et absque facultate à Papa vel Episcopo concessa, regulariter non licet Missam absolvere ante auroram, aut incipere post meridiem:—ex causa autem rationabili tempus per horam anteverti aut protrahi potest, — imo ad Viaticum moribundo ministrandum licet etiam media nocte celebrare;

Regulares ex privilegio possunt in propriis Ecclesiis celebrare una hora ante auroram, seu tribus horis ante solis ortum,—imo, stante justa causa, duabus horis post mediam noctem, vel tribus horis post meridiem.

427. Præter Nativitatis diem, quo licet r celebrare et triplex recipere stipen-.um, nequit sacerdos bis in die cele-rare nisi de facultate Episcopi, et iidem ob gravem causam et cum unico

stipendio in solis casibus ab Ecclesia specificatis.

VI. Locus. 428. Non licet communiter celebrare nisi in Ecclesia, eaque consecrata vel saltem benedicta,—quæ non sit polluta, execrata aut interdicta;

1°. Ecclesia licita. Sed potest Episcopus facultatem concedere Sacrum faciendi in Oratoriis publicis;—non in privatis, nec in privatorum domibus nisi gravem ob causam et per modum actus transeuntis tantum.

2o. Ecclesia vetita. 1. Polluta. 429. Polluitur Ecclesia vel Oratorium publicum, non autem privatum, crimine notorio, in ipsa Ecclesia patrato et loco sacro omnino indecente nimirum:

1. Homicidio voluntario et injusto, aut saltem Ecclesiæ injurioso,

2. Effusione sanguinis humani copiosa et ex vulnere mortaliter malo,

3 Effusione seminis humani sat copiosa et graviter culpabili,

4. Sepultura infidelis,—non vero catechumeni, filii parentum fidelium, aut etiam hæretici,

5. Sepultura excommunicati vitandi:

Reconciliatio autem fieri potest, si Ecclesia fuit tantum benedicta, per sacerdotem;—si fuit consecrata, per ipsum Episcopum, vel per sacerdotem a Papa delegatum.

2. Execrata. 430. Ecclesia execratur per benedi-

ctionis vel consecrationis amissionem, quæ fit si Ecclesia ex maxima saltem parte corruat aut destruatur;

Altare vero consecrationem amittit per fractionem, quæ sit tanta ut non supersit pars aliqua sufficiens ad continendum calicem et patenam,—item per reliquiarum amotionem vel sigilli fractionem;—imo si fixum sit, per solam amotionem lapidis superioris a suo stipite;

Ipsa vasa sacra execrantur per amissionem suæ formæ ita ut jam ad usum proprium nequeant inservire;

Et licet consecratio non inaurationi, sed ipsi calici vel patenæ inhæreat, proindeque deauratione absumpta nec calix nec patena execretur, nihilominus, inducta nova deauratione, nova opus est consecratione.

431. Ad missam licite celebrandam plura requiruntur, quorum tria debent esse ab Episcopo *consecrata*, altare, calix et patena; *VII. Modus celebrandi.* 1°. Requisita.

Quatuor debent esse ab Episcopo vel ab habente potestatem *benedicta*, mappa triplex, vestes sacræ (i. e. amictus, alba, manipulus, stola, casula, et probabilius cingulum), corporale et ipsa palla.

Cætera septem nulla egent benedictione, sc. purificatorium, velum, bursa,

Missale, Crucifixus, candela duplex cerea, atque ampullæ vitreæ cum manutergio;

Mortale porro est celebrare sine casula, sine alba, sine stola et manipulo simul, sine ullo lumine, sine ministro, cum calice vel patena non consecratis, atque cum corporali non benedicto.

2°. Rubricæ.

1. In genere.

432. Rubricæ, extra Missam servandæ, videntur esse mere directivæ;

Quæ vero servandæ sunt intra Missam, probabilius sunt omnes vere præceptivæ, sub levi tamen vel sub gravi pro subjecta materia.

2. In Missa defunctorum.

433. In Missa defunctorum sacra communio fidelibus ministrari potest etiam ex particulis præconsecratis;—item immediate *post*, atque, stante rationabili causa, immediate *ante* hujusmodi Missam:

Semper tamen omittenda est benedictio,—et Missa est celebranda in paramentis nigris, ita ut violacea adhiberi nequeant nisi in casu quo die 2ª Novembris Sanctissimum sit expositum pro solemni oratione quadraginta horarum.

3. In aliena Ecclesia.

434. Sacerdos etiam regularis celebrans in aliena Ecclesia Oratorio publico, ubi fit de duplici vel de do nica, Missam de festo quod ibi agi legere tenetur, 1. si habeatur solemn

et concursus populi, 2. si celebrare debeat Missam parochialem vel conventualem, vel 3. si color Ecclesiæ cum proprio suo officio non concordet, in quo casu nequit legere Missam votivam ad servandam conformitatem coloris etiamsi recitet de semiduplici;—neque potest citra privilegium legere Missam propriam pro tali loco approbatam, sed legere debet Missam ut in corpore Missalis Romani;

Extra hos casus, si de duplici recitat, Missam suo officio respondentem celebrare debet,—nisi vocatus sit ad satisfaciendum oneribus Ecclesiæ: tunc enim celebrare potest de Sancto aut de Defunctis ad formam et ritum ejusdem Ecclesiæ;

In Oratoriis privatis Missa semper cum officio celebrantis concordare debet.

435. Missa inchoata licite interrumpi potest *accidentaliter*, aliquid nempe interponendo justa de causa ante canonem, vel etiam ante aut post communionem; 4. Missæ interruptio.

Essentialiter vero, ita ut incœptum sacrificium truncatum remaneat, nunquam est interrumpenda, nisi ex causa urgentissima,—in qua tamen sacerdos debet species consecratas vel sumere, vel secum auferre;

Imo deficiente sacerdote post conse-

crationem etiam unius speciei, alius jejunus, aut, si necesse sit, non jejunus, irregularis, atque etiam excommunicatus, supplere debet, modo hora integra nondum interjecta fuerit.

ARTICULUS IV.

SPIRITUALIS RESURRECTIO:

Pœnitentia.

I. NATURA. *I. Notio.* 436. *Virtus* pœnitentiæ est habitus moralis, inclinans ad detestationem doloremque de peccato commisso, quatenus est offensa Dei;

Ab illa porro distinguitur Pœnitentiæ *Sacramentum*, quod Christus per modum judicii instituit tanquam necessarium, saltem in voto implicito, ad remittenda peccata mortalia post baptismum commissa.

II. Materia. 437. Objectum materiale Sacramenti Pœnitentiæ, seu materia *circa quam* versatur et quæ dicitur *remota*, est peccatum quodlibet post baptisma commissum,—sive mortale sit nondum confessum, et tunc necessario declarari debet,—sive sit tantum veniale, vel etiam mortale sed jam rite confessum, et tunc libere quidem declaratur, sufficiens tamen est ut Sacramentum conferri valeat;

Materia autem *proxima* et *ex qua* sunt ipsi actus pœnitentis, contritio sc., confessio et satisfactio,—quarum prior videtur essentialis, altera saltem necessaria quando haberi potest, ultima vero integralis tantum :

Et quoniam actus contritionis veræ* omnino requiritur ad ejus valorem, Sacramentum illud nequit esse graviter illicitum ex parte pœnitentis quin simul sit invalidum.

438. Forma Sacramenti Pœnitentiæ sunt verba hæc in præsentem ore prolata : *Ego te absolvo a peccatis tuis*,—quæ omnia ad essentiam videntur pertinere, si primum et ultimum excipias; *III. Forma.*

Preces vero præviæ, *Misereatur* et *Indulgentiam*, atque etiam *Dominus noster*, absque ulla culpa omitti valent, licet laudabilius dicantur, præsertim ultimæ;

Preces demum subsequentes, *Passio Domini*, quæ omnia bona opera pœnitentis probabiliter elevant ad satisfactionem sacramentalem, raro prætermitti convenit.

439. Regulariter absolutio danda est absolute;

Invalida est collata sub conditione de futuro libero;

Sub conditione autem de præsenti vel

de præterito valet, et ex rationabili causa licet;—necesse tamen non est ut conditio exterius exprimatur, imo nec forte ut mente explicite concipiatur, quamquam in aliquibus adjunctis rectissime potest verbis etiam externis exprimi.

II. SUBJECTUM.

I. Contritio.

1°. Necessitas.

440. Peccatori in mortali versanti ad salutem necessaria est contritio, vel *imperfecta*, orta nempe ex peccati turpitudine, ex beatitudinis amore, aut ex pœnarum metu, etiam temporalium quas Deus in hac vita infligit, conjunctaque cum ipso Sacramento,—vel *perfecta*, orta sc. ex motivo superiori, et probabilius ex motivo perfectæ charitatis, atque conjuncta cum voto Sacramenti;

Necessaria vero est necessitate tum medii,—tum præcepti, quod urget non quidem statim post admissum peccatum, saltem per se loquendo, sed quando urget obligatio sese reconciliandi cum Deo, sive ob periculum mortis probabile, sive ob aliquod præceptum quod sine peccatorum detestatione et dolore adimpleri nequit.

2°. Dotes.

441. Contritio debet esse : 1. *interna*, ab ipsa voluntate elicita; —2. *supernaturalis*, orta ex divinæ gratiæ auxilio;—3. *u versalis*, omnia mortalia commissa av sans; —atque 4. appretiative *sumn* peccatum detestans super omnia de

stabilia, — saltem *dispositive*, quatenus nempe ipse pœnitens mere attritus, qui culpam non detestatur nisi propter metum pœnæ, ideoque actu illo non plus culpam detestatur quam pœnam, ita dispositus esse debeat ut virtualiter saltem et implicite velit totam legem servare, ac proinde Deum nunquam offendere etiam propter malum quodcumque vitandum.

442. In Sacramento contritio justificat etiamsi sit imperfecta; 3°. Efficacia.

Extra Sacramentum vero, ad delenda peccata requiritur contritio perfecta si mortalia sint,—sed probabiliter sufficit imperfecta si sint venialia tantum.

443. *Propositum* verum importat voluntatem sinceram non relabendi in ullum grave peccatum, atque adhibendi media ad hoc necessaria; 4°. Propositum.

Et tale requiritur ad peccatorum remissionem;—sufficit tamen *implicitum;* —imo si de venialibus agatur, satis est ad Sacramenti valorem ut firmum adsit et efficax propositum saltem aliquod ex venialibus vitandi.

444. Omnibus fidelibus qui graviter lapsi sunt, *confessio* mortalium est necessaria, tum necessitate præcepti *divini*, per se in periculo mortis, et per accidens *II. Confessio.* 1°. Necessitas.

quoties urget præceptum vel communicandi, vel se reconciliandi cum Deo nec elici potest actus perfectæ contritionis, —tum etiam necessitate præcepti *ecclesiastici* semel in anno.

2°. Integritas.

1. Obligatio.

445. Confessio debet esse *integra* saltem *formaliter*, i. e. quantum moraliter loquendo hic et nunc potest fieri,—quamvis in futura alia confessione procurari debeat, si possit, integritas etiam *materialis* per declarationem omnium peccatorum secundum speciem infimam et numerum certum vel probabilem.

2. Amplitudo. Circumstantiæ.

446. Necessario accusandæ sunt peccati *circumstantiæ speciem mutantes*, quoties malitia speciei per illas inductæ est gravis, — non vero per se loquendo circumstantiæ mere *aggravantes*, quamvis notabiliter aggravantes sint :

Hinc, licet declarare debeas actum externum peccati, proximam propinquitatem personæ quam odio habuisti, etc., —non tamen teneris accusare, saltem per se loquendo, effectum aut consuetudinem peccati, nec consanguinitatis aut affinitatis gradum in incestu, primo forte excepto, nec tempus sacrum quo peccasti, nec personarum numerum cui quibus peccasti.

Dubia.

447. Pœnitens, modo recte sibi con-

scientiam efformet, non tenetur confiteri peccatum quod probabiliter censet vel non fuisse commissum,—vel non esse grave defectu materiæ aut assensus,—vel jam fuisse declaratum;

Nec tenetur repetere peccatum, quod tanquam dubium bona cum fide confessus est, etiamsi illud ut certum postea agnoscat.

448. Peccata gravia, ex oblivione aut causa legitima omissa, declarare teneris, si potes, ut per absolutionem *directe* remittantur, quamvis in anteriore confessione jam *indirecte* fuerint remissa. **Oblita.**

449. Stante causa rationabili non differendi confessionem, ab illius integritate materiali excusat, quamdiu durat, *impotentia physica*, — vel etiam *moralis*, incommodum sc. valde grave, non sane intrinsecum, sed extrinsecum confessioni, tum temporale, tum spirituale, sive pœnitenti, sive confessario, sive alicui tertio probabiliter immineat; **3. Causæ excusantes.**

Quod si ex præcepto naturali vitandum sit, per se tenetur pœnitens tacere peccati circumstantiam quæ absque periculo inducendi incommodi gravis declarari nequit.

450. Ante confessionem ineundam sub gravi per se tenetur pœnitens præ- **3°. Examen.**

mittere, quando necesse est ut lethalia omnia peccata memoriæ occurrant, *examen*,—non sane strictissimum, sed mediocriter diligens pro sua conditione.

4°. Iteratio confessionis.

451. Cum de confessionis invaliditate certo constat, necessario iterum declaranda sunt ex integro *omnia* mortalia, si alium confessarium adeat pœnitens;

Si vero eumdem adeat, sufficit ut ea *summatim* rursus declaret, — sicuti et quando quis extra confessionem sua peccata historice narravit sacerdoti, quamvis hic in confuso tantum illorum nunc forte recordetur.

452. Confessio generalis *præcipienda* est, si certo constet de præcedentium invaliditate confessionum;

Suadenda, si de earum invaliditate grave habeatur dubium;

Permittenda, si, spectatis circumstantiis, notabilis fructus ex ea speretur;

Prohibenda tandem, si qua incommoda ex illa prudenter timeantur.

III. Satisfactio.

453. *Satisfactionem* sacramentalem, cujus scopus primarius est remissio pœnæ temporalis ex opere operato, per se sub gravi tenetur confessarius impo nere,—non modo *medicinalem*, sed eti *vindicativam*, et quidem peccatis et fac tati pœnitentis *proportionatam;*

Ad quam *acceptandam* et *adimplendam* ipse pœnitens per se etiam sub gravi obligari videtur, si gravis illa sit atque pro mortalibus rationabiliter injuncta;

Ex justa tamen causa illius *mutationem* petere potest ab eodem, vel ab alio suo confessario, absque ulla confessionis iteratione.

454. Ad valide absolvendum a mortalibus quemlibet sæcularem, eo tantum excepto in quem habes potestatem personalem seu ordinariam, ex lege tridentina requiritur, præter potestatem Ordinis, *approbatio* Ordinarii loci,—non præsumpta solum, sed vere concessa saltem tacite : III. MINISTER. *I. Potestas.* 1°. Requisita. 1. Approbatio.

Est autem approbatio juridicum Prælati judicium de idoneitate sacerdotis ad audiendas confessiones,—ex quo fluit approbationem a Prælato sine justa causa negari aut revocari merito non posse.

455. Cum absolutio sit sententia judicis quæ non valet nisi cadat in subditos, ad validam absolutionem necessaria est etiam in sacerdote *jurisdictio* in foro interno, potestas nimirum in subditos, vel ordinaria vel subdelegata, 2. Jurisdictio. Generatim.

Quam Ecclesia et omnibus concedit in mortis periculo,—etiam excommunicatis vitandis si desit alius sacerdos,

Et in illis supplet qui habent vel titulum coloratum aut existimatum cum errore communi conjunctum,—vel jurisdictionem, non quidem mere dubiam, sed vere probabilem.

Peregrini. 456. *Peregrinos* alterius diœceseos absolvit, intra diœcesim Episcopi approbantis, sacerdos regularis ex jurisdictione a S. Pontifice data,—et sacerdos sæcularis, jure quidem veteri ex consensu saltem tacito Episcopi pœnitentium, sed jure recentiori ex delegatione Episcopi loci;

Milites. *Milites* autem absolvit Capellanus in itinere et castris ex tacito etiam Episcoporum consensu,—in stationibus et præsidiis ex facultate data a loci Episcopo.

Navigantes. Demum *navigantes* in oceano absolvit sacerdos ex accepta jurisdictione ab Episcopo loci unde suscipitur navigatio.

Religiosi. 457. Regulares ab Episcopis exempti accipiunt *jurisdictionem* ad absolvendos religiosos sui Ordinis, et sæculares christianos totius orbis, a Summo Pontifice per suum Superiorem;

Approbationem vero quoad suos religiosos, famulos, familiares, et alumnos convictores, a suo Superiore,—quoad

denegare aut etiam limitare nisi propter idoneitatis defectum,

Nec potest, inconsulta Congregatione Episcoporum et Regularium, eam revocare pro tota communitate, sed tantum pro singulis individuis ex justa causa confessiones concernente.

458. Regulares *in suo Monasterio* degentes illi soli valide confiteri queunt quem Superior designavit;

Degentes autem *extra Monasterium* vel *itinerantes* confiteri possunt generatim cuilibet sacerdoti etiam non approbato, si desit socius sacerdos;—si vero adsit hujusmodi, tenentur omnino ei confiteri:

Imo Religiosi Societatis Jesu itinerantes ipsi socio itineris confiteri debent, et non alteri etiam Societatis forte occurrenti:—sed quando divertunt ad aliquam Societatis domum, confiteri valent vel socio itineris, vel uni ex ordinariis confessariis illius domus.

459. Sacerdos ad hoc *specialiter* approbatus ab Episcopo, solus potest valide audire confessiones Monialium etiam exemptarum; Moniales.

Si tamen Moniales claustratæ casu versentur *extra Monasterium*. adire valent

dum et cæteræ omnes clausuræ non adstrictæ.

460. Episcopi et alii Monialium Superiores *bis* aut *ter* in anno debent Monialibus etiam Novitiis offerre confessarium extraordinarium,—cui omnes Moniales tenentur se præsentare saltem ad monita audienda salutaria.

2°. Limitatio.

1. Casus reservati.

Generatim.

461. Superior quilibet, gaudens ordinaria jurisdictione in foro interno, per se posset sibi vel alteri inferiori *reservare* quodlibet peccatum, i. e. negare cæteris potestatem ad illud absolvendum;

Prælati tamen Ecclesiæ non solent reservare nisi quædam graviora,—mortalia ex se quatenus externa, —opere consummata,—et probabiliter quæ reservata esse a peccante noscantur;

Et ipse Summus Pontifex, excepto peccato sive acceptantis munera a Regularibus, sive mulieris calumniose accusantis coram judice confessarium de sollicitatione, nunquam sibi reserv culpam nisi propter censuram,—ideoqu sublata censura, jam tollitur omnis rese vatio peccati.

Apud Regulares.

266. Prælati Regulares nequeunt, ab que consensu Capituli, sive generali pro tota Religione, sive provincialis pr

assignatos a Clemente VIII, qui sunt numero undecim, nimirum :

1. Veneficia, incantationes, sortilegia;

2. Apostasia a Religione, habitu sive dimisso, sive retento, quando eo pervenerit, ut extra septa Monasterii seu Conventus egressio fiat;

3. Nocturna ac furtiva e Monasterio seu Conventu egressio, etiam non animo apostatandi facta;

4. Proprietas contra votum paupertatis, quæ sit peccatum mortale;

5. Juramentum falsum in judicio regulari seu legitimo;

6. Procuratio, auxilium seu consilium ad abortum faciendum post animatum fœtum, etiam effectu non secuto;

7. Falsificatio manus aut sigilli officialium Monasterii aut Conventus;

8. Furtum de rebus Monasterii sive Conventus in ea quantitate quæ sit peccatum mortale;

9. Lapsus carnis voluntarius, opere onsummatus;

10. Occisio, aut vulneratio, seu gravis rcussio cujusque personæ;

11. Malitiosum impedimentum, aut ardatio, aut aperitio litterarum a Surioribus ad inferiores, vel ab inferiobus ad Superiores.

Absolutio

valent ipse reservans,—ejus superior vel successor in eadem jurisdictione,—et omnis sacerdos cui isti potestatem illam quocumque modo delegaverint, etiam per solam consuetudinem;

Confessione porro apud alterutros semel peracta jam cessat reservatio, quamvis pœnitens vel fecerit confessionem nullam, vel casus reservati in confessione sincera oblitus fuerit.

464. Ob receptam consuetudinem et ideo approbantibus saltem tacite Episcopis, potest pœnitens unius diœcesis in altera absolvi a confessario ad reservata non delegato, etiamsi peccatum confiteatur quod reservatum sit tantum vel in sua vel in altera diœcesi, modo huc non venerit in fraudem, principaliter nempe ad hunc finem ut judicium sui Prælati declinet.

speciali modo,

465. Nec simplex sacerdos approbatus, nec ipse Episcopus absolvere potest a censuris *speciali modo* Papæ reservatis, etiamsi pœnitens versetur in impossibilitate adeundi S. Sedem,—sed facultas absolvendi obtinenda est per litteras a Majori Pœnitentiario;

In casibus vero urgentioribus, in quibus absolutio differri nequeat absque

dote approbato, ea vero conditione ut infra mensem per epistolam et per medium confessarii absolutus recurrat ad S. Sedem, et quidem sub pœna reincidentiæ in easdem censuras.

In mortis tamen articulo vel periculo omnis sacerdos, etiam præsente Superiore reservante, *directe* absolvere potest a quibuscumque reservatis peccatis et censuris,—imposita infirmo, ubi de censuris specialiter reservatis agitur, et quidem sub pœna reincidentiæ, obligatione se sistendi per se vel per confessarium coram S. Pontifice si convalescat.

466. Si agatur de censuris saltem occultis Papæ *simpliciter* reservatis, et impedimentum adeundi personaliter reservantem ejusve delegatum sit perpetuum aut saltem quinque annorum, omnis sacerdos approbatus, *directe* absolvere probabiliter poterit, modo pœnitens ea præstet quæ Superior fuisset ab illo exacturus; simpliciter.

Si vero impedimentum sit diuturnum tantum, sc. a sex mensibus ad annos quinque, aut etiam brevius et adsit causa gravis confitendi, omnis approbatus absolvere quoque poterit, injuncto onere

Apud Regulares.

467. Regulares a reservatis absolvuntur per Superiorem ejusve delegatum;

Confessarius tamen, qui a Superiore petiit potestatem absolvendi unum religiosum a reservato, poterit, etiam Superiore denegante, illa vice eum *directe* absolvere;

Demum Religiosi Societatis Jesu, in itinere vel extra domos versantes, *directe* absolvi queunt a reservatis per quemlibet suum legitimum confessarium, sed cum stricta obligatione manifestandi postea reservata Superiori ad quem ituri aut redituri sunt.

2. Complex.

468. Nullus sacerdos valide potest *complicem* suum, virum aut mulierem, in quolibet gravi et externo peccato turpi absolvere,—nisi hic versetur in mortis articulo, vel etiam probabiliter nisi impeditus omnino sit quominus per longissimum tempus alium confessarium adire valeat;

Qui autem absolvere præsumit, ips facto incurrit excommunicationem *sp cialissimo modo* Papæ reservatam:

In mortis tamen articulo, etiam a stante alio sacerdote complex sacerd

quod alius advocaretur sacerdos,—vel nisi pœnitens aliunde dispositus recuset alteri confiteri.

469. Omnem sacerdotem qui, vel in actu sacramentalis confessionis, vel ante vel immediate post confessionem, vel occasione, aut prætextu confessionis, vel etiam extra occasionem confessionis in confessionali, sive in alio loco ad confessiones audiendas destinato, aut electo, cum simulatione audiendi ibidem confessionem, ad inhonesta et turpia sollicitare verbis, signis, nutibus, tactu, aut scripto tentaverit, ipse quidem pœnitens Inquisitoribus sive locorum Ordinariis *denuntiare* ita tenetur, ut nequeat absolvi quin jam denuntiaverit, vel saltem promiserit se brevi denuntiaturum, —et excommunicationem *nemini reservatam* incurrat, si non denuntiaverit intra mensem; 3. Sollicitans.

Cæteri vero hujusmodi habitam solliationem certo scientes tenentur etiam enuntiare, sed citra ullam censuram.

470. Confessarius tanquam *Pater* begne excipiat omnes pœnitentes,—illos idiose adjuvet ad peccata omnia linter et candide declaranda,—et post *II. Officium.* 1°. In confessione.

Medici, 471. Confessarius tanquam *Medicus* prudens discrete inquirat de mórbi origine, circumstantiis et occasionibus,—morbum sanet excitando præsertim pœnitentem ad contritionem sinceram,—et tandem relapsum præcaveat, remedia proponendo quæ conducant ad sanitatem tuendam, nunquam vero aliquid, præter sacramentalem pœnitentiam, præcipiendo ad quod aliunde non obligetur pœnitens.

Doctoris, 472. Sub gravi tenetur confessarius *noscere* tum ea quæ ad validam licitamve Pœnitentiæ administrationem spectant, tum principia communia theologiæ moralis cum communioribus eorumdem applicationibus; — et in difficilioribus saltem dubitare debet ad consulendum.

473. Confessarius per se tenetur sub gravi ignarum pœnitentem *docere* sive ea quæ ad salutem necessaria scitu sunt necessitate medii, sive ea quæ requiruntur ad Pœnitentiæ Sacramentum hic et nunc rite suscipiendum;

Alias autem proprias cujusque obligationes ex charitate tenetur pro opportunitate vel ipse docere, vel pœnitentem admonere ut ab aliis discat.

gari ubi obligatio vel levis, vel nulla est;

Regulariter loquendo etiam monendus est, si versetur in ignorantia vincibili circa obligationem aliquam;

Sed non est monendus generatim cum in ignorantia versatur invincibili, nisi probabilius existimetur profutura quam obfutura admonitio.

Judicis.

475. Confessarius tenetur pœnitentes *interrogare* mediocri cum diligentia de peccatorum specie, numero, et occasionibus proximis, quoties prudenter censet ista non sufficienter declarari;

Interroget autem moderate, discrete et opportune;—atque credat pœnitenti tam pro se quam contra se dicenti, nisi evidens sit illum falsa proferre.

476. Absolutio *concedenda* est ex justitia et sub gravi pœnitentibus tum certo, tum probabiliter rite dispositis, — nisi forte dilatio ad brevissimum tempus notabiliter ipsis profutura speretur;

Deneganda est semper pœnitentibus certo indispositis;

Et *impertienda* est tantum in *extrema* necessitate et *sub conditione* fidelibus qui nullum præbent signum dispositionis.

477. Sacerdos potest et debet mori-

petat, et attritus prudenter præsumatur;

Potest vero saltem *conditionate*, si dispositus præsumi queat aliqua ratione quantumvis tenuiter probabili, ut est christianus qui etiam in ipso actu peccati sensibus destituitur;

Sed *nullatenus* eum potest absolvere, si omnino recuset Sacramentum, aut nullo modo præsumi possit dispositus.

2. In particulari. Occasionarii.

478. *Occasio* peccati dicitur circumstantia externa, quæ, sive ex natura sua, sive ex hominis fragilitate, ad peccatum inducit;—et *proxima* tunc est quando quis rationabiliter existimatur nunquam vel raro illa usurus sine peccato mortali;

Jam vero, ex eo quod pœnitens hujusmodi occasionem nolit deserere, non ideo illi deneganda est absolutio, modo occasio *necessaria* sit, et pœnitens aliunde censeatur dispositus atque opportuna remedia adhibere velit;

Cum autem versatur in occasio *voluntaria* etiam non adeo propinqu excitandus est ad eam deserenda quantum charitas et prudentia illud sug gerere possunt;

479. *Consuetudinarius* ille est qui habitum alicujus peccati contraxit;—*recidivus* vero, qui post plures confessiones in idem peccatum relabitur : Consuetudinarii.

Porro tum consuetudinarios, tum recidivos confessarius per se loquendo toties absolvere potest ac debet, quoties prudenter judicat eos rite esse dispositos;

Et quamvis interdum eos qui, neglectis omnibus remediis, sæpius eodem modo relapsi sunt, remittere ad breve tempus valeat ut ad conandum tandem excitentur,—satius videtur ipsos dubie dispositos vel etiam indispositos semper disponere, si fieri possit, ut absolutione donati statim cum Deo reconcilientur.

480. Quod ad pios spectat pœnitentes, confessarius sedulo uniuscujusque indolem et conditionem dignoscere studeat, ut singulorum capacitati et officio monita accommodet,—eosque per gra-.s tantum et ordinate ad perfectionem ropriam ducat. Pœnitentes pii.

481. Defectum in confessione a se ɔmmissum, et ex quo inducitur pericum salutis æternæ pœnitentis, reparare :bet confessarius *ex justitia*, et quidem ım propriæ vitæ discrimine si ex gravi 2°. Post confessionem. 1. Defectus reparandi.

erravit,—quamquam semper *ex charitate* reparandus est hujusmodi defectus cum ipso discrimine vitæ;

Defectum vero a se commissum et ex quo grave aliud damnum pœnitentis oritur, sive spirituale sive temporale, reparare etiam tenetur *ex justitia*,—sed tantum cum gravi sui incommodo vel non, prout defectus fuit graviter aut leviter culpabilis.

2. Sigillum. Obligatio.

482. Ex omni et sola confessione sacramentali, etiam inchoata tantum et imperfecta, oritur obligatio servandi *sigillum;*

Quæ semper urget, et cujus violatio semper grave constituit sacrilegium.

Subjectum.

483. Sigillum sacramentale servare tenetur *primario* ille qui confessionem excepit vere aut ficte,—et *secundario* quælibet persona ad quam pervenit confessionis notitia, sive ex confessione, sive ex mediis ad illam per se et directe ordinatis.

Objectum.

484. Objectum sigilli sunt tum peccata confessa etiam venialia,—tum quæ dicta sunt ad peccatorum declarationem, —tum cætera quæcumque in confessione manifestata, quorum revelatio cederet in gravamen pœnitentis, vel in odium Sacramenti;

Sigillum autem violat *directe* qui expresse aliquid revelat ad illius objectum pertinens,—*indirecte* vero, qui notitia ex confessione habita modo quocumque ita utitur ut vel gravamen ipsi pœnitenti ipsiusve communitati, vel odium aliquod Sacramento inferatur, licet nullo indicio nosci queat ipse pœnitens qui confessus est.

ARTICULUS V.

SPIRITUALE ALLEVAMENTUM:

Extrema Unctio.

I. NATURA.

I. Notio.

485. Extrema Unctio est Sacramentum a Christo institutum ad fidelem periculose ægrotantem in animo et corpore allevandum per unctionem olei benedicti et orationem sacerdotis,

Atque 1. confert, præter gratiam omnibus Sacramentis communem, per se et primario *auxilia* quibus infirmus confortatur et recreatur contra occurrentes difficultates,—et 2. per se etiam, licet secundario tantum, *peccata remittit* quælibet, tum quoad culpam, tum quoad pœnam juxta suscipientis dispositionem,—et 3. tandem *sanitatem corporis* restituit si animæ saluti expediat.

II. Materia.

486. Materia *remota* est oleum olivarum, benedictum ab Episcopo, vel a

sacerdote cui facultatem dedit S. Pontifex, — atque singulis annis in Cœna Domini renovatum;

Proxima est unctio singulorum sensuum, *oculorum* sc., *narium*, *aurium*, *oris*, *manuum*, *pedum*, atque in viris, modo convenienter fieri queat, etiam *renum*, nunquam vero pectoris;

III. Forma. Forma autem est illa precatio, quam sacerdos ad singulas septem unctiones adhibet, dicens : *Per istam sanctam unctionem et suam piissimam misericordiam indulgeat tibi Dominus quidquid per visum*, (—vel *per auditum*,—vel *per adoratum*,—vel *per gustum et locutionem*,—vel *per tactum*,—vel *per gressum*,—vel *per lumborum delectationem*) *deliquisti. Amen.*

II. MINISTER.

487. Extremam Unctionem administrare *valide* potest omnis et solus sacerdos,—*licite*, solus Pastor, præter casum aut necessitatis aut consensus Pastoris saltem rationabiliter præsumpti.

III. SUBJECTUM.

488. Quilibet christianus, culpæ capax et periculose ægrotans, Extremam Unctionem suscipere potest,—et quidem quoties in novum mortis periculum incidit;

Nunquam autem sub gravi illam suscipere per se saltem teneri videtur.

CAPUT II.

AD BONUM SOCIETATIS ORDINATA.

489. Ordo Superiores constituit qui cœtui fidelium præsint;—Matrimonium vero legitime conjungit virum et mulierem, ut sancte et religiose prolem procreent atque educent ad cultum Dei.

ARTICULUS I.

HIERARCHARUM CREATIO:

Ordo.

I. NATURA.

I. Notio.

490. Ordo, quo traditur spiritualis potestas et confertur gratia ad munia ecclesiastica debite obeunda, est Sacramentum a Christo institutum in ultima Cœna, explicite quidem quoad Sacerdotium, implicite autem quoad alios Ordines;

Ex quibus *minores* et ipsum *Subdiaconatum* vera esse Sacramenta probabile tantum est;—*Diaconatus* vero, *Sacerdotium* et ipse *Episcopatus* rationem Sacramentorum inadæquate saltem distinctorum .to præ se ferunt.

II. Materia.

491. Materia proxima cujuscumque .inoris Ordinis est ipsa instrumentorum

traditio ordinato facta ab Ordinante, nimirum clavium Ecclesiæ pro *ostiariis*, —libri lectionum pro *lectoribus*,— libri exorcismorum vel Pontificalis aut Missalis pro *exorcistis*, — candelabri cum candela exstincta et urceoli vacui pro *acolythis*;

In *majoribus* autem duplex dari videtur materia, videlicet 1. in *Subdiaconatu*, traditio calicis vacui cum patena vacua et traditio libri epistolarum;—2. in *Diaconatu*, impositio manus et traditio libri evangeliorum;—3. in *Presbyteratu*, impositio manuum et quidem triplex saltem probabiliter, atque traditio patenæ cum pane et calicis cum vino;—4. in *Episcopatu* tandem, manuum impositio et impositio libri evangeliorum;

III. Forma. Forma vero sunt verba ab eodem Ordinante prolata imperativo modo, cum expressione potestatis per ordinationem conferendæ.

II. MINISTER.

I. Ad valorem.

492. Ordinarius Minister Ordinationis est solus et omnis Episcopus, etiam hæreticus, excommunicatus, vel degradatus;

Ex commissione vero Summi Pontificis simplex sacerdos Minister ess potest collationis minorum Ordinum,— et probabiliter etiam Subdiaconatus e Diaconatus,—sed non Sacerdotii.

493. Episcopus, solos sibi subditos licite ordinare potest; *II. Ad liceitatem.*

Episcopus porro ordinandi proprius esse potest ratione vel *originis*, vel *domicilii*, vel *beneficii*, vel *triennalis familiaritatis* cum sufficienti beneficio intra mensem conferendo.

494. Episcopus licite conferre potest: *III. Tempus et locus.*

1. *Tonsuram*, quovis die, quavis hora et quovis in loco;

2. *Minores Ordines*, ubivis etiam, sed regulariter matutino tempore et solis dominicis, vel festis duplicibus ex præcepto, nisi dentur simul cum majoribus;

3. *Majores* demum Ordines, inter Missæ celebrationem tantum, sabbato quatuor temporum, sabbato ante dominicam Passionis, vel sabbato sancto,—et ex dispensatione diebus dominicis et festis omnibus atque solis quæ a populo servari debebant ante festorum reductionem;—imo si quis gaudeat privilegio suscipiendi Ordines etiam majores extra tempora absque ulla mentione dierum festorum, probabiliter illos suscipere valet quibuslibet diebus.

III. SUBJECTUM.

495. Subjectum Ordinis est solus *mas* baptizatus;

I. Dotes.

Jam vero ad licitam Ordinum susceptionem requiritur immunitas a qualibet

censura et irregularitate, ætas, morum probitas atque scientia congrua;—pro Subdiaconatu præterea exigitur, nisi adsit indultum dispensans, titulus honestæ sustentationis, sive proprius, *beneficii* nempe vel *religiosæ paupertatis*, sive subsidiarius, sc. *patrimonii*, *servitii Ecclesiæ*, *Missionis* vel *mensæ communis*.

II. Interstitia. 496. Ut quis licite ad Ordinem superiorem promoveatur, *interstitia* servare debet,—et quidem unius anni pro majoribus Ordinibus, nisi ad utilitatem Ecclesiæ aliud Episcopo expedire videatur;

Nullus præterea duos Ordines Majores *eodem die* potest suscipere, non obstante approbatione Episcopi aut privilegio ab interstitiis eximente; — et idem dicendum videtur de minoribus Ordinibus et Subdiaconatu, nisi alicubi contraria vigeat consuetudo.

III. Vocatio. 497. Ad Ordines licite suscipiendos profecto requiritur *vocatio* divina;—sed hæc omnibus concedenda videtur qui bona voluntate donati, apti sunt ad scientiam requisitam acquirendam, non ligantur aliquo impedimento, et gratiam vocationis sincere in orationibus postulant.

ARTICULUS II.

CONJUNCTIO VIRI ET MULIERIS:

Matrimonium.

I. PRÆCURRENTIA.

I. Sponsalia.

498. *Sponsalia* sunt promissio deliberata et mutua, signo sensibili expressa, futuri matrimonii inter personas habiles; **1. Notio et valor.**

Jam vero, nisi ex metu ineantur, valent sive sint solemnia, sive clandestina, sive absoluta, sive etiam conditionata post impletam conditionem.

499. Sponsalia *ex justitia* sub gravi obligant ad matrimonium tempore determinato contrahendum; **2. Effectus.**

Imo et inducunt tum impedimentum *impediens* quodlibet matrimonium cum alia persona,—tum impedimentum publicæ honestatis, *dirimens* matrimonium cum consanguineo alterius in primo gradu.

500. Sponsalia *dissolvi* possunt—1. mutuo consensu,—2. superveniente impedimento dirimente ex jure naturæ,—3. electione status perfectioris,—4. gravi alterius crimine,—5. notabili status mutatione,—6. nimia matrimonii dilatione,—et 7. probabiliter etiam subsequente matrimonio; —non autem solo parentum dissensu. **3. Solutio.**

II. Banna. 501. Datur præceptum ecclesiasticum non irritans, sed *prohibens* sub gravi ne sponsi matrimonium contrahant, et ne parochus matrimonio assistat, non præmissis *bannorum* proclamationibus;

Quæ a parocho ejusve delegato fieri debent publice, et regulariter quidem tribus diebus festivis continuis intra Missarum solemnia, saltem in Ecclesia parœciarum in quibus sponsi habent domicilium.

502. A lege bannorum ex justa causa *dispensare* potest alterutrius sponsi Episcopus;

Sed omnis christianus per se loquendo tenetur sub gravi impedimentum quodlibet *manifestare*, licet occultum sit et probari forte nequeat.

II. CONCURRENTIA.

I. Matrimonii natura.

503. Matrimonium inter christianos semper est *Sacramentum* :

Atque consistit in consensu de præsenti, vero, deliberato et mutuo, signis externis per se vel per procuratorem manifestato, absoluto vel conditionato post impletam conditionem, quo vir et mulier, sibi invicem legitime tradunt perpetuum *dominium in corpora*, in ordine ad actus ex se aptos ad generationem prolis,—et se obligant ad individuam vitæ societatem :

Consensus vero parentum ad liceitatem quidem requiritur, sed non ad validitatem.

II. Proprietates.

1°. Unitas.

504. Unitas matrimonii *polyandriam* atque *polygamiam* omnino respuit: prior obest prolis generationi, altera ejus educationi, utraque paci conjugum necnon æquitati quæ paria jura postulat.

2°. Inseparabilitas.

1. Vinculi.

505. Vinculum matrimoniale *indissolubile* profecto dicendum est, tum ex jure naturæ, tum ex divina institutione, tum ex Sacramenti ratione qua significatur indissolubilis unio Christi cum Ecclesia;

Attamen matrimonium *fidelium* nondum consummatum solvi potest per religiosam unius conjugis professionem, —vel per pontificiam dispensationem;

Matrimonium vero *infidelium* etiam consummatum solvi valet, sive quando alteruter conjugum ad fidem christianam convertitur et alter interpellatus renuit converti vel cohabitare sine Creatoris contumelia, — sive quando ambo ad fidem conversi matrimonium non denuo consummaverunt, et Pontifex ex gravi causa utriusque vinculum solvit.

Civilis autem auctoritas in nullo casu nexum matrimonialem potest solvere divortiumque stricte sumptum pronuntiare etiam inter conjuges non baptizatos.

2. Domicilii. 506. Conjuges regulariter tenentur simul *cohabitare;*

Sed *separari* possunt et a toro et ab habitatione ratione tum mutui consensus,—tum adulterii etiam improprie dicti alterutrius,—tum gravis periculi animæ vel corporis.

III. Subjectum. 1°. Contractus. 507. Contrahentes, si uterque et probabiliter etiam si alteruter sit baptizatus, Sacramento matrimonii præbent tum *materiam proximam* per mutuam traditionem juris in corpora exterius expressam, tum *formam* per ejusdem mutuam acceptationem;

Proindeque ipsi habendi sunt tanquam *ministri* hujus Sacramenti;

Atque *in statu gratiæ* versari debent ut Sacramentum absque sacrilegio suscipiant.

2°. Prohibentia. 508. *Impedimenta* sunt circumstantiæ jure constitutæ quæ arcent a nuptiis seu licite seu valide contrahendis;

Ea quæ matrimonium reddunt illicitum, non invalidum, dicuntur *prohibentia*, atque *quatuor* numerantur :

Duo *naturalia* sunt, sc. 1. *sponsalia* non legitime soluta;—et 2. *votum* castitatis,—virginitatis, — cælibatus, — ingredien religionem,—vel Ordines sacros susc piendi;

Duo autem *ecclesiastica*, videlicet, 1. *Ecclesiæ vetitum*, quo prohibentur fideles ne contrahant vel cum hæretico,—vel absque bannorum proclamatione,—vel sine parentum consensu, vel contra jussum Episcopi aut parochi;—et 2. *tempus* intercedens a prima Adventus dominica ad Epiphaniam, et a die Cinerum ad Octavam Paschæ inclusive, quo vetantur nuptiarum solemnitates.

509. Obtenta dispensatione et servatis solitis conditionibus, potest parochus extra Ecclesiam *assistere* matrimonio mixto, inter catholicum nempe et hæreticum,—sed nec banna proclamare, nec conjugibus benedicere debet, nisi ex causa gravissima Episcopus aliter agendum judicaverit;—Missa vero nunquam celebranda est.

3°. Dirimentia.

510. Impedimenta *dirimentia*, inducta sive a jure naturæ, sive ab Ecclesia, quæ sola inter fideles talia constituere potest, matrimonium irritant etiamsi invincibiliter ignorentur; non tamen irritant illa quæ ex Doctorum sententia probabile est non existere, nec probabiliter illa quæ solius pœnæ rationem habent, *nimirum adulterium*, *conjugicidium* et *utrumque simul*, si crimen ab ignorantibus pœnam commissum sit.

1. Jus divinum. Naturale.

511. Ex ipso jure naturali *tria* oriuntur impedimenta matrimonium dirimentia, nimirum :

Error.

1. Ratione *consensus* non præstiti, *error* qui versetur circa personam,—vel circa qualitatem, quæ aut absolute intendatur a contrahente, aut in ipsam personam refundatur, quatenus nempe contrahens compartem non cognoscit nisi per istius qualitatis designationem.

Impotentia.

2. Ratione *materiæ impossibilis*, ob defectum idoneitatis, *impotentia* ad copulam perfectam, sive absoluta, sive tantum relativa, modo antecedens sit atque perpetua;

Consanguinitas.

3. Ratione *materiæ minus honestæ*, ob irreverentiam erga parentes, *consanguinitas* saltem in primo gradu lineæ rectæ, sive legitima sive illegitima sit.

Positivum. Ligamen.

512. Ex divino jure saltem positivo exsurgit impedimentum *ligaminis*,—quo ratione *materiæ* jam contrahentis *non propriæ*, ob traditionem juris sui corporis a conjuge factam, dirimitur matrimonium initum ante compartis mortem;

Ac proinde novum matrimonium iniri non potest antequam moralis adsit certitudo de alterius conjugis morte, eaque probata.

2. Jus ecclesiasticum.

513. Ex jure ecclesiastico *sexdecim* sta-

tuta sunt impedimenta dirimentia, videlicet:

1. *Tria* ratione *consensus insufficientis*: Error.

a) Ob defectum notitiæ, *error* versans circa conditionem servilem;

b) Ob defectum libertatis in consensu, *metus* respective gravis, a causa extrinseca et libera injuste incussus ad finem contrahendi matrimonii; Metus.

c) Ob status dependentiam, *raptus* violentus mulieris,—qui matrimonium dirimit usquedum hæc constituatur in loco ubi jam non sit sub raptoris potestate, etiamsi forte liberum consensum matrimonio præstiterit; Raptus.

2. *Unum* ratione *materiæ nondum possibilis*, ob impotentiam coeundi, nempe *ætas*, — qua nullum est matrimonium initum a muliere ante annum duodecimum, et a viro ante decimum quartum, nisi tamen malitia suppleat ætatem; Ætas.

3. *Tria* ratione *materiæ* cum ipsa religione *pugnantis*, nempe:

a) Ob specialem indecentiam ratione ministerii exercendi, *Ordo sacer*, sc. Presbyteratus, Diaconatus, necnon Subdiaconatus,—quibus impeditur quominus matrimonium valide contrahi queat, si quasdam Ecclesias orientales excipias quoad Subdiaconatum; Ordo.

b) Ob contractum cum Deo irrevocabiliter initum, *professsio religiosa solemnis*, Votum.

—qua dirimitur non tantum matrimonium contrahendum, sed etiam matrimonium prius contractum, modo tamen nondum consummatum fuerit :—imo ex speciali privilegio *vota* ipsa *simplicia* emissa in Societate Jesu, quæ matrimonium futurum dirimunt;

Cultus disparitas.

c) Ob perversionis periculum, *cultus disparitas*, — quæ matrimonium irritum facit inter baptizatum et non baptizatum;

4. *Quinque* ratione *materiæ* ipsas personas *non decentis*, sc. :

Cognatio naturalis.

a) Ob reverentiam consanguineis debitam atque ad incestus præcavendos, *cognatio naturalis*, tum legitima, tum illegitima in quolibet gradu lineæ rectæ, —et in linea collaterali usque ad *quartum* gradum inclusive;

Cognatio spiritualis.

b) Ob reverentiam propinquis spiritualibus exhibendam, *cognatio spiritualis*, orta sc. inter christianos ex baptismo et confirmatione,—et qua nullum evadit matrimonium, tum inter ministrum Sacramenti et subjectum hujusve genitores, tum inter patrinum vel matrinam et filiolum hujusve genitores;

Cognatio legalis.

c) Ob reverentiam ipsis propinquis legalibus reddendam, *adoptio perfecta*. quæ in Gallia vigere non videtur, e definiri potest actus legitimus quo persona sui juris transit in potestatem et familiam adoptantis, necnon filii legi-

timi jura nanciscitur:—ea matrimonium dirimitur, tum inter adoptantem et adoptatum,—tum inter alterutrum et alterius uxorem vel filios sub paterna potestate adhuc constitutos;

d) Ob reverentiam quam carnaliter copulati debent consanguineis alterius, *affinitas* seu propinquitas contracta cum consanguineis personæ illius quacum carnale commercium quis habuit:—hæc dirimit matrimonium inter alterutrum copulatum et consanguineos alterius usque ad *quartum* gradum inclusive, si copula fuerit licita,—usque ad *secundum* inclusive, si copula illicita fuerit; Affinitas.

e) Ob initum jam cum alio contractum, *honestas publica,*—quæ, si validis ex sponsalibus oriatur, matrimonium in perpetuum dirimit inter unum sponsum et alterius consanguineos in primo gradu;—dirimit vero ad *quartum* gradum inter unum conjugem et alterius consanguineos, quando oritur ex matrimonio rato etiam invalido,—nisi tamen invaliditas proveniat ex legitimi consensus defectu. Honestas publica.

5. *Tria* propter *periculum capitis* pro innocente, et ob injuriam per scelus conjugio illatam, nempe *crimen triplex,* quorum unumquodque matrimonium dirimit inter complices:

a) Adulterium verum, consummatum et formale, quo scienter ab utroque adul- Adulterium.

tero injuria uni eidemque infertur conjugi, et cui accedit, ante prioris conjugis mortem, matrimonii attentatio, vel seria promissio, ab altero vere acceptata, atque etiam mutua saltem juxta sententiam probabilem;

Conjugicidium. *b) Conjugicidium* consummatum ex mutua conspiratione et animo contrahendi matrimonium;

Utrumque simul. Et *c) utrumque simul*, nempe tum adulterium etiam absque ulla matrimonii promissione, tum conjugicidium absque conspiratione, sed consummatum intuitu matrimonii alteri manifestato;

Clandestinitas. 6. *Unum* tandem propter periculum infidelitatis ob defectum requisitæ publicitatis, nempe *clandestinitas*,—qua matrimonium inter baptizatos initum absque præsentia proprii alterutrius parochi sacerdotisve ab eo delegati, atque duorum quorumlibet testium ratione utentium, irritum prorsus est in locis in quibus viget decretum *Tametsi* Concilii Tridentini, nisi ab iis contrahatur qui proprium parochum vel Ordinarium adire nequeunt:—cæteris autem in locis illicitum quidem est, sed validum, matrimonium ita contractum, tum ab habentibus ibi domicilium vel quasi-domicilium, tum ab aliis qui eo non perrexerunt in fraudem legis : quasi-domicilium per actualem in loco habitatio-

nem acquiritur etiam ab initio, modo adsit animus ibi degendi majorem anni partem.

514. Parochus *peregrinorum* ille dicendus est in cujus ditione habent domicilium, — *vagorum* autem, ille in cujus ditione versantur quando contrahere volunt; **Peregrini.** **Vagi.**

Ne quis tamen plures in diversis locis ducat uxores, Tridentinum parochis prohibet quominus *vagorum* matrimoniis intersint, nisi prius diligenter inquisitionem fecerint, et re ad Ordinarium delata, ab eo licentiam id agendi obtinuerint.

515. Cum *hæretici* ligentur impedimentis ecclesiasticis, matrimonia ab ipsis contracta sine parocho duobusque testibus, iis in locis in quibus lex tridentina promulgata est, habenda sunt ut invalida, nisi Declaratio Benedicti XIV ad ea loca extensa fuerit, aut lex tridentina ibidem jam in desuetudinem abierit; **Hæretici.**

Sed si absque incommodo induci nequeant ad consensum renovandum coram parocho, non sunt imprudenter monendi de sui matrimonii invaliditate, —et sæpe consultius erit, etiamsi ad catholicam convertantur religionem, vel eos in sua bona fide relinquere, vel a

Sancta Sede obtinere ut matrimonium *in radice* revalidetur.

IV. Dispensator.

1°. Dispensatio ab impedimentis

1. Potestas.

516. Ab impedimentis, quæ matrimonium certo dirimunt de jure *divino*, naturali aut positivo, nullus homo dispensare potest;

Ab *ecclesiasticis* solus summus Pontifex jure proprio et ordinario;—si vero sint dubia, ipse Episcopus dispensare poterit,—imo in urgentissima necessitate ob tacitam, et in gravissimo periculo mortis, quando non suppetit tempus recurrendi ad S. Sedem, ob expressam S. Pontificis concessionem, ab omnibus etiam indubiis dispensare valet, exceptis Presbyteratus Ordine et affinitate lineæ rectæ exsurgente ex copula licita.

2. Causa.

517. Ab impedimentis etiam dirimentibus Ecclesia, propter bonum publicum, aut propter familiarum, sponsorum, prolisve utilitatem, licite potest atque solet dare dispensationem.

Quæ valida non est, si in petitione habeatur aliqua *obreptio* vel *subreptio* substantialis :—ideoque in supplici libello exprimantur oportet, tum vera causa movens ad impetrandam dispensationem, tum impedimentorum species infima, numerus, et gradus non solum remotior in linea inæquali, sed etiam

propior, saltem si agatur de secundo attingente primum, tum demum variæ circumstantiæ celebrati matrimonii si jam fuerit celebratum.

518. Dispensatio regulariter petenda est a *Dataria*, mediante Ordinario, appositis propriis sponsorum nominibus, si agatur de impedimentis notoriis aut ad forum externum pertinentibus; 3. Modus petendi.

Petenda est a *Pœnitentiaria* per quemlibet, etiam per ipsum oratorem, ficto nomine apposito, si agatur de impedimentis ad forum internum spectantibus; —ita tamen ut, concurrentibus duobus impedimentis non disparatis, publico uno, altero occulto, notificetur Pœnitentiariæ postulatam fuisse a Dataria dispensationem impedimenti publici;

Ex mandato autem S. Pontificis ipsa Pœnitentiaria jam a multis abhinc annis super impedimentis publicis et quoad forum externum fideles dispensat, quos Ordinarius testatur pauperes esse.

519. Dispensatio publici impedimenti executioni mandatur per *delegatum*, qui per se vel per alium declarat coram partibus et testibus impedimentum tolli: 4. Modus exequendi.

Executor delegatus regulariter est Ordinarius, qua appellatione veniunt Episcopus, ejus Officialis seu Vicarius generalis, et Sede vacante Vicarius Capi-

tularis,—qui dispensationem Ordinario remissam exequi potest, sive hic illam exequi cœperit, sive non; et vicissim Sede provisa potest Episcopus, Vicarius generalis vel Officialis exequi dispensationem quæ Vicario Capitulari remissa fuerat;

Sed nequit delegatus sui loco alium subdelegare, nisi forte Ordinarius expedire judicet ut alium deleget Ordinarium ad dispensationis executionem : et ille qui executionem incepit, debet ipse eam absolvere;

Dispensatio autem impedimenti occulti mandatur executioni per ipsum confessarium, audita prius confessione atque data absolutione : valeret tamen dispensatio si confessio esset sacrilega, vel si absolutio differenda videretur.

2°. Revalidatio.
1. Ordinaria.

520. Matrimonium, si invalidum fuit ob *consensus defectum*, revalidandum est per consensus renovationem illius sponsi qui ficte, ex errore, vel ex metu consensit, alterius consensu adhuc virtualiter perseverante;

Si invalidum fuit ratione *clandestinitatis*, revalidandum est coram parocho et testibus, publice vel occulte prout nullitas matrimonii publica vel occulta fuerit;

Demum si fuit invalidum ob impedi-

mentum aliud *ecclesiasticum*, obtenta impedimenti dispensatione, renovandus est consensus a sponso impedimenti conscio,—et modo fieri queat absque incommodo, alter est admonendus de nullitate matrimonii ut et ipse liberum consensum præstet, et quidem coram parocho si impedimentum fuit publicum;

Sed caveat quam maxime confessarius ne sponsos, impedimenti ignaros, imprudenter admoneat de matrimonii nullitate.

521. Dummodo sponsorum conjunctio habuerit speciem extrinsecam legitimi matrimonii, atque consensus utriusque ab initio vere elicitus fuerit, Summus Pontifex, gravi urgente causa, ita ab impedimento ecclesiastico dispensare potest *in radice*, ut tollat omnes effectus quos ex tunc induxerat impedimentum, inhabilitatem nempe conjugum, invaliditatem matrimonii atque prolis illegitimitatem. 2. In radice.

III. SUBSEQUENTIA.

I. Debitum.

1°. Honestas et obligatio.

1. Quoad se.

522. Actus conjugalis inter legitimos conjuges est per se *honestus*, et, si in gratia fiat, *meritorius*, modo aliquis intendatur finis hujusmodi actui a Deo præstitutus, sc. proles generanda, fides comparti præstanda, incontinentia vitanda, vel honesta amicitia fovenda;

Imo vi justitiæ datur obligatio per se gravis reddendi debitum alteri conjugi rationabiliter et juste petenti, quamvis forte illicite, v. g. ob castitatis votum quo est irretitus.

2. Quoad circumstantias personæ,

523. Conjux qui admisso adulterio fidem fregit matrimonii, debitum certo reddere potest, — atque probabiliter etiam exigere, donec compars de re certior facta eum jure isto privaverit in pœnam criminis;

Conjux autem voto castitatis innodatus, vel impeditus affinitate scienter contracta, debitum petere sub gravi prohibetur;—sed conjugi legitime, licet tantum interpretative, petenti reddere potest, et per se tenetur;

Et si unus jus petendi amiserit, compars ex charitate tenetur petere quoties illius continentia periclitatur, nisi tamen juris amissio proveniat ex adulterio incestuoso.

situs,

524. Quilibet *situs*, etiam innaturalis, omni culpa purgatur, si justa accedat causa, satisque perfici queat actus conjugalis;

temporis.

Et copula, per se saltem, *nullo tempore* etiam sub levi illicita est;

Nec sunt inquietandi conjuges, qui eam non exercent nisi illis diebus quibus

conceptio probabiliter sperari non potest.

525. *Licitum* prorsus est conjugibus quidquid fit ad facilius exercendum actum conjugalem; *II. Peccata.* 1°. Per excessum.

Veniale est quidquid fit inutiliter ad actum generationis, nisi excusetur intentione saltem implicita finis honesti. 1. Levia.

Mortale vero est quidquid per se inducit ad effusionem seminis extra conjunctionem naturalem; vel rationem habet sodomiæ licet impropriæ et tantum inchoatæ. 2. Gravia.

526. Nec vir *onanista*, nec uxor onanismum interne approbans, excusari possunt a mortali, nisi ob bonam fidem; 2°. Per defectum.

Sed uxor actui pravo interne non consentiens displicentiamque satis manifestans, ab omni culpa excusari potest, etiamsi delectetur de voluptate et de cæteris commodis quæ ex hujusmodi copula proveniunt.

PARS ALTERA.

SUBSIDIA AB ECCLESIA EDITA.

527. Media, quæ Ecclesia induxit ad animos fidelium in bonum excitandos, et quæ Confessario sunt cognitu neces-

saria, duplicis generis habentur : alia hominem potissimum a malo avocant, et ideo dicuntur *coercentia;* alia vero illum ad bene agendum sollicitant, proindeque *incitantia* nuncupantur.

SECTIO PRIMA.

SUBSIDIA COERCENTIA.

528. Ex subsidiis *coercentibus* quædam habent rationem pœnæ, nempe *Censuræ,* —quædam vero, rationem meri impedimenti quoad sacros Ordines suscipiendos vel exercendos, sc. *Irregularitates.*

ARTICULUS I.

SUBSIDIA PŒNALIA:—CENSURÆ:

I. NATURA.

529. Censura est *pœna* spiritualis et medicinalis, qua homo baptizatus, delinquens et contumax, per potestatem ecclesiasticam quorumdam bonorum spiritualium usu privatur.

II. SUBJECTUM.

530. Censura ligari potest omnis viator baptizatus, doli capax, et alteri subditus quoad materiam censuræ;—impuberes tamen ab ea regulariter eximuntur nisi ingrediantur in Monasteria Monialium :

Ad eam incurrendam requiritur peccatum mortale et quidem in ratione actus externi, — consummatum prout prohibitum,—non mere præteritum,—et conjunctum cum contumacia:

Proindeque a censura generatim excusat tum metus gravis,—tum ignorantia etiam graviter culpabilis, imo et crassa aut supina, si censura in eos lata sit qui vel *temere aliquid faciunt*, vel *facere præsumunt*, atque affectata, si eos feriat qui *consulto* vel *scienter* aliquid faciunt;

531. Facultatem *ordinariam* ferendi censuras habet omnis et solus Superior gaudens jurisdictione in foro externo et contentioso;—*delegatam* vero, clericus ille cui eam commisit Superior habens facultatem ordinariam. III. AUCTOR. *I. Latio.*

532. A censuris regulariter *absolvere* valet ille qui censuras tulit, ejus Superior, successor, vel ab eo delegatus; *II. Absolutio.*

A papalibus occultis potest absolvere Episcopus, iis exceptis quæ *speciali modo* Papæ reservantur;

In articulo mortis a qualibet censura absolvere potest quilibet sacerdos, firma tamen existente quoad absolutos obligatione standi mandatis Ecclesiæ, si convaluerint.

533. Censura triplex est, nimirum *excommunicatio*, *suspensio* et *interdictum*. IV. DIVISIO.

Et unaquæque est a jure vel ab homine,—et quidem *latæ* vel *ferendæ sententiæ*, prout vel incurritur per ipsam criminis admissionem, vel præmissa monitione infligitur per Prælati sententiam.

§. I.

Excommunicatio.

I. In genere.

I. Notio.

534. Excommunicatio est censura, per quam quis privatur communione Ecclesiæ, — nimirum Sacramentis active et passive, divinis officiis, sepultura ecclesiastica, beneficiis,—imo et communibus Ecclesiæ suffragiis, jurisdictione, communicatione forensi, atque societate civili, si excommunicatus vitandus sit.

II. Communicatio.

535. Omnibus fidelibus licet cum *toleratis* absque causa communicare etiam in divinis;

Quod vero ad vitandos attinet, ad eos nempe qui vel nominatim sunt excommunicati et denuntiati, vel notorii sunt clericorum percussores, orare quidem pro illis privatim licet fidelibus et Sacerdoti quoque cum Sacrum peragit, sed prohibetur cum illis communicatio, quamvis per se sub levi tantum nisi fiat in divinis :—mortale est enim illis mini-

strare Sacramenta, exceptis in articulo mortis Pœnitentia, Viatico et probabiliter Extrema Unctione, indulgentias Missamve nomine Ecclesiæ illis applicare seu vivis seu defunctis, Missam illis manifeste adstantibus celebrare, ac vita functis ecclesiasticam dare sepulturam;

Sed excommunicatis ea non vetantur quibus nulla inest communicatio, etiamsi divina sint:—ideo licet ipsis vitandis in Ecclesia concionem audire, vel seorsim ab aliis orare cum divina celebrantur, et extra hæc etiam aliis permixti.

III. Sacrorum confectio.

536. Clericus excommunicatus graviter peccat Missam celebrando, vel Sacramenta ministrando nisi excuset gravis necessitas propria aut aliena;—imo, si de *tolerato* agatur, excusat ipsa fidelium petitio.

I. IN SPECIE.

I. Papæ reservatæ.

1°. Speciali modo.

537. Excommunicationes latæ sententiæ *speciali modo* Summo Pontifici reservatæ numerantur *tredecim*, — quas incurrunt:

1. Apostatæ,—hæretici,—eis credentes,—eorum receptores, fautores, ac generaliter quilibet illorum defensores; Hérétiques, etc.

2. Scienter legentes sine auctoritate Sedis Apostolicæ libros apostatarum et hæreticorum hæresim propugnantes, vel libros per Apostolicas litteras nomina- Livres.

tim prohibitos;—eosdem libros retinentes, imprimentes, et quomodolibet defendentes;

Schismatiques. 3. Schismatici,—et qui a Romani Pontificis obedientia pertinaciter se substrahunt vel recedunt;

Concile. 4. Appellantes ab ordinationibus seu mandatis Romanorum Pontificum pro tempore existentium ad futurum universale concilium,—et illi quorum auxilio, consilio vel favore appellatum fuerit;

Violences aux prélats. 5. Interficientes, mutilantes, percutientes, capientes, carcerantes, detinentes vel hostiliter insequentes Cardinales, Episcopos, Sedisque Apostolicæ Legatos vel Nuntios,—aut eos a suis diœcesibus, territoriis, terris seu dominiis ejicientes;—necnon ea mandantes, vel rata habentes, seu præstantes in eis auxilium, consilium vel favorem;

Juridiction ecclésiast.. 6. Impedientes directe vel indirecte exercitium jurisdictionis ecclesiasticæ, sive interni, sive externi fori;—ad hoc recurrentes ad forum sæculare ejusque mandata procurantes, edentes,— aut auxilium, consilium vel favorem præstantes;

Violences aux clercs. 7. Cogentes sive directe sive indirecte judices laicos ad trahendum ad suum tribunal personas ecclesiasticas præter canonicas dispositiones :—item

edentes leges vel decreta contra libertatem aut jura Ecclesiæ;

8. Recurrentes ad laicam potestatem ad impediendas litteras vel acta quælibet a Sede Apostolica, vel ab ejusdem Legatis aut Delegatis quibuscumque profecta, —eorumque promulgationem vel executionem directe vel indirecte prohibentes, —aut eorum causa sive ipsas partes, sive alios lædentes, vel perterrefacientes;

Actes du St Siège, des légats.

9. Falsarii litterarum Apostolicarum, etiam in forma Brevis ac supplicationum gratiam vel justitiam concernentium, per R. Pontificem, vel S. R. E. Vice-Cancellarios, seu Gerentes vices eorum, aut de mandato ejusdem R. Pontificis signatarum;—falso publicantes litteras Apostolicas, etiam in forma Brevis;—et falso signantes supplicationes hujusmodi sub nomine R. Pontificis seu Vice-Cancellarii aut Gerentis vices prædictorum;

Lettres apostol..

10. Usurpantes vel sequestrantes jurisdictionem, bona, redditus ad personas ecclesiasticas ratione suarum Ecclesiarum aut beneficiorum pertinentes;

Biens ecclésiast.

11. Invadentes, destruentes, detinentes per se vel per alios civitates, terras, loca aut jura ad Ecclesiam Romanam pertinentia,—vel usurpantes, perturbantes, retinentes supremam jurisdictionem in eis,—necnon ad singula prædicta auxi-

Pouvoir temporel.

lium, consilium, favorem præbentes,—aut saltem adhærentes.

Complice. 12. Absolventes complicem in peccato turpi etiam in articulo mortis, si alius sacerdos licet non approbatus ad confessiones, sine gravi aliqua exoritura infamia et scandalo, possit excipere morientis confessionem;

Lettres apostol., évêques. 13. Dignitates et canonici qui, ante exhibitionem litterarum apostolicarum ausi sunt concedere vacantis Ecclesiæ administrationem electo etiam legitime a Capitulo, vel nominato etiam legitime a laica potestate;—ipsi nominati acceptantes nisi episcopali charactere sint insigniti;—et qui præmissis paruerunt, vel auxilium, consilium aut favorem præstiterunt.

Hæresis. 538. Inter excommunicationes *prima* et præcipua est hæresis exterius manifestata et pertinax, a qua, sive notoria, sive occulta sit, solus Papa absolvere potest,—nisi tamen ad forum judiciale deducta jam fuerit : tunc enim absolvit ipse Episcopus;

Qui etiam absolvere potest protestantes in utroque foro :

Imo pluribus in locis viget praxis obtinendi protestantium abjurationem atque reconciliationem quin ad Episcopum recurratur.

539. *Secundam* excommunicationem *speciali modo* Papæ reservatam incurrunt ii qui scienter legunt libros supra enumeratos : Libri prohibiti.

Non tamen illi subjiciuntur qui legentem tantum audiunt,—vel legunt folia a libro separata aut ephemerides nisi sint in fasciculos ligatæ, auctorem habentes hæreticum, et simul hæresim propugnantes, — vel auctorem legunt cujus libri omnes quidem, sed non nominatim, per litteras Apostolicas damnati sunt.

540. Ex librorum prohibitorum Indice vetantur præterea sub peccato, sed non sub excommunicatione, non pauci alii libri, et speciatim; Index.

1. Omnes libri hæresiarcharum etiam non erronei;

2. Scripturæ et libri controversiarum in lingua vernacula, nisi a S. Sede fuerint approbati, vel nisi editi fuerint cum notis ex probatis auctoribus desumptis;

3 Libri de obscænis ex professo tractantes, vel de astrologia, divinatione et sortilegiis;

Lex porro Indicis etiam in Gallia urgere videtur;—et regulariter loquendo solus Romanus Pontifex permittere potest lectionem librorum prohibitorum.

541. *Novemdecim* recensentur excommunicationes latæ sententiæ Romano 2°. Simpliciter.

Pontifici *simpliciter* reservatæ;—has incurrunt:

Propositions condamnées;

1. Docentes vel defendentes sive publice sive privatim propositiones ab Apostolica Sede damnatas sub excommunicatione latæ sententiæ;—item docentes vel defendentes tanquam licitam praxim inquirendi a pœnitentibus nomen complicis, atque absolutionem denegandi renuentibus.

complice.

2. Violentas manus, suadente diabolo, injicientes in clericos vel in utriusvis sexus Monachos,—exceptis quoad reservationem casibus et personis, de quibus jure vel privilegio permittitur ut Episcopus aut alius absolvat.

Violences au clergé.

3. Duellum perpetrantes,—aut simpliciter ad illud provocantes,—vel ipsum acceptantes,—et quilibet complices,—vel qualemcumque operam aut favorem præbentes;—necnon de industria spectantes,—illudque permittentes vel quantum in illis est non prohibentes cujuscumque dignitatis sint, etiam regalis vel imperialis;

Duel.

4. Nomen dantes sectæ Massonicæ aliisve ejusdem generis, quæ contra Ecclesiam vel legitimas potestates seu palam seu clandestine machinantur;—iisdem sectis favorem qualemcumque præstantes;—earumve occultos duces

Sectes.

non denuntiantes donec non denuntiaverint;

5. Immunitatem asyli ecclesiastici ausu temerario violare jubentes aut violantes; Droit d'asile.

6. Violantes clausuram Monialium cujuscumque generis aut conditionis, sexus vel ætatis fuerint, in earum Monasteria absque legitima licentia ingrediendo;—eos introducentes vel admittentes;—et Moniales ab illa exeuntes extra casus jure determinatos; Clôture: religieuses

7. Mulieres violantes Regularium virorum clausuram,—Superiores aliive eas admittentes; Clôture: religieux.

8. Rei simoniæ realis in beneficiis quibuscumque,—eorumque complices; Simonie.

9. Rei simoniæ confidentialis in beneficiis quibuslibet cujuscumque sint dignitatis; "

10. Rei simoniæ realis ob ingressum in religionem; "

11. Quæstum facientes ex indulgentiis aliisque gratiis spiritualibus a S. Pio V determinatis; Indulgences.

12. Colligentes Missarum eleemosynas majoris pretii, et ex iis lucrum captantes faciendo eas celebrari ubi Missarum stipendia minoris pretii esse solent; Messes.

13. Proponentes vel consulentes alienationem aut infeudationem locorum ad S. Sedem seu immediate seu mediate Pouvoir temporel.

pertinentium,—et oratores munus illud R. Pontifici proponendi acceptantes.

Viatique. 14. Religiosi præsumentes Clericis aut laicis extra casum necessitatis Viaticum vel Extremam Unctionem ministrare absque Parochi licentia;

15. Extrahentes absque legitima venia Catacombes. reliquias ex sacris cœmeteriis Urbis Romæ,—eisque auxilium vel favorem præbentes;

16. Communicantes cum excommu- Excommunié. nicato nominatim a Papa in crimine criminoso, ei sc. impendendo auxilium vel favorem;

17. Clerici scienter et sponte communicantes in divinis cum nominatim a " Papa excommunicatis,—et ipsos in officiis recipientes;

18. Absolvere præsumentes sine de- Cas réservés. bita facultate, etiam quovis prætextu, ab excommunicationibus R. P. reservatis speciali modo;

19. Clerici vel laici cujuscumque dignitatis etiam imperialis aut regalis per se vel per alios usurpare et in proprios Biens d'église. usus convertere præsumentes Ecclesiarum aliorumve piorum locorum bona aut fructus;—impedientes ne ab iis, ad quos de jure pertinet, percipiantur;—demum Clerici præfatæ usurpationi cooperantes vel consentientes.

542. Excommunicationem *simpliciter* Papæ reservatam incurrunt omnes fideles utriusvis sexus ingredientes Monasteria Monialium proprie dictarum;—ipsæque Moniales eos admittentes: Clausura.

Hujusmodi tamen Monasteria ingredi possunt sive Episcopus, visitationis aut necessitatis causa,—sive Prælatus regularis semel in anno, visitationis causa,—et obtenta licentia confessarius ordinarius ad Sacramenta in necessitate ministranda,—medicus ordinarius, hujusque defectu, extraordinarius,—fabri et alii necessarii, qui artem suam extra clausuram nequeunt exercere;

Licentiam autem ingrediendi ea Monasteria concedere potest ex gravi causa Episcopus aliusve ab illo delegatus; sed si monasterium subjectum sit Prælato religioso, hujus licentia insuper requiritur.

543. *Tres* sunt excommunicationes latæ sententiæ Episcopis reservatæ;— *II. Episcopis reservatæ.*
eas incurrunt:

1. Clerici in sacris constituti, vel Regulares aut Moniales post votum solemne castitatis, matrimonium contrahere præsumentes;—necnon omnes cum aliqua ex prædictis personis matrimonium contrahere præsumentes;

2. Procurantes abortum, effectu secuto;

3. Litteris Apostolicis falsis scienter utentes, — vel crimini ea in re cooperantes.

III. Nemini reservatæ.

544. *Decem* sunt excommunicationes latæ sententiæ nemini reservatæ :—quas incurrunt :

1. Mandantes seu cogentes tradi ecclesiasticæ sepulturæ hæreticos notorios aut nominatim excommunicatos vel interdictos;

2. Lædentes aut perterrefacientes Inquisitores, denuntiantes, testes, aliosve ministros S. Officii,—ejusve Sacri Tribunalis scripturas diripientes, aut comburentes, — vel prædictis quibuslibet auxilium, consilium, favorem præstantes;

3. Alienantes et recipere præsumentes bona ecclesiastica absque beneplacito Apostolico, ad formam Extravagantis *Ambitiosæ;*

4. Negligentes sive culpabiliter omittentes denuntiare infra mensem sacerdotes a quibus sollicitati fuerint ad turpia in quibuslibet casibus expressis a Gregorio XV. Const. *Universi,* et Benedicto XIV. Const. *Sacramentum Pœnitentiæ.*

5. Imprimentes aut imprimi facientes sine Ordinarii approbatione libros de rebus sacris tractantes, nimirum S. Scri-

4° Excommunicat. res. Episcopis est contra laicos pecuniantes contra decr. de collect. missarum vid. Bucc. N 238 –

~~Excommun. nemini reservatae in Mataran 17 –~~
~~12° est in Missionarios etc. et superiores non punientes (contra mercatum et negotiationem) vide Bucc. N 56 de excommunicat. –~~

Suspensiones decem et octo – 18 – in Mataran 16 – Aliae duae sunt
1° Pontif. res. in Clericos pecuniantes contra decreta C.C. de collectione et commutatione missarum –
2° In praefectum monasterii, quae non monet Episcopum de tempore profess. reservata Episcopo –

Suspens. omnes 18 ut dictum est. Ex his 4 speciali modo P. reserv., in Episcopum, qui sine litteris etc. (et etiam interdictum eodem modo res.) –

10 sunt simpliciter res. 5 in Episcopos, 1 in religiosos ejectos (cum his relig. vide Bucceroni # 1224-25) 1 in collegii etc. 3 in clericos ~~qui reserv. Episcopi~~ – —

Reserv. Episcop. 4; 2 contra clericos, 1 in parochum vel sacerdot. 1 in praefectam monast. –

Veniali res. 3 —

Interdicta 5 – 2 speciali modo Papae reserv. 3 veniali –

pturas aut earum interpretationes vel adnotationes;

6. Docere, prædicare, pertinaciter asserere vel etiam publice disputando defendere præsumentes gravatos peccato mortali non teneri sacramentalem confessionem præmittere Eucharistiæ perceptioni;

Confession et communion.

7. Negantes clandestina matrimonia, libero consensu facta, rata et vera esse matrimonia, quamdiu Ecclesia ea irrita non fecit,—vel affirmantes matrimonia a filiis familias sine consensu parentum contracta, irrita esse, et parentes ea rata vel irrita facere posse;

Mariages clandestins, les fils de famille.

8. Raptores mulierum,—et illis consilium, auxilium aut favorem præbentes;

Rapt.

9. Domini temporales et magistratus violantes libertatem matrimonii contrahendi;

Mariage.

10. Magistratus auxilium Episcopis denegantes ut servetur clausura Sanctimonialium;

Clôture.

11. Cogentes quomodocumque mulierem, præterquam in casibus in jure expressis,ad ingrediendum monasterium, ad suscipiendum habitum religiosum, vel ad emittendam professionem,—consilium, auxilium vel favorem dantes,—aut quoquo modo eidem actui præsentiam, consensum vel auctoritatem scienter interponentes;—atque quoquo modo

Entrée en religion.

impedientes sine justa causa sanctam mulieris voluntatem veli accipiendi, vel voti emittendi.

Missions: commerce.

12. Missionarii sæculares vel regulares in regionibus Indiarum, Chinæ, Japoniæ et utriusque Americæ mercaturiis seu negotiationibus sæcularibus quovis modo etiam semel se immiscentes.

§. II.

Suspensio.

I. IN GENERE

I. Natura.

545. Suspensio, licet non raro irrogetur per modum solius pœnæ vindicativæ vel cujusdam privationis et non medicinæ, ut si ad certum tempus vel in perpetuum feratur ob culpam mere præteritam, sive levem sive gravem,—interdum tamen est censura, qua sc. Clericus sub gravi privatur ad tempus, ex parte vel ex toto, usu potestatis quam habet ratione Ordinis, officii vel beneficii,—non vero Sacramentorum receptione.

II. Ablatio.

546. Tollitur suspensio, si censura sit, per conditionis cessationem, quando est sub conditionis cessatione lata,—aut per absolutionem, et quidem Superioris, quando illi reservata est;

Si pœna tantum sit vel privatio, tollitur per solam Prælati dispensationem, vel per lapsum temporis ad quod lata fuerat.

II. IN SPECIE. 16.

I. In Episcopos.

547. *Octo* sunt suspensiones in Episcopos latæ :

1.° Censuræ.

1. *Tres* rationem *censuræ* veræ habent, quarum

Specialiter reservata. Évêque: prise de pouvoir.

Prior speciali modo S. Pontifici reservatur, nempe *a Pontificalium exercitio*, contra eum qui Episcopali charactere insignitus et ad vacantem Ecclesiam a Capitulo vel a laica potestate legitime nominatus, illius regimen suscipere audet ex concessione et translatione peractis a Capitulo;

Non reservatæ. Concubine.

Ambæ aliæ nemini reservantur :

a) Una *totalis* est, contra eum qui a Synodo provinciali admonitus de dimittenda concubina, non se emendavit;

Juridiction épiscop..

b) Altera *partialis*, nimirum *a Pontificalium exercitio*, contra exercentem Pontificalia in alterius diœcesi, nisi de expressa Ordinarii loci licentia et in personas eidem Ordinario subjectas tantum;

2°. Pœnæ.

2. *Quinque* cæteræ simpliciter reservatæ S. Pontifici, sunt meræ pœnæ et quidem *partiales*, quarum

Simpliciter reservatæ.

Tres privant *ab Ordinum collatione*, videlicet :

a) Per triennium, contra conferentem Ordinem sacrum absque titulo beneficii vel patrimonii, cum pacto ut ordinatus non petat ab ipso alimenta;

b) Per annum, contra eum qui, excepto casu privilegii, Ordinem sacrum confert sine titulo beneficii vel patrimonii clerico in Congregatione viventi in qua solemnis professio non emittitur, —vel etiam religioso nondum professo;

Et *c)* per annum, contra ordinantem subditum sive *alienum* vel absque ejus Episcopi litteris dimissorialibus, etiam sub prætextu beneficii statim conferendi aut jam collati sed minime sufficientis, vel absque ejusdem Episcopi litteris commendatitiis, etiam stante quolibet privilegio;—sive *proprium* absque Ordinarii ejus loci litteris testimonialibus, quando alibi tanto tempore commoratus est ut canonicum impedimentum contrahere ibi potuerit;

Duæ vero privant *ab usu Pontificalium* per annum, nimirum :

a) Contra Episcopum titularem, qui confert alieno Ordines vel tonsuram absque consensu proprii Prælati;

Et *b)* contra ordinantem clericum sæcularem exterum et alienum, ultra quatuor menses in Urbe commorantem, absque licentia Cardinalis Vicarii, vel

sine prævio examine coram eodem peracto,—aut etiam proprium postquam in prædicto examine rejectus fuerit;—aut extra diœcesim ordinandi clericum pertinentem ad aliquem e sex Episcopatibus suburbicariis, etiamsi acceperit dimissoriales proprii illius Episcopi. suburbicaires.

548. *Duæ* sunt suspensiones latæ in Collegia personasve aliquas particulares: *II. In Collegia.*

a) Prior, Papæ simpliciter reservata, partim privatio est, partim censura, suspensio sc. *a beneficiorum perceptione* ad beneplacitum S. Sedis, contra Capitula et Monasteria, aliosque omnes qui, ante exhibitionem litterarum Apostolicarum, Episcopos Prælatosve recipiunt de Ecclesiis seu Monasteriis apud S. Sedem quovis modo provisos:—quoad Capitula et Monasteria *privatio* est et attingit etiam illos qui non receperint;—quoad cæteros vero, *censura* non feriens eos qui lethali carent; lettres apostoliques. Privatio. Censura.

b) Altera *pœna* est et quidem *totalis*, tum *ab officio*, tum *a beneficio* per annum, contra Abbates aliosque exemptos, aut Collegia vel Capitula quæcumque, si dimissorias concedant clericis sæcularibus ut ab aliis ordinentur;—et contra illos qui, in jurisdictione Episcopi loco Capituli Sede vacante succedentes, con- lettres dimissoriales.

cedunt clericis litteras dimissorias ad Ordines suscipiendos.

III. In Religiosos. Censura Papæ simpliciter reservata.

549. *Una* est suspensio in Religiosos lata, quæ veræ *censuræ* rationem habet atque S. Pontifici simpliciter reservatur, nimirum *ab Ordinum exercitio* in perpetuum, contra solemniter professos ejectos et extra religionem degentes.

IV. In sacerdotes. Censura Episcopo reservata.

550. *Una* datur suspensio in Parochum aliumve sacerdotem lata, qui sponsos matrimonio conjungere aut benedicere ausus est sine illorum Parochi licentia, et hæc est censura proprie dicta privans ab officio sacerdotali atque reservata Ordinario ejus Parochi qui matrimonio interesse vel benedicere debebat.

V. In clericos.

551. *Quatuor* extant suspensiones in quoslibet clericos latæ, quarum

1. Papæ simpliciter reservatæ.

1. Duæ Papæ simpliciter reservantur :

a) Prima vera *censura* est, nimirum *ab Ordine suscepto*, contra eum qui Ordinem recipere præsumpsit ab excommunicato, suspenso aut interdicto nominatim denuntiatis, vel ab hæretico aut schismatico notorio;—si quis autem bona fide a quopiam eorum est ordinatus, ille exercitium non habet Ordinis sic suscepti, donec dispensetur;

Pœna.

b) Secunda *pœna* tantum est, *a susceptis* nempe *Ordinibus* ad beneplacitum S. Se-

dis, contra clericos sæculares exteros ultra quatuor menses Romæ commorantes, qui ordinantur ab alio quam a suo Ordinario absque licentia Cardinalis Vicarii, vel absque prævio examine coram eodem peracto, vel etiam a proprio Ordinario postquam in prædicto examine rejecti fuerint;—et contra clericos ad aliquem e sex Episcopatibus suburbicariis pertinentes, si ordinentur extra suam diœcesim, dimissorialibus sui Ordinarii ad alium directis quam ad Cardinalem Vicarium, vel non præmissis per decem dies exercitiis spiritualibus in domo a Missione nuncupata.

2. Pœnæ. Episcopis reservatæ.

2. Aliæ duæ Episcopis reservantur et *pœnæ* tantum sunt, privantes *ab Ordinum executione:*

a) Una est ad beneplacitum futuri Prælati, contra eum qui majores Ordines suscipit, sede vacante, infra annum a die vacationis, per litteras dimissorias a Capitulo vel a quovis alio in jurisdictione Episcopi loco Capituli succedente acceptas, nisi occasione beneficii recepti aut recipiendi fuerit arctatus;

b) Altera, quamdiu proprio Ordinario expedire videbitur, contra eum qui Ordines ab alio Episcopo suscipit absque proprii Ordinarii expresso consensu aut litteris dimissoriis, vel si aliquod adsit

privilegium absque ejusdem litteris testimonialibus :

III. DEPOSITIO.

552. Depositio est pœna ecclesiastica, qua clericus in perpetuum privatur usu potestatis ecclesiasticæ, necnon omni jure ad beneficia valide possidenda;

IV. DEGRADATIO.

Degradatio autem est solemnis privatio omnium titulorum, bonorum, privilegiorumve ecclesiasticorum propter scelera immania, ita ut degradatus, remanente charactere Ordinis, cum obligatione recitandi Officii et castitatis servandæ, ad conditionem laicalem reducatur :

Depositio et degradatio non habent rationem medicinæ, ideoque non sunt propriæ censuræ.

§. III.

Interdictum.

I. IN GENERE.

554. Interdictum est censura, qua, in pœnam alicujus criminis, usus divinorum officiorum, aliquorum Sacramentorum et sepulturæ ecclesiasticæ vetatur certis personis, aut certis in locis :—interdum in sensu latiori usurpatur pro pœna mere vindicativa, vel privatione.

II. IN SPECIE.

554. *Duo* numerantur interdicta *speciali modo* Papæ reservata, scilicet :

1um, quod *censura* est, ab ingressu Ecclesiæ contra eum qui charactere Episcopali insignitus et nominatus atque præsentatus a laica potestate privilegio donata, regimen Ecclesiæ suscipere audet ex concessione et translatione a Capitulo peractis. — 1. Papæ simpliciter reservata.

2um contra Universitates, Collegia et Capitula ab ordinationibus Summi Pontificis appellantia ad universale futurum Concilium :—est pœna mere vindicativa et ipsos innocentes ferit.

555. *Tria* recensentur interdicta nemini reservata, scilicet : — 2. Nemini reservata.

1um, quod vera est censura, ab ingressu Ecclesiæ, contra Metropolitanum qui infra tres menses non denuntiat Papæ Episcopos absentes (ultra secundum semestre),—et contra antiquiorem Episcopum suffraganeum qui non denuntiat Metropolitanum absentem;

2um, quod etiam censuræ rationem habet, ab ingressu Ecclesiæ donec ad arbitrium ejus, cujus sententiam contempserunt, satisfecerint, contra scienter celebrantes vel celebrari facientes divina in locis interdictis,—aut admittentes nominatim excommunicatos ad divina officia, ad Sacramenta extra mortis articulum, vel ad sepulturam ecclesiasticam;

litteras dimiss. sede vacante. 3um contra Capitulum alicui concedens litteras dimissorias, sede vacante, infra annum :—rationem habet pœnæ vindicativæ quæ attingit ipsos canonicos innocentes.

Notandum. 556. Ex constitutione *Apostolicæ Sedis*, præter enumeratas, firmæ remanent censuræ aliæ quæ SS. Pontificum Constitutionibus aut sacris canonibus latæ sunt atque hactenus in suo vigore perstiterunt, sive pro Romani Pontificis electione, sive pro interno Ordinum regularium regimine.

III. CESSATIO A DIVINIS.

557. Cessatio a divinis, quamvis non sit proprie censura, quamdam tamen cum interdicto similitudinem habet:

Est enim prohibitio clericis facta, ut abstineant ab officiis divinis, et a Sacramentorum administratione in loco sacro determinato:

1. A jure. Alia est *a jure*, quæ ipso facto existit, cum polluitur vel execratur Ecclesia;—2. Ab homine. alia *ab homine*, quæ imponitur a Superiore ad reparationem gravis injuriæ Deo illatæ.

IV. SEPULTURA ECCLESIASTICA.

558. Ex præcepto Ecclesiæ corpora fidelium defunctorum in loco sancto ad hoc benedicto sepelienda sunt:

Qui autem non pertinent ad Ecclesiam Christi, nec more ecclesiastico, nec in loco sancto possunt sepeliri;

Sepultura ecclesiastica insuper sunt privandi qui ea indigni facti sunt, nimirum : apostatæ,—hæretici,—excommunicati et interdicti nominatim,—suicidæ, nisi signa pœnitentiæ aut amentiæ dederint,—duellantes, etiamsi extra locum conflictus cum signis pœnitentiæ decesserint,—et peccatores publici qui in impœnitentia omnibus nota mortui sunt.

ARTICULUS II.

SUBSIDIA IMPEDIENTIA: IRREGULARITATES.

I. IN GENERE.

I. Notio.

559. Irregularitas est impedimentum canonicum, quo quis ab Ordinum susceptione, et per consequens ab eorumdem exercitio prohibetur :—per se et principaliter spectat, non ad delinquentis emendationem vel punitionem, ut censura, sed ad honorem et reverentiam sacri ministerii :

II. Divisio

Alia est *ex defectu,* quæ stante defectu semper incurritur,—alia *ex delicto,* quæ probabiliter non incurritur absque notitia irregularitatis, neque absque culpa gravi, manifesta vel occulta, et omnino certa nisi forte agatur de homicidio de quo dubitas utrum actione tua causatum fuerit necne.

III. Ablatio. 560. Tollitur irregularitas tum per cessationem causæ, ut in ætate requisita, —tum per emendationem, ut in infamia facti,—tum per dispensationem vel Summi Pontificis, vel etiam Episcopi aut Regularium in irregularitate ex delicto occulto non tamen ex homicidio.

II. IN SPECIE. 561. *Octo* numerantur species irregularitatum ex defectu, nimirum :

I. Ex defectu.

Animus. 1ª ex defectu *animi*, i. e. rationis, scientiæ debitæ vel fidei confirmatæ;

Corpus. 2ª ex defectu *corporis*, si quis nempe ad exercitium Ordinis sit ineptus, vel si notabilem indecentiam præferat;

Natales. 3ª ex defectu *natalium*, cum quis natus est ex fornicatione, adulterio vel incestu, nisi tamen legitimatus fuerit per subsequens parentum matrimonium, vel per professionem religiosam.

Ætas. 4ª ex defectu *ætatis* :—jam vero requiritur ad primam tonsuram et ad Ordines minores saltem annus septimus, — ad Subdiaconatum, vigesimus secundus inchoatus, -- ad Diaconatum vigesimus tertius,—ad Sacerdotium vigesimus quintus, — et ad Episcopatum trigesimus primus;

Libertas. 5ª ex defectu *libertatis*;—ea impediuntur servi proprie dicti, uxorati, et qui ex officio et juramento negotiis implicantur sæcularibus;

6ª ex defectu *Sacramenti*, quatenus nempe quis fuerit bigamus sive *vere*, matrimonium consummando cum duabus uxoribus successivis,—sive *interpretative*, matrimonium consummando cum uxore jam ab alio cognita,—sive *similitudinariter*, matrimonium contrahere attentando atque consummando post votum solemne Religionis aut Ordinem sacrum susceptum; Sacramentum.

7ª ex defectu *lenitatis*,—quam contrahunt qui, excepto casu propriæ defensionis, voluntarie, active, efficaciter et proxime ad necem vel mutilationem alicujus, licet juste, concurrunt per actionem natura sua ad id ordinatam; Lenitas.

8ª ex defectu *famæ*,—seu ex infamia non populari sed legali tantum, et quidem probabiliter solius juris et post judicis sententiam, ex simonia, sodomia, adulterio, raptu, duello, nominatim vero ex hæresi vel apostasia :—et hanc incurrunt hæreticorum etiam fautores aut filii atque nepotes. Fama.

562. *Quatuor* recensentur species irregularitatum ex delicto, videlicet : *II. Ex delicto.*

1ª ex Baptismo, quatenus nempe in adulta ætate suscipitur ex hæretico extra necessitatem,—vel solemniter iteratur : et hanc incurrunt rebaptizatus, rebaptizans, atque clericus assistens; Baptismus.

Ordo. 2ª ex Ordinibus, quatenus clericus solemniter exercet actum Ordinis quem non habet;

Censuræ violatio. 3ª ex violatione censuræ proprie dictæ per ministerium in divinis,—et ita quidem ut plures irregularitates contrahat qui, una ligatus censura, pluries exercet solemniter Ordinem sacrum, vel qui, pluribus ligatus, semel eum exercet;

Homicidium. 4ª demum ex homicidio voluntario et graviter culpabili, etiam occulto, actione sive physica sive morali patrato;—item ex mutilatione graviter culpabili, qua a corpore separatur aliquod membrum principale, seu pars corporis, quæ officium per se distinctum habet, ut manus, oculus.

SECTIO SECUNDA.

SUBSIDIA INCITANTIA.

563. Ut fideles incitet ad opera pia studiosius peragenda, solet Ecclesia illis largiri *indulgentias* atque *jubilæa*.

§. I.

Indulgentia.

I. NATURA. *I. Notio.* 564. Indulgentia est concessio virtute clavium, sed extra Sacramentum, facta,

qua remittitur pœna temporalis Deo debita pro peccatis quoad culpam condonatis.

565. Conceditur indulgentia subdito baptizato, in gratia constituto, atque opus injunctum implenti, a solis Ecclesiæ Prælatis per applicationem thesauri Ecclesiæ et quidem justa tantum de causa. *II. Conditiones.*

566. Unusquisque potest, et quidem probabiliter absque intentione actuali aut virtuali lucrandi indulgentias, plures *eodem die* etiam plenissime plenarias lucrari, non sane pro se, sed pro aliis, modo plures reapse concessæ fuerint atque opera præscripta toties repetantur;

Si tamen *communio* injuncta fuerit, satis erit communicare semel in die;

Et si *confessio* præscribatur, hebdomadaria semper sufficiet ad omnes lucrandas indulgentias pro tota hebdomada concessas, excepto jubilæo.

567. Fidelis quilibet, et probabiliter etiamsi in statu gratiæ non versetur, lucrari potest indulgentiam tum pro *justis adhuc vivis* per modum absolutionis, —tum pro *animabus purgatorii* per modum suffragii, si talis applicatio in concessione indulgentiæ permittatur; II. APPLICATIO.

Et probabile est applicatam ita cæteris indulgentiam illis infallibiliter prodesse.

III. AMISSIO. 568. Indulgentiæ annexæ rei alicui non amittuntur nisi res illa ita fuerit *mutata* ut jam eadem moraliter dici nequeat;

Sed si rei mobili annexæ fuerint pro una tantum persona, amittuntur per dominii *translationem* hujus rei in aliam personam.

§. II.

Jubilæum.

I. DOTES. 569. Jubilæum ab indulgentia plenaria ordinaria non differt nisi accidentaliter, ratione nempe solemnitatis, atque potestatis confessariis concessæ tum absolvendi a censuris peccatisque reservatis, exceptis hæresi externa et complicitate,—tum commutandi vota simplicia, modo fieri queat absque præjudicio proximi:

Ad utendum tamen alterutro privilegio requiritur in pœnitente intentio lucrandi jubilæum,—quod si postea non lucretur, nec reservationem iterum incurrit, nec aliud peccatum committit.

570. Peccata reservata, in confessione oblita tempore jubilæi, eo transacto

absolvi possunt a simplici confessario, quia, per absolutionem indirectam hujusmodi peccatorum, reservatio sublata est;

Imo et probabiliter ipsa votorum simplicium commutatio peragi potest post transactum jubilæi tempus.

571. Tempore jubilæi omnes christifideles et etiam Regulares quemlibet *confessarium* ab Ordinario approbatum sibi valent eligere,—nisi prohibiti fuerint ex Indulto pontificio cui per Bullam jubilæi non derogetur.

II. CONDITIONES.

572. Ad jubilæum generale, sive *majus* sive *minus*, quinque regulariter requiruntur conditiones, sc. confessio sincera, communio non sacrilega, eleemosyna per se vel per alium facta, jejunium, atque visitatio Ecclesiarum cum oratione vocali, vel processio.

573. In majori jubilæo, quod dicitur *anni sancti*, suspenduntur toto anno omnes fere indulgentiæ pro vivis concessæ;—atque generatim facultates absolvendi a casibus Sedi Apostolicæ reservatis, etiam pro Regularibus relate ad extraneos, excepta tamem occasione ipsius jubilæi.

INDEX RERUM.

PROLEGOMENA.—PRINCIPIA FUNDAMENTALIA.

LIBER PRIMUS.—OFFICIA VITÆ CHRISTIANÆ.

PARS PRIOR.—OFFICIA OMNIBUS COMMUNIA.

LIBER II.—SUBSIDIA VITÆ CHRISTIANÆ.

PARS PRIOR.—SUBSIDIA A CHRISTO CONDITA.

PARS ALTERA. SUBSIDIA AB ECCLESIA EDITA.

ORDO
TRACTATUUM.

INDEX RERUM

ALPHABETICUS.

Quando materia aliqua plures complectitur numeros proxime sibi subsequentes, prior solus notatur.

A.

B.

C.

J.

L.

M.

N.

O.

P.

R.

S.

T.

U.

UCLESII.—*Ex typis Sancti-Jacobi.*

